

ISSN 2226-0099

Міністерство освіти і науки України
державний вищий навчальний заклад
«Херсонський державний аграрний університет»

Таврійський науковий вісник

Економічні науки

Випуск 95

Херсон – 2016

*Рекомендовано до друку вченою радою
Херсонського державного аграрного університету
(протокол № 6 від 31.03.2016 року)*

Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. Вип. 95 - Херсон: Гринь Д.С., 2015. – 120 с.

Видається за рішенням Науково-координаційної ради Херсонської області Південно-го наукового центру Національної академії аграрних наук України, вченої ради Херсонського державного аграрного університету та Президії Української академії аграрних наук з 1996 року. Зареєстрований у ВАК України в 1997 році “Сільськогосподарські науки”, пере-реєстрацію пройшов у червні 1999 року (Постанова президії ВАК № 1-05/7), у лютому 2000 року (№ 2-02/2) додатково “Економіка в сільському господарстві”, у червні 2007 року (№ 1-05/6) додатково “Іхтіологія” та у квітні 2010 року “Сільськогосподарські науки” (№ 1-05/3). Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 13534-2508 ПР від 10.12.2007 року.

Редакційна колегія:

1. Базалій В.В. - д.с.-г.н., професор (головний редактор);
2. Яремко Ю.І. д. е.н., професор (заст. головного редактора);
3. Федорчук М.І. - д.с.-г.н., професор (заст. головного редактора);
4. Подаков Є.С. - к.е.н., доцент (відповідальний редактор);
5. Ушкаренко В.О. - д.с.-г.н., професор, академік НААНУ;
6. Євтушенко М.Ю. - д.б.н., професор, чл.-кор. НААНУ;
7. Лавриненко Ю.О. - д.с.-г.н., професор, чл.-кор. НААНУ;
8. Пелих В.Г. - д.с.-г.н., професор, чл.-кор.НААНУ;
9. Агеєц В.Ю. – д.с.-г.н., професор (Білорусь)
10. Андрусенко І.І. - д.с.-г.н., професор;
11. Арсан О.М. - д.б.н., професор;
12. Благодатний В.І. - д. е.н., професор;
13. Бойко М.Ф. - д.б.н., професор;
14. Вовченко Б.О. - д.с.-г.н., професор;
15. Гамаюнова В.В. - д.с.-г.н., професор;
16. Грановська Л.М. - д.е.н., професор;
17. Данілін В.М. - д.е.н., професор;
18. Дебров В.В. - д.с.-г.н., професор;
19. Зубкова О. – д.б.н., професор (Молдова)
20. Кирилов Ю.Є. – д.е.н., доцент;
21. Коківіхін С.В. - д.с.-г.н., професор
22. Кольман Р. – д.с.-г.н. (Польща)
23. Кудряшов В.П. - д.е.н., професор;
24. Лимар А.О. - д.с.-г.н., професор;
25. Мармуль Л.О. - д.е.н., професор;
26. Міхеєв Є.К. - д.с.-г.н., професор;
27. Морозов В.В. - к.с.-г.н., професор;
28. Морозов О.В. - д.с.-г.н., професор;
29. Морозов Р.В. - д. е.н., професор;
30. Мохненко А.С. - д.е.н., професор;
31. Наконечний І.В. - д.б.н., професор;
32. Нежлукченко Т.І. - д.с.-г.н., професор;
33. Осадовський З. – д.е.н., професор
(Польща)
34. Петшак С. – д.е.н., професор (Польща)
35. Пилипенко Ю.В. - д.с.-г.н., професор;
36. Соловійов І.О. - д.е.н., професор;
37. Танклевська Н.С. - д.е.н., професор;
38. Ходосовцев О.Є. - д.б.н., професор;
39. Шерман І.М. - д.с.-г.н., професор.

УДК 633.18(477.72)

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА РИСУ В УМОВАХ ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО СТЕПУ УКРАЇНИ

Аверчев О.В. – д. с-г н., професор,
Аверчева Н.О. – к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Херсонський ДАУ»

В статті наведений аналіз економічної ефективності виробництва рису в Причорноморському степу України на основі проведених розрахунків вартості валової продукції, собівартості, рівня рентабельності, прибутку та інших економічних показників. Зроблено відповідні висновки та пропозиції.

Ключові слова: аналіз, рис, виробництво, реалізація, економіка, ефективність, урожайність, собівартість, рівень рентабельності, прибуток, Херсонська область.

Averchev A.V., Avercheva N.A. Analysis of economic efficiency of rice production in the conditions of the Black Sea Steppe of Ukraine

В статті приведено аналіз економічної ефективності виробництва рису в Причорноморському степу України на основі проведених розрахунків вартості валової продукції, собівартості, рівня рентабельності, прибутку та інших економічних показників. Сделаны соответствующие выводы и предложения.

Ключевые слова: анализ, рис, производство, реализация, экономика, эффективность, урожайность, себестоимость, уровень рентабельности, прибыль, Херсонская область.

Averchev A.V., Avercheva N.A. Analysis of the economic efficiency of rice production under conditions of the Black Sea Steppe of Ukraine

The paper analyzes the economic efficiency of rice production in the Black Sea Steppe of Ukraine using the calculations of the gross output, cost price, profitability level, profit and other economic indexes. It draws corresponding conclusions and makes suggestions.

Keywords: analysis, rice, production, sale, economy, efficiency, yield, cost price, profitability level, profit, Kherson region.

Постановка проблеми. Нарощування виробництва зернових культур в Україні має стратегічне значення для підйому національної економіки. Підвищення рівня ефективності виробництва сільськогосподарської продукції є найважливішим завданням, від рішення якого залежить продовольча безпека країни. Вирішення цього питання повинно здійснюватися не тільки на державному, але й на регіональному рівнях, де вирішуються питання забезпечення населення продуктами харчування. (І Аверчев)

Скорочення обсягів виробництва зерна в цілому і рису зокрема, пояснюється негативним впливом комплексу організаційно-економічних та техніко-технологічних чинників. Низький рівень ефективності і конкурентоспроможності зерновиробництва як базової галузі сільського господарства створює перешкоди на шляху формування повнокровного внутрішнього ринку зерна та продуктів його переробки, унеможливорює розширення зовнішніх ринків.

Незважаючи на сприятливий природно-економічний потенціал Херсонської області та зростаюче значення зернового господарства для економіки сільськогосподарських товаровиробників і регіону в цілому, галузь продовжує залишатися у стані стагнації як за кількісними, так і за якісними показниками розвитку. Через недостатню ефективність використання застарілих технологій

та використання зношених меліоративних систем збільшуються виробничі витрати при практично не змінній врожайності

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-методологічні основи ефективності зернового виробництва, проблеми теорії й практики інтенсифікації галузі знайшли широке відображення в аграрній економічній літературі. До найбільш комплексних належать праці В.І. Бойка, О.А. Бугуцького, М.Г. Лобаса, І.І. Лукінова, В.П. Мертенса, О.М. Онищенко, П.М. Рибалкіна, П.Т. Саблука, А.І. Степанова, О.О. Сторожука, М.І. Щура та інших. Проте якщо проблеми функціонування зернопродуктового підкомплексу на рівні держави досліджені достатньою мірою, то цілий ряд важливих аспектів підвищення ефективності виробництва в природно-економічних зонах і областях потребують додаткового розгляду.

Постановка завдання полягала у проведенні економічного аналізу сучасного стану виробництва рису в Херсонській області;

- дослідженні сучасного стану і структурно-динамічні тенденції розвитку галузі рисосіяння в регіоні;

- проведенні економіко-статистичного аналізу факторів, які впливають на показники економічної ефективності виробництва і реалізації рису, обґрунтувати шляхи підвищення конкурентоспроможності продукції в Херсонській області;

- обґрунтуванні напрямків підвищення економічної та екологічної ефективності виробництва рису.

Об'єкт дослідження – процеси формування економічної ефективності виробництва рису у сільськогосподарських підприємствах Херсонської області.

Предметом дослідження виступає сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів проблеми ефективного розвитку підприємств, які спеціалізуються на вирощуванні рису.

Методи дослідження ґрунтуються на розроблених економічною наукою теоретичних та методологічних положеннях, спрямованих на визначення економічної ефективності галузі рисівництва. Для оцінки економічної та екологічної ефективності виробництва рису використано методи емпірично-теоретичного дослідження: спостереження, порівняння, економіко-статистичний, системний аналіз. Сукупне і вибіркоче використання цих методів дало змогу забезпечити достатню достовірність одержаних оцінок, прогностичних розрахунків, висновків.

Виклад основного матеріалу досліджень. Дослідження ефективності виробництва рису за показниками ефективності системи землеробства по валовій продукції і чистому доходу дає можливість виявити рівень ефективності окремих прийомів організації виробництва, визначити економічну доцільність вирощування рису та оптимально використовувати ресурсний потенціал галузі.

Економічні показники виробництва рису сільськогосподарськими підприємствами області відображено в таблиці 1. Слід відзначити, що аналіз проведено за даними тих сільськогосподарських підприємств, які звітують перед обласним управлінням статистики за формою 50-с.-г. (табл. 1).

Таблиця 1. Показники економічної ефективності виробництва рису в сільськогосподарських підприємствах Херсонської області

Показники	Роки			2014 р. у % до 2012 р.
	2012	2013	2014	
Виробнича собівартість 1 ц, грн	171,32	222,80	334,51	195,3
Повна собівартість 1 ц, грн	208,09	238,77	295,29	141,3
Ціна 1 ц, грн	235,19	295,55	471,27	200,4
Прибуток від реалізації 1 ц, грн	27,10	56,78	175,98	у 6,5 р. б.
Рівень рентабельності, %	13,0	23,8	59,6	46,6 в. п.

Комерційна собівартість 1 ц зросла за три роки від 208,09 до 295,29 грн /ц – на 41,3 % більше. Ціна 1 ц рису також зростає вдвічі – від 235,19 до 471,27 грн /ц. Таким чином, зростання прибутку обумовлюється перевищенням темпів зростання ціни порівняно з собівартістю 1ц. Якщо у 2012 р. в розрахунку на 1 ц підприємства одержали 27,10 грн прибутку, то у 2014 р. – 175,98 грн, що майже в 6,5 рази більше. На діаграмі відображено співвідношення ціни і собівартості 1 ц рису (рис. 1).

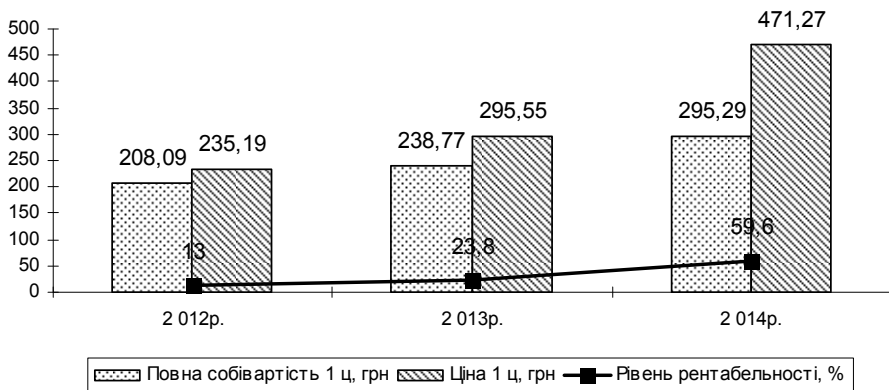

Рис. 1. – Показники реалізації рису в сільськогосподарських підприємствах Херсонської області.

В процесі економічного аналізу досліджують як формування собівартості всієї продукції, так і собівартості 1ц продукції, що і було проведено нами при розрахунку показників рентабельності реалізації рису. Собівартість сільськогосподарської продукції охоплює постійні і змінні витрати на виробництво цієї продукції. Склад цих витрат визначається положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та особливостями, передбаченими Типовим положенням з планування, обліку і калькуляції продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств.

Розрахунки економічної ефективності вирощування рису, проведені за цінами які склалися на поточний рік, показали, що для збільшення прибутків та рентабельності виробництва необхідно передусім, підвищити її врожайність.

Адже чим вища врожайність рису, тим вища економічна ефективність його вирощування. Збільшуються прибутки та рівень рентабельності, зменшується собівартість зерна рису. Де порушували технологію, вносили мало добрив, не проводили захисту рослин, формувався низький урожай зерна – до 35 ц/га, з низькою його якістю, за такого рівня врожаю вирощування рису було малоефективним – рівень рентабельності в Скадовському районі 10,6 %. Одержуючи малі прибутки, господарства на можуть вкладати кошти у розширення виробництва і відновлення основних та оборотних фондів.

За дотримання вимог технології урожайність збільшується до 70 ц/га та поліпшується якість зерна. За таких урожаїв економічна ефективність вирощування рису значно зростає. Чистий прибуток зостав до 7000 грн. / га, а рентабельність – до 70-80%. Ці дані свідчать, що у разі прийнятих у зоні технологій, навіть за існуючих високих цін на ресурси, прибутки від вирощування рису достатні для ведення розширеного виробництва.

Проте, для підвищення врожаїв слід вкладати у виробництво більше коштів. І те, що господарства вкладають їх дуже мало й спрощують технологію приводить до низьких урожаїв рису та значного падіння прибутків від вирощування. За нашими дослідженнями при зростанні витрат на 1 га, чистий прибуток зростає, а за малих витрат вирощування рису є малоефективним.

Аналіз одержаних даних показує, що для того, аби за існуючих цін виростити 70 ц/га рису-сирцю, витрати на 1 га мають становити понад 10000 грн., а для 50 ц / га – 7500 - 7900 грн /га При цьому близько 40% усіх витрат припадає на добрива на пестициди.

Виробнича собівартість 1 ц рису за досліджувані роки зросла від 171,32 грн. до 334,51 грн. або на 95,3 %.

Наступна група показників свідчить про рівень витрат в розрахунку 1 га площі посівів рису. Ці показники свідчать про інтенсифікацію виробничих процесів. Схема вивчення процесу інтенсифікації має такий вигляд: земля - об'єкт інтенсифікації, обсяг витрат на 1 га - рівень інтенсифікації, вихід продукції з 1 га - результат інтенсифікації, окупність витрат - ефективність інтенсифікації. Сума виробничих витрат з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, ріллі, або посівів дає змогу визначити рівень інтенсивності виробництва в цілому, а також окремих видів продукції, зокрема, рису.

В розрахунку на 1 га посівів сільськогосподарські підприємства витрачали у 2012 р. 11769 грн., а у 2014 р. – 16960 грн. Таким чином, при ціні реалізації 1 ц 471,27 грн. для покриття виробничих витрат на 1 га необхідно реалізувати 36 ц рису (табл. 2).

В розрахунку на 1 га за три роки прибуток зростає в 7,6 разів - від 1170 до 8922 грн. Рівень рентабельності виробництва становить 59,6 %.

Собівартість 1 ц вирощеної продукції зросла від 171,32 до 334,51 грн. або на 95,3 %. Це свідчить, що додаткові витрати ведуть до приросту виробництва, але окупність вкладених витрат на основі зростання врожайності не досягнуто.

Недостатній рівень економічної ефективності галузі сьогодні є наслідком дії цілого ряду факторів, серед яких у першу чергу потрібно виділити погіршення соціально-економічних умов господарювання, недостатнє забезпечення засобами виробництва й недотримання, у зв'язку із цим, вимог технології вирощування культури, а також збільшення собівартості продукції (підвищення цін на пестициди, мінеральні

добрива, пально-мастильні матеріали, насіння тощо). У середньому по країні з різних причин, збільшується собівартість рису. Практично 3-3,5 тони зерна йде на покриття витрат на 1 га посіву, тому господарства, що отримали низький урожай, знаходяться у збитку, це, у свою чергу, приводить до скорочення посівних площ, переорієнтації на інші культури.

Таблиця 2 Економічна ефективність виробництва рису в сільськогосподарських підприємствах

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2014 .у % до2012 р.
Виробнича собівартість, грн. в розрахунку на:				
1 ц	171,32	222,80	334,51	195,3
1 га	11769	14383	16960	144,1
Повна собівартість реалізованої продукції, грн., в розрахунку на:				
1 ц	208,09	238,77	295,29	141,3
1 га	8981	6451	14971	166,7
Виручка від реалізації, грн., в розрахунку на:				
1 ц	235,19	295,55	471,27	200,4
1 га	10151	7985	23893	235,4
на 1 грн. витрат	1,13	1,24	1,60	141,6
Прибуток (збиток), грн. в розрахунку на:				
1 ц	27,10	56,78	175,98	649,4
1 га	1170	1534	8922	762,6
Рівень рентабельності виробництва, %	13,0	23,8	59,6	46,6 в. п.

Аби поліпшити економічні показники вирощування рису слід ефективніше використовувати паливні ресурси, бо в господарствах це робиться вкрай незадовільно. Добрива значно краще використовуються при застосуванні інтегрованого захисту рослин. Це пояснюється тим що захист рослин поліпшував фітосанітарний стан посівів, а здорові рослини - краще використовували поживні речовини та краще функціонували і повніше використовували свій генетичний потенціал, ніж хворі та забур'янені. Водночас ефективність захисту рослин підвищується за умови поліпшення азотного живлення посівів.

Процес інтенсифікації передбачає не тільки ріст додаткових вкладень на одиницю земельної площі, але й ефективне їх використання. Економічна ефективність інтенсифікації означає випереджаючий ріст високоякісної продукції з одиниці земельної площі при найменших витратах засобів виробництва і живої праці.

Отже, ціна відшкодовувала витрати на виробництво за всі роки дослідження і в середньому по області сільськогосподарські підприємства одержали прибутки у 2014 р. 175,98 грн / ц при рівні рентабельності 59,6 %. В розрахунку на 1 га рису прибутки в 2014 р. становили 8922 грн. Чистий дохід в розрахунку на 1 га 23893 грн., а витрати відповідно 14971 грн. Рівень рентабельності досить високий і становить 59,6 %. Основною причиною зростання рентабельності виробництва рису є цінова ситуація на ринку і нижчі темпи зростання собівартості одиниці продукції порівняно з ціною. Отже, в цілому по області виробництво рису рентабельне – рівень рентабельності становить 13-60 %.

В Херсонській області рис вирощують у чотирьох основних районах, обсяги виробництва в яких відображено на діаграмі (рис. 2). Найбільше вироблено рису у

Каланчацькому районі – 121483 ц (41,6 %), у Скадовському – 115111 ц (39,4 %), м. Херсон 44136 ц (15,1 %) і у Голопристанському – 10121 ц (3,5 %).

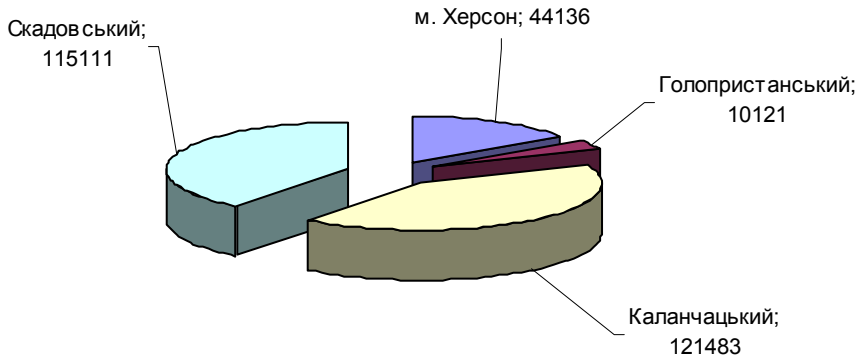

Рис. 2- Структура виробництва рису за районами, ц

Аналіз ціни реалізації і повної собівартості 1 ц рису за районами області свідчить про значні коливання даних показників (табл. 4). Ціна змінюється від 263,01 грн / ц у Голопристанському районі до 670,30 по м. Херсон У Скадовському районі також за більш високою ціною реалізували рис сільськогосподарські підприємства 467,84 грн. Підприємства м. Херсон мали найвищий рівень і повної собівартості продукції – 411,84 грн / ц. Собівартість 1 ц рису змінюється за районами від 200,91 до 411,84 грн.

Відповідно рівень рентабельності виробництва рису значно відрізняється за районами. Так у Каланчацькому районі він становив 32,7 %, а у Скадовському – 71,7 %.

У Херсонській області вирощуванням рису займаються 9 сільськогосподарських підприємств. Виробництво рису є ефективним і економічно доцільним для рисосіючих сільськогосподарських підприємств.

У сучасних умовах в зоні рисосіяння Херсонської області формується техногенний тип агропромислового комплексу. Коефіцієнт екологічної стабільності територія рисосіяння Херсонської складає 0,31, що свідчить про екологічну нестабільність. Серед рисосіючих районів Херсонської області Голопристанський район характеризується як середньо стабільна територія (0,52), Скадовський – нестійко стабільна територія (0,38), Каланчацький – нестабільна земельна територія (0,28).

Висновки. З метою підвищення ефективності виробництва рису необхідно впроваджувати комплекс заходів підвищення економічної ефективності виробництва рису. Важливими елементами цих заходів є поліпшення умов використання землі на основі підвищення її родючості і забезпечення зростання врожайності рису. Такі завдання доцільно вирішувати шляхом застосування адаптивних технологій як при традиційних умовах вирощування рису так і при застосуванні крапельного зрошення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Статистичний бюлетень «Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах 2012 рік», - К: Державна служба статистики України 2013.
2. Статистичний бюлетень «Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах 2013 рік», - К: Державна служба статистики України 2014.
3. Статистичний бюлетень «Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах 2014 рік», - К: Державна служба статистики України 2015.

УДК:631.164.23:330.341.1

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АПК*Вермієнко Т.Г. – к.е.н., доцент ДВНЗ "Херсонський ДАУ"*

Досліджено сучасний стан фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств агропромислового комплексу, розглянуто джерела фінансування інноваційної діяльності та визначено, що за останні 15 років основним джерелом фінансування є власні фінансові кошти. Також виявлені проблеми фінансового забезпечення аграрного сектору та обґрунтовані основні напрями удосконалення фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств АПК.

***Ключові слова:** інноваційна діяльність, інноваційні процеси, бюджетне фінансування, сільське господарство.*

Vermyenko T.G. Финансовое обеспечение инновационного развития предприятий АПК

Исследовано современное состояние финансового обеспечения инновационного развития предприятий агропромышленного комплекса, рассмотрены источники финансирования инновационной деятельности и определено, что за последние 15 лет основным источником финансирования являются собственные финансовые средства. Также выявлены проблемы финансового обеспечения аграрного сектора и обоснованы направления усовершенствования финансового обеспечения инновационного развития предприятий АПК.

***Ключевые слова:** инновационная деятельность, инновационные процессы, бюджетное финансирование, сельское хозяйство.*

Vermijenko T.G. Financial provision of innovative development of agricultural enterprises

Investigates the current state of the financial providing of innovative development of enterprises of agroindustrial complex are considered funding sources of innovative activities and determined that over the last 15 years the main source of financing is own funds. Also identified the problems of financial support to the agricultural sector and the directions of improvement of financial provision of innovative development of agricultural enterprises.

***Keywords:** innovation activity, innovation processes, budgetary financing, agriculture.*

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток аграрного сектору економіки зумовлений необхідністю пошуку нових механізмів і методів взаємодії всіх учасників інноваційного процесу. Ключовим фактором активізації інноваційної діяльності є вирішення проблем відповідного фінансового забезпечення.

ня, зокрема функціонування ринку сучасних високоефективних агротехнологій виробництва сільськогосподарської продукції. Високі інноваційні агротехнології уможливають одержувати врожайність озимої пшениці 75-95 ц/га, кукурудзи на зерно – 90-130, сої – 38-46 ц/га тощо. Але для їх впровадження потрібні значні капіталовкладення й обігові кошти.[1, с.5]

В сучасних умовах економіки України можливості фінансового забезпечення інноваційних процесів, у тому числі й інноваційного оновлення технологій сільськогосподарського виробництва, обмежені. Тому використання напрацьованих у світовій практиці методів фінансування інноваційної діяльності та адаптація їх до умов української економіки набувають позачергового значення. Стає необхідним пошук ефективних інструментів фінансового забезпечення інновацій і принципово нових джерел, форм та методів фінансування новітніх технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та практичним аспектам фінансування інноваційної діяльності підприємств АПК присвячені наукові праці відомих вітчизняних учених, таких як П. Бубенка, А. Гринькова, О. Гудзь, О. Зінченка, В. Ільчука, П. Стецюка, Л. Федулової, Л. Яременко та інших. Разом з тим, незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, ряд питань, пов'язаних з особливостями фінансового забезпечення сучасних ресурсозберігаючих технологій виробництва сільськогосподарської продукції, залишаються недостатньо вивченими.

Постановка завдання. Метою досліджень було оцінити сучасний стан фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств АПК та обґрунтувати напрями його удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наукові дослідження у галузі сільського господарства в Україні фінансувалися за декількома каналами (через відповідне міністерство, Національну академію аграрних наук тощо), що дало результати з високим потенціалом комерціалізації, але проблема полягає в тому, що значна частина українських аграріїв, особливо великі агрофірми, майже повністю зорієнтована на застосування зарубіжних інновацій. Це формує серйозну зовнішню залежність країни у цій стратегічній сфері, яка при цьому має великий експортний потенціал.

На підприємствах агропромислового комплексу інноваційні процеси реалізуються у таких формах, як:

- 1) провадження нових продуктів;
- 2) запровадження нових способів та методів господарської діяльності;
- 3) вихід підприємства на нові ринки збуту сільськогосподарської продукції та сировини;
- 4) пошук альтернативних джерел сировинного забезпечення;
- 5) застосування нових підходів щодо кадрової політики;
- 6) перехід до ефективних механізмів управління господарською діяльністю.

Дослідження інноваційного розвитку України показують, що за останні роки рівень інноваційної активності підприємств АПК суттєво знизився. Так, у 2014 році інноваційною діяльністю у промисловості України займалося близько 11 % від їх загальної кількості, тоді як у 2010 році – близько 14 %. Для порівняння у США, Японії, Німеччині й Франції частка інноваційних підприємств становить 70-80 % від їх загальної кількості.

Інноваційна діяльність потребує значних фінансових вкладень і має високий ступінь ризику, що вимагає її особливої підтримки, так як суто ринкові механізми не можуть забезпечити перетікання необхідних ресурсів для здійснення перспективних масштабних інноваційних проектів, особливо в соціальній сфері. Фінансування інноваційної діяльності визначає успіх чи невдачу інноваційних проектів і програм. Здатність підприємства акумулювати достатньо коштів для реалізації інноваційних задумів впливає на швидкість виведення інновації на ринок, а отже – на її комерційний успіх. Однак не кожне підприємницька структура має достатньо власних коштів для цього, що зумовлює пошук інших джерел їх надходження. Інвестиції, залучені з різних джерел, мають різну ціну. На їх вартість впливають, зокрема, організаційна форма фінансування і тривалість інвестиційного періоду. Вибір ефективних форм фінансування інноваційних програм і проектів забезпечує високу економічну віддачу інноватору та інвестору.

Джерелами фінансування інноваційної діяльності підприємств можуть бути різними, на сьогодні це можуть бути:

- 1) власні фінансові кошти:
 - грошова частина внесків власників підприємства;
 - мобілізація внутрішніх активів;
 - накопичення, утворенні в результаті господарської діяльності (прибуток, амортизація);
- 2) залучені фінансові кошти:
 - емісія акцій;
 - доброчинні внески;
- 3) Позикові фінансові кошти:
 - кредити (банківський, лізинг, франчайзинг, форфейтинг);
 - безвідсоткові позики;
 - дольова участь, заснування спільних підприємств;
 - розміщення облігацій (рис.1).

Як свідчать дані табл.1, основним джерелом фінансування інноваційної діяльності підприємств України за останні 15 років є власні кошти. Власні фінансові кошти використовуються найчастіше для фінансування невеликих за обсягами робіт інноваційних проектів чи програм (наприклад, впровадження системи стандартів якості, модернізація деяких видів устаткування, модифікація продукції тощо).

Так, у 2000 році у загальній сумі витрат власні кошти займали 79,6 %, а у 2015 році – 97,2 %. На останньому місці джерелом фінансування є державні кошти, у 2000 році їх частка становила 0,4 %, а у 2015 році – 0,39. У загальній сумі витрат незначну частину займають кошти інвесторів, і деяку частку – інші джерела.

При формуванні системи фінансування інноваційної діяльності необхідно брати до уваги об'єктивні труднощі переходу України на інноваційну модель економічного розвитку, зумовлені дефіцитом інвестиційних ресурсів і високими макроекономічними ризиками інвестування. Однак інноваційна діяльність «відтягує» на себе ресурси, необхідні для виконання запланованих робіт з випуску основної продукції, що створює ситуацію протидії з боку відповідних служб і потребує втручання вищого

менеджменту для узгодження та оптимізації структури фінансових витрат підприємства, розроблення ефективної фінансової політики.

Рис. 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності.

Таблиця 1 – Джерела фінансування інноваційної діяльності (млн. грн.)

Роки	Загальна сума витрат	у тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10821,0	7969,7	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6
2013	9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3
2014	7695,9	6540,3	344,1	138,7	672,8
2015	13813,7	13427,0	55,1	58,6	273,0

* дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Сучасний стан фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні представлено такими проблемами:

- брак власних коштів, спричинений незадовільним фінансовим станом підприємств;
- висока вартість кредитних ресурсів;
- нерозвиненість ринку венчурного капіталу, що зумовлює низький рівень участі вітчизняних інвесторів;
- державна підтримка у формі прямого фінансування має істотні бюджетні обмеження та не узгоджена з пріоритетами інноваційного розвитку;
- надання податкових пільг підприємствам, які здійснюють продуктивні і технологічні інновації, виступає дієвим механізмом впливу держави на прискорення інноваційних процесів;
- принципи формування та розвитку спеціалізованих державних (комунальних) інноваційних фінансово-кредитних установ в Україні;
- домінування механізмів самофінансування;
- обмеженість зовнішніх джерел залучення коштів.

Усе це зумовлює потребу в удосконаленні механізмів фінансування інноваційної діяльності. При цьому, фінансова політика кожного підприємства має відповідати таким вимогам:

- бути узгодженою зі стратегією розвитку організації;
- забезпечувати гнучкість підприємства, його здатність до перерозподілу фінансових потоків згідно з визначеними цілями;
- забезпечувати фінансову стабільність організації;
- бути здатною до акумулювання фінансових ресурсів та їх ефективного використання.

Такі підходи до формування фінансової політики дають змогу підприємству фінансувати пошуково-дослідницькі роботи, спрямовані на створення і впровадження новачій, що забезпечать його розвиток разом із основною діяльністю. Водночас система фінансування інноваційної діяльності повинна бути дещо відокремленою, що виявляється у формуванні фінансової субстрагії щодо фінансування інноваційних програм і проєктів.

У середньостроковій перспективі (2015-2020 рр.) на ринкові реформи фінансування інноваційної діяльності в Україні впливатиме обмеженість фінансових джерел, спричинена як об'єктивними чинниками, так і перешкодами, свідомо створюваними конкурентами, а також дефіцитом «довгих» грошей у банківській системі й низьким рівнем рентабельності підприємств реального сектору. Це зумовлює доцільність застосування активної державної інноваційної політики.[3, с.11]

Основними напрямками вдосконалення фінансового забезпечення інноваційної діяльності на підприємствах є:

- прийняти закони України «Про визначення національних пріоритетів» та «Про формування Банку Розвитку», що дозволить створити законодавчу базу для концентрації ресурсів на фінансовому забезпеченні пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
- закріпити у Податковому кодексі України порядок і розмір надання податкових пільг інноваційним проєктам, контроль за їх використанням і поверненням коштів до бюджету в разі їх нецільового використання;

- встановити особливий порядок стимулювання інноваційної діяльності підприємств, зокрема, за рахунок амортизаційної та податкової політики і кредитування;

- запровадити довгострокове державне стратегічне планування інвестиційної діяльності з включенням до нього державних програм розвитку, які б відповідали національним пріоритетам, і передбачали їх забезпечення фінансовими ресурсами;

- Кабінету Міністрів України розробити нормативні акти щодо вимог до державних інвестиційних проєктів, які підлягають затвердженню на рівні КМУ, гарантій їх фінансування, зокрема Банком Розвитку, а також розробити комплексну Державну програму щодо розвитку венчурного інвестування в Україні.

Висновки. Сучасний стан фінансування підприємств АПК не забезпечує інноваційного розвитку. Фінансових ресурсів недостатньо і тому система фінансового забезпечення аграрної сфери потребує трансформації. Необхідна переорієнтація фінансової політики держави на забезпечення інвестиційних потреб підприємств, має бути посилена її роль у регулюванні виробничих економічних відносин і, передусім, у паритетності міжгалузевого товарообміну. Саме через нееквівалентність у товарообміні сільського господарства з іншими галузями економіки аграрна сфера має низьку інвестиційну привабливість.

Оскільки інноваційний процес може спиратися лише на конкурентне ринкове середовище, держава має забезпечити фінансову підтримку підприємств, які взяли на себе тягар інноваційної ініціативи. Вибір джерел і форм фінансування залежить від певних етапів інноваційного процесу, причому з наближенням до завершальної стадії зростає роль приватного сектору. Отже, у системі фінансового забезпечення інновацій слід дотримуватися принципу концентрації державної підтримки на фінансуванні інноваційної діяльності підприємств на початкових етапах інноваційного процесу та на впровадженні технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мазнев Г.С. Проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору / Г.С. Мазнев // Економіка АПК, 2014. - №9. – С.5-13.
2. Гончарова О.М. Особливості інноваційної діяльності підприємств АПК України / О.М. Гончарова, Г.А. Єгорова //Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми сучасної економіки». – м. Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2015. – Ч.2. – 120 с.
3. Єгоров І.Ю. «Інноваційна Україна – 2020»: основні положення національної доповіді / І.Ю. Єгоров // Науковий журнал: Економіка України. – 2015. – № 9. – С.4-18.
4. Жукович І.А. Інноваційна діяльність в українській економіці / І.А. Жукович // Статистика України. – 2010. – № 1. – С. 14-21.
5. Стецюк П.А. Фінансові проблеми розвитку аграрного виробництва / П.А. Стецюк, О.Є Гудзь // Економіка АПК. – 2012. - №4. – С.73-78.
6. Державна служба статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 631.95(477): 504,062

ЗЕМЛЕУСТРІЙ - ОДИН З МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ЗРОШУВАНИМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ЗЕМЛЯМИ

Грановська Л.М., д.е.н., професор,
Морозов О.В., д.с.-г.н., професор,
Морозова О.С., аспірант, ДВНЗ «Херсонський ДАУ»

Проаналізовано сучасний стан використання зрошуваних земель в Херсонській області, яка є типовою для зони зрошення України. Визначено за допомогою методу землеустрою сучасний стан використання зрошуваних земель. Основними завданнями даної статті, за допомогою методу землеустрою є: висвітлення сучасного стану використання зрошуваних земель в Україні та Херсонській області; обґрунтування необхідності відродження та розвитку меліоративного комплексу країни; забезпечення збільшення продуктивності зрошуваних земель поряд з покращенням їх екологічного стану.

Ключові слова: зрошення, метод дослідження, землеустрій, управління зрошуваними землями.

Грановская Л.Н., Морозов О.В., Морозова Е.С. Землеустройство - один из методов управления орошаемыми сельскохозяйственными землями

Проанализировано современное состояние использования орошаемых земель в Херсонской области, которая является типичной для зоны орошения Украины. Определены с помощью метода землеустройства современное состояние использования орошаемых земель. Основными задачами данной статьи, с помощью метода землеустройства являются: освещение современного состояния использования орошаемых земель в Украине и Херсонской области; обоснование необходимости возрождения и развития меліоративного комплекса страны; обеспечение увеличения производительности орошаемых земель рядом с улучшением их экологического состояния.

Ключевые слова: орошения, метод исследования, землеустройство, управление орошаемыми землями.

Hranovska L.M., Morozov A.V. Morozova O.S. Land Management as one of the methods of managing irrigated agricultural lands

The paper analyzes the current conditions of using irrigated lands in Kherson region, typical for the irrigation areas of Ukraine. The study evaluates the current conditions of using irrigated lands with the method of land-management. The main objectives of this paper are: to cover the current conditions of using irrigated lands in Ukraine and Kherson region; to substantiate the necessity to restore and develop the reclamation complex of the country; to ensure the increase of productivity of irrigated lands while improving their ecological conditions by applying the method of land management.

Keywords: irrigation, research methods, land management, management of irrigated lands.

Постановка проблеми. Україна належить до держав, де зрошувані землі відігравали і відіграватимуть важливу роль у забезпеченні країни продовольством. Це зумовлено тим, що значна її територія знаходиться в зоні недостатнього та нестійкого зволоження, а отже, стале землеробство цих регіонів можливе тільки за умов зрошення. Поливні землі області є страховим фондом стабільного виробництва сільськогосподарської продукції, особливо у посушливі та гостро посушливі роки [1].

Різке скорочення площ фактичного поливу в зоні Південного Степу України супроводжується і такими процесами та явищами:

- порушенням технологічної цілісності зрошувальних систем;

- значним погіршенням технічного стану зрошувальних систем;
- недостатньою кількістю та незадовільним оновленням парку дощувальної техніки;
- порушенням структури посівних площ, технологій вирощування сільськогосподарських культур, вкрай низьким рівнем ресурсного забезпечення технологій вирощування культур;
- незадовільним еколого-меліоративним станом зрошуваних земель;
- недостатніми обсягами впровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій ведення землеробства на зрошуваних землях [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню особливостей використання меліорованих земель в ринкових умовах та обґрунтуванню шляхів вирішення їх проблем присвячені чисельні праці таких відомих науковців, як: С.А. Балюка, Н.М. Блохіна, В.В. Горлачука, Е.С. Драчинської, К.С. Лисогорова, В.В. Медведева, Л.Я. Новаковського, М.І. Ромащенко, М.І. Полупана, А.Я. Сохничя, В.О. Ушкаренка, А.М. Шевченко, та ін. Ними обґрунтовано принципи і методи управління земельними ресурсами.

Постановка завдання є - обґрунтування впровадження землеустрою, як одного з методів управління сільськогосподарськими землями, що зрошуються. Як відомо, в системі меліорацій в світі особливе місце належить зрошенню. В певній мірі дане положення відноситься і до України, бо в нашій державі майже 2/3 сільськогосподарських угідь розташовані в зоні недостатнього зволоження.

Основними завданнями даної статті, за допомогою методу землеустрою є: висвітлення сучасного стану використання зрошуваних земель в Україні та Херсонській області; обґрунтування необхідності відродження та розвитку меліоративного комплексу країни; забезпечення збільшення продуктивності зрошуваних земель поряд з покращенням їх екологічного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нові земельні відносини і умови господарювання в Україні сформували нову систему управління зрошуваними землями, основними характеристиками якої є:

- різкий перехід від адміністративно – планової до ринково – підприємницької моделі, яка спричинена, паюванням земель і, як наслідок, подрібненням та збільшенням кількості землекористувачів(табл. 1);
- розмежування функцій і суб'єктів державного і самоврядного управління. Порушення технологічної цілісності зрошувальних систем (ЗС), яка спричинена, передачею внутрішньогосподарських систем у комунальну власність та на баланс фермерських і колективних підприємств при державній власності на міжгосподарську мережу, ускладнює їх експлуатацію.

Таблиця 1 - Кількість землекористувачів на зрошуваних землях Херсонської області

Зрошувані масиви (ЗМ)	Кількість землекористувачів
Каховський ЗМ	27685
Інгулецький ЗМ	4781
Краснознам'янський ЗМ	12106
Правобережний ЗМ	3728
Всього по області	48300

Найбільш характерними сучасними відмінностями є умови використання зрошуваних земель за цільовим призначенням (рис. 1, 2).

У 60-80 рр. минулого століття в Україні виконано великий обсяг робіт із будівництва ЗС. Завдяки цьому площа зрошуваних земель на початок 90-х років в Україні сягнула 2,6 млн. га (що становило 8 % площі ріллі), а в Херсонській області – 464 тис. га (що становило 23,6 % площі ріллі). Сучасний технічний рівень ЗС у поєднанні з застосуванням прогресивних методів управління водорозподілом та поливами і досить високим рівнем агротехніки забезпечували високу та сталу продуктивність зрошуваного землеробства. На зрошуваних землях Херсонської області до 90-х років, коли потенціал зрошення використовувався на повну потужність, стабільно отримували понад 46 % валової продукції рослинництва, у тому числі виробництво зерна становило 28,6 %, овочів – 86,6, кормових – 63,1, технічних культур – 25,8 % до загального обсягу виробництва [3].

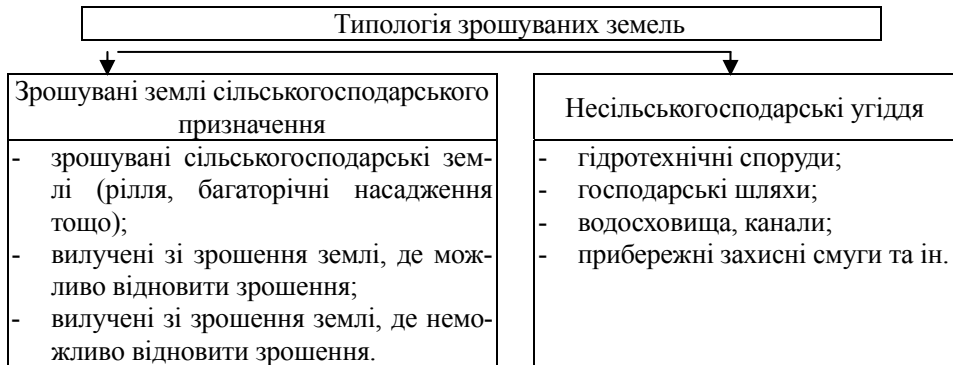

Рис. 1. Типологія використання зрошуваних земель

З початком реформування аграрного сектора економіки обсяг використання зрошення в Херсонській області поступово скорочувався і у 2001 р. становив 116 тис. га. В останні роки процес скорочення площ поливу вдалося зупинити і перейти до нарощування обсягів використання зрошення – до 290,47 тис. га у 2013 р., але 137,35 тис. га зрошуваних земель нині не поливаються. Водночас повністю використати агроресурсний потенціал області і забезпечити виробництво сільськогосподарської продукції в обсягах, достатніх для бездотаційного розвитку її аграрного комплексу, можливо лише за умови відновлення вискоєфективного використання зрошуваних земель на всій наявній площі – 427,82 тис. га.

Для сучасного етапу розвитку зрошення в Херсонській області, однією з ключових проблем якого є значне скорочення площ поливу, особливого значення набувають дослідження зміни стану зрошуваних ґрунтів після припинення їх зрошення та розробка управлінських рішень щодо їх подальшого використання. Серед заходів на вилучених зі зрошення землях з добрим еколого-агромеліоративним станом необхідне розгортання робіт з відновлення зрошення, шляхом реконструкції та модернізації зрошувальних систем. На землях, які вилучені зі зрошення, із задовільним еколого-агромеліоративним станом необхідно розглядати питання щодо виведення земель зі зрошення та переведення їх у богарні.

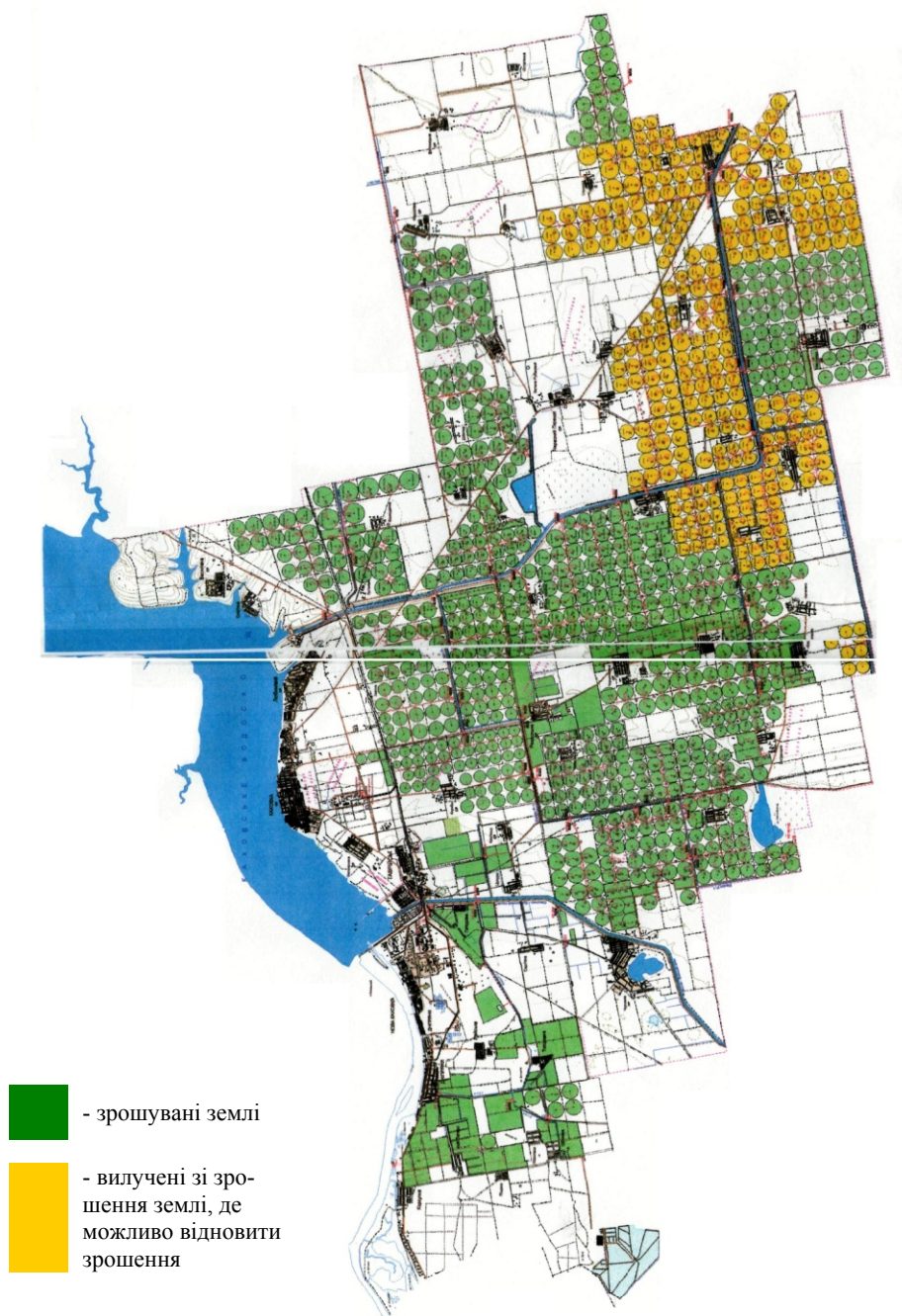

Рис. 2. Карта-схема зрошуваних земель Каховського району, Херсонська область

Одним з основних методів управління зрошуваними землями на регіональному та місцевому рівнях є землеустрій. Враховуючі те, що метод управління – це сукупність прийомів і способів впливу на керований об'єкт, тобто на використання та охорону земельних ресурсів для досягнення поставлених цілей, а землевпорядкування – це сукупність нормативно – правових та технічних дій, спрямованих на регулювання земельних відносин та раціональну організацію територій суб'єктів землеволодіння і землекористування, то землеустрій і є методом управління земельними ресурсами, у тому числі зрошуваними землями [4].

Відповідно до ст. 182 Земельного кодексу України метою землеустрою є забезпечення раціонального використання і охорони земель, створення сприятливого екологічного середовища та поліпшення природних ландшафтів [5].

У процесі суспільного виробництва тип земельного устрою завжди повинен відповідати новим земельними відносинам, які зумовлюються новими суспільними виробничими відносинами (рис. 3).

Тому в процесі управління зрошуваними землями попередній тип земельного устрою через землевпорядкування змінюється іншим, який відповідає новим земельним відносинам. Отже землеустрій належить до активних управлінських методів, спрямованих на зміну типу земельного устрою та організації землекористування, що є необхідною передумовою розвитку прогресу в сфері володіння, користування і розпорядження зрошуваними землями, раціонального використання та всебічної охорони земельних ресурсів [3].

Для реалізації земельної політики держави через систему землеустрою органи управління земельними ресурсами організовують певні землевпорядні дії. Їх взаємозв'язок з функціями управління зрошуваними землями наведено в табл. 2.

Функціонування сільськогосподарських підприємств пов'язане з необхідністю територіальної організації і розміщення виробництва, організації раціонального використання та охорони зрошуваних земель, створення стійких агроландшафтів. Тому при землевпорядкуванні системи ведення зрошуваного землеробства, технологію обробітку культур погоджують з особливостями території, якістю і місцем розташування земель. Організацію виробництва, праці й управління погоджують із земельно – господарським устроєм сільськогосподарського підприємства, видами меліорацій та площами меліорованих земель тощо.

Таким чином, землеустрій зачіпає всі сфери сільськогосподарської діяльності, починаючи від утворення нових, упорядкування існуючих землеволодінь і землекористувань і, закінчуючи облаштуванням території конкретних зрошуваних ділянок, на яких здійснюються виробничі процеси (зрошення, обробіток ґрунту, вирощування та збирання врожаю тощо). Це означає що землеустрій є складовою частиною господарського механізму агропромислового комплексу країни. Через це зросла важливість прогнозування, планування і проектування організації території, а відповідно і землеустрою в загальній системі процесу управління зрошуваними землями.

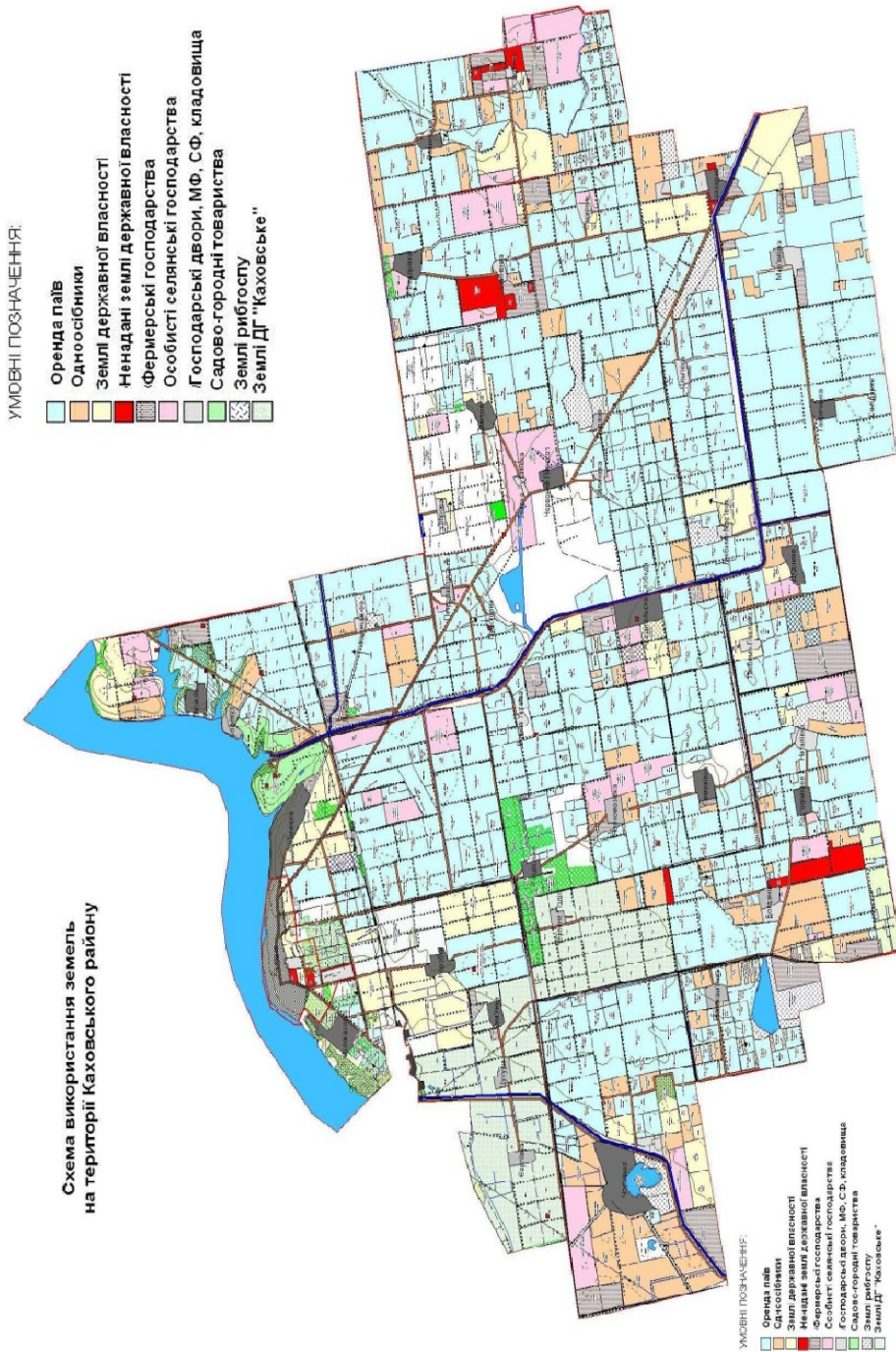

Рис. 3. Схема використання земель Каховського району, Херсонська область

Таблиця 2 - Взаємозв'язок функцій управління зрошуваними землями із землевпорядними діями

Складові елементи функцій управління зрошуваними землями	Землевпорядні дії (вид робіт)
Інформаційне забезпечення управління зрошуваними, вилученими зі зрошення землями	Проведення топографо – геодезичних, еколого – меліоративних, картографічних, ґрунтових, геоботанічних та інших обстежень і вишукувань
Прогнозування і планування використання зрошуваних та вилучених зі зрошення земель та їх охорона	Розробка прогнозів, регіональних програм використання та охорони зрошуваних та вилучених зі зрошення земель. Розробка регіональних схем використання й охорони зрошуваних та вилучених зі зрошення земель.
Організація раціонального використання та охорони зрошуваних та вилучених зі зрошення земель	Розробка схем землеустрою зрошуваних масивів, районів, проектів організації територій сільських та селищних Рад. Встановлення на місцевості меж адміністративно – територіальних утворень, землеволодінь та землекористувань які займаються зрошенням. Організація територій сільськогосподарських підприємств, що забезпечують еколого – економічну оптимізацію використання і охорони зрошуваних та прилеглих до них земель. Складання проектів упорядкування існуючих землеволодінь та землекористувань. Інженерне облаштування зрошуваних та вилучених зі зрошення земель (дренаж, насосні станції та ін.)

Тому важливими в процесі управління зрошуваними землями є землевпорядні дії на рівні адміністративного району як базової одиниці регіонального управління земельними ресурсами. Дуже важливим на цьому рівні, з метою відпрацювання управлінських рішень та їх реалізації, є розробка схеми землеустрою району та проектів землеустрою територіальних сільських рад, як територій реалізації земельних та економічних інтересів сільських і селищних рад.

Висновки.

1. Одним з основних методів управління зрошуваними землями на регіональному та місцевому рівнях є землеустрій. Враховуючі те, що метод управління – це сукупність прийомів і способів впливу на керований об'єкт, тобто на використання та охорону земельних ресурсів для досягнення поставлених цілей, а землевпорядкування – це сукупність нормативно – правових та технічних дій, спрямованих на регулювання земельних відносин та раціональну організацію територій суб'єктів землеволодіння і землекористування, то землеустрій і є методом управління земельними ресурсами, у тому числі зрошуваними землями

2. Землеустрій у системі управління зрошуваними землями слід розглядати як вид управлінської діяльності, спрямований на стабілізацію використання та охорону зрошуваних земель, створення сприятливого екологічного середовища та поліпшення ландшафтів.

3. З метою відпрацювання управлінських рішень та їх реалізації необхідним є розробка схеми землеустрою зрошуваного масиву, адміністративного району та проектів землеустрою території сільських та селищних рад як одиниці регіонального рівня управління земельними ресурсами, території реалізації земельних

та економічних інтересів. В процесі управління зрошуваними землями важливіми є землевпорядні способи і прийоми, через які на локальному рівні землеволодіння та землекористування здійснюється необхідний вплив на раціональне використання та охорону зрошуваних земель.

Організація землеустрою зрошуваних земель являє собою комплексну систему заходів і забезпечує вирішення правових, соціально-економічних, технологічних, організаційно-територіальних і екологічних земель у системі земельних відносин. У зв'язку з цим, перехід повинен здійснюватися при ретельному еколого-економічному обґрунтуванні, без нанесення збитків сільськогосподарським підприємствам. Основною умовою такого переходу повинні стати не тільки вимога обов'язкового збереження родючості ґрунтів, поліпшення екологічної ситуації, але і збалансований розвиток економіки сільського господарства.

Впровадження методу землеустрою, як методу управління зрошуваними землями у подальших наукових дослідженнях дозволить проводити:

- прогнозування, планування і організацію раціонального використання та охорони зрошуваних земель на регіональному, локальному і господарському рівнях;

- організацію території сільськогосподарських підприємств, установ і організацій, які займаються зрошенням, з метою створення просторових умов для еколого-економічної оптимізації використання та охорони зрошуваних земель сільськогосподарського призначення, впровадження прогресивних форм організації управління землекористуванням (асоціації землеводокористувачів, сільськогосподарські кооперативи та ін), удосконалення структури і розміщення земельних угідь, посівних площ, системи сівозміни, режимів зрошення;

- отримання інформації щодо кількості та якості зрошуваних земель, їхнього стану та інших даних, необхідних для ведення державного земельного кадастру, моніторингу земель, здійснення державного контролю за використанням та охороною земель.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ромащенко М.І. Зрошення земель в Україні. Стан та шляхи поліпшення / М.І. Ромащенко, С.А. Балюк. – К.: Світ, 2000. – 114 с.
2. Балюк С.А. Проблеми зрошення в Україні в контексті зарубіжного досвіду / С.А. Балюк, М.І. Ромащенко // Вісник ХДАУ. – 2000. – № 1. – С. 27-35.
3. Державна програма модернізації агропромислового комплексу на базі відновлення зрошення та створення логістичних кластерів в Херсонській області на період до 2011-2015 рр., затверджена Херсонською обласною державною адміністрацією 2010 року.
4. Третяк А.М., Дорош О.С. Під заг.ред. Третяка А.М. Управління земельними ресурсами. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2008.-462 с.
5. Земельний кодекс України, 2002 р.
6. Закон України «Про землеустрій» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 36, ст.282) { Із змінами, внесеними згідно із Законами N 863-VIII (863-19) від 08.12.2015, ВВР, 2016, N 4, ст.38 } Електронний ре-сурс: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/858-15>

УДК: 504.062:338.43:330.322

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Грановська Л.М. - д.е.н., професор,
Олійник І.С. - аспірант, ДВНЗ «Херсонський ДАУ»

У статті розглядаються питання необхідності розвитку процесів інвестування в аграрний сектор економіки країни. Визначено сутність інвестиційного потенціалу як категорії та вплив на формування інвестиційного потенціалу різних факторів. Розглянуто та проаналізовано залучення інвестиційних ресурсів із внутрішніх і зовнішніх джерел в аграрний сектор економіки.

Ключові слова: аграрний сектор, аграрні підприємства, інвестиції, природні ресурси, навколишнє середовище.

Грановская Л.Н., Олейник И.С. Формирование эколого-инвестиционного потенциала аграрного сектора экономики Украины

В статье рассматриваются вопросы необходимости развития процессов инвестирования в аграрный сектор экономики страны. Определена сущность инвестиционного потенциала как категории и влияние на формирование инвестиционного потенциала разных факторов. Рассмотрено и проанализировано привлечение инвестиционных ресурсов с внутренних и внешних источников в аграрный сектор экономики.

Ключевые слова: аграрный сектор, аграрные предприятия, инвестиции, природные ресурсы, окружающая среда.

Granovska L.M., Oliynyk I.S. Forming ecological and investment potential of Ukrainian economy agrarian sector

The article considers the necessity of promoting investments into Ukrainian economy agrarian sector. The investment potential has been analyzed as a category and various factors influencing it have been studied. Research has been performed of the ways of attracting external and internal investment resources into the agrarian sector.

Keywords: agrarian sector, agrarian enterprises, investments, natural resources, environment.

Постановка проблеми. Питання інвестування аграрного сектору є визначальним для розвитку будь-якого регіону. Активна інвестиційна діяльність в аграрному секторі сприяє впровадженню інноваційних технологій, які позитивно вплинуть як на екологічну, так і на економічну складову регіону і країни. З погляду на екологічний стан, який створює діяльність сільського господарства, впровадження інновацій позитивно впливає на зменшення негативного впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище та сприяє раціональному використанню природних ресурсів з економічного - це зумовить збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва, збільшення якості продукції, розширення та розвиток виробничої діяльності і, як результат, забезпечить зростання рівня задоволення споживачів, що в цілому сприятиме поліпшенню соціального розвитку країни.

В умовах економічної кризи це питання набуває особливого значення. Від своєчасного його вирішення залежить подолання кризового стану в аграрному секторі економіки, підвищення рівня виробництва й конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та розв'язання всього спектра соціально-економічних проблем галузі.

Без підвищення рівня інвестиційного забезпечення підприємств аграрної галузі стають досить примарними перспективи оновлення матеріальної бази, підвищення ефективності господарської діяльності, створення конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва, просування вітчизняної продукції на світові ринки, а також досягнення економічного, екологічного і соціального ефектів від перетворень у галузі.

Важливо наголосити, що в аграрній сфері нині стоїть завдання не просто збільшити обсяги надходження інвестицій, але й питання оновлення виробництва сільськогосподарської продукції на якісно новому еколого-інноваційному рівні [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження перспектив розвитку інвестиційної привабливості України розглядаються в праці О.О.Коць, Х.І.Пістун. Вони визначають, що інвестиційна привабливість – запорука залучення інвестицій як на рівні підприємств, так і на рівні держави, адже саме інвестиційна привабливість показує, на скільки країна є привабливою для вітчизняних і зарубіжних інвесторів для вкладення в неї капіталу [2, с. 22].

Активна інвестиційна діяльність, на думку І.П.Борейка, в аграрному секторі сприяє збільшенню обсягів сільськогосподарського виробництва, підвищенню прибутковості аграрних підприємств, розширенню їхньої виробничої діяльності, що сприятиме зростанню рівня задоволення споживчих потреб населення усієї країни й поліпшенню розвитку соціальної сфери села [3, с. 74].

Постановка завдання. Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретичних, екологічних, організаційно-економічних питань формування еколого-інвестиційного потенціалу в аграрному секторі економіки, а також характеристика сучасних тенденції розвитку та напрямів збільшення інвестицій з державних джерел та з джерел іноземних інвесторів в аграрний сектор економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. З фінансової точки зору, інвестиції – це вкладення коштів з метою отримання прибутку. Інвестиційна привабливість – запорука залучення інвестицій як на рівні підприємства, так і на рівні держави, інвестиційна привабливість показує на скільки країна є привабливою для вітчизняних і зарубіжних інвесторів [2, с. 22].

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 19 вересня 1991 року поняття інвестиції – всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток або досягається економічний, екологічний та соціальний ефект. Інвестиції – це економічна категорія розширеного відтворення, яка є основним інструментом формування мікро- та макроекономічних пропорцій і визначає темпи економічного росту [4].

Також при розгляді поняття «інвестиції» завжди невід'ємно ми спостерігаємо значення «інвестиційний потенціал», який можна визначити як використання інвестиційних ресурсів з метою підвищення конкурентоспроможності підприємств і галузей, що створюють можливості для фінансового забезпечення інноваційних процесів.

Ефективне використання існуючого потенціалу агропромислового сектору, а також впровадження інноваційних та ресурсозберігаючих технологій виробництва й переробки сільськогосподарської продукції, є необхідним в сучасних

ринкових умовах. Тому впровадження інвестицій це поштовх до розвитку та можливість зайняти лідируючі позиції на внутрішньому та зовнішніх ринках.

Потенціал сільського господарства дає можливість повністю забезпечити внутрішні продовольчі потреби, а також брати участь у формуванні зовнішнього і внутрішнього ринку продовольства. Розвиток сільського господарства як складової агропромислового виробництва визначається передусім відношенням суспільства та самої державної політики, що проявляється через активізацію інвестицій в інновації.

Підвищення економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств та забезпечення конкурентоспроможності їх зумовлюють необхідність постійного пошуку шляхів активізації інвестиційної діяльності в системі економічних відносин та підвищення результативності цієї діяльності.

Інвестиційна діяльність може здійснюватись у формі:

- інвестування, яке здійснюється громадянами, спілками, а також громадськими та релігійними організаціями, іншими юридичними особами;
- державного інвестування;
- іноземного інвестування;
- спільного інвестування громадянами та юридичними організаціями України та іноземних держав [5].

Згідно статистичних даних в Україні інвестування в економіку держави відбувається з різних джерел фінансування, аналізуючи дані таблиці 1 капітальні інвестиції за джерелами фінансування за 2012-2014рр., спостерігаємо значне зменшення капітальних інвестицій в 2014 році на 12,2% до 2013 року та на 19,7 % до 2012 року.

Таблиця 1 - Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за 2012-2014 роки в економіку України [сформовано авторами на основі даних [6]]

Джерела фінансування	Освоєно капітальних інвестицій, млн. грн.		
	2012 рік	2013 рік	2014 рік
Усього	273256,0	249873,4	219419,9
у т.ч. за рахунок			
коштів державного бюджету	16288,3	6174,9	2738,7
коштів місцевих бюджетів	8555,7	6796,8	5918,2
власних коштів підприємств та організацій	171176,6	165786,7	154629,5
кредитів банків та інших позик	39724,7	34734,7	21739,3
коштів іноземних інвесторів	4904,3	4271,3	5639,8
коштів населення на будівництво житла	22575,5	24072,3	22064,2
інших джерел фінансування	10030,9	8036,7	6690,2

Задля дослідження інвестиційної привабливості сільського господарства в Україні проаналізуємо надходження капітальних інвестицій за видами економічної діяльності за 2012-2014 роки подано в табл. 2.

Згідно даних таблиці 2 інвестиції вкладались в 2014 році в економіку держави значно менше, так у сільське господарство було залучено 18795,7 млн. грн. капітальних інвестицій, що становить 8,6% до загального обсягу вкладених інвестицій. В промисловість за 2014 рік було залучено 86242 млн. грн., що становить 39,3% та в будівництво 36056,7 млн. грн., що складає 16,4% від загального

надходження капітальних інвестицій. Аналіз свідчить, що в 2014 році капітальних інвестицій в сільське господарство надійшло менше, ніж в промисловість та будівництво, що засвідчує низьку зацікавленість державної політики та іноземних інвесторів інвестувати в сільське господарство, яке визначає соціально-економічне становище держави та гарантує продовольчу безпеку.

Таблиця 2 - Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2012-2014 роки [сформовано авторами на основі даних [6]]

Види економічної діяльності	Надходження капітальних інвестицій, млн. грн.		
	2012 рік	2013 рік	2014 рік
Усього надходження капітальних інвестицій:	273256,0	249873,4	219419,9
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	18883,7	18587,4	18795,7
Промисловість	91598,4	97574,1	86242,0
Будівництво	40760,3	40796,2	36056,7

На території України вся діяльність іноземних інвесторів здійснюється відповідно до Закону України «Про іноземні інвестиції» від 13 березня 1992 року. Дія закону поширюється виключно на іноземних інвесторів, підприємства з іноземними інвестиціями, в яких частка іноземного інвестування становить не менше як 20% оголошеного статутного капіталу або не менше як 100 тисяч доларів США [7].

За для дослідження інвестиційної привабливості України проаналізуємо входження іноземних інвестицій в економіку держави з країн світу відповідно (табл.3).

Таблиця 3 – Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіку України за 2014-2015 роки [сформовано авторами на основі даних [6]]

Країни світу	Обсяги прямих інвестицій (млн. дол. США)	
	2014 рік	2015 рік
Усього	45916,0	43371,4
Кіпр	13710,6	11744,9
Німеччина	5720,5	5414,3
Нідерланди	5111,5	5610,7
Російська Федерація	2724,3	3392,1
Австрія	2526,4	2402,4
Велика Британія	2145,5	1852,5
Віргінські Острови (Брит.)	1997,7	1798,9
Франція	1614,7	1528,1
Швейцарія	1390,6	1364,2
Італія	999,1	972,4
Польща	831,2	785,9
США	862,3	698,9
Угорщина		625,4
Беліз	642,4	547,2

З таблиці 3 бачимо, що за 2015 рік іноземних інвестицій надійшло 43371,4 млн. дол. США, відбулось зменшення надходжень на 5,5% до 2014 року. Основними інвесторами України у 2015 році були Кіпр 11744,9 млн. дол. США, що становить 27,1% до загального підсумку, Німеччина 5414,3 млн. дол. США (12,5%) і Нідерланди 5610,7 млн. дол. США (12,9%). Нині в економіці України та агропромислового секторі існує ряд проблем, що ускладнюють залучення іноземних інвестицій.

Іноземні інвестиції в агропромислового секторі України є найбільш привабливим джерелом для матеріально-технічного та фінансового забезпечення. На сьогоднішній час обсяг іноземних інвестицій залишається вкрай недостатніми через наявність цілої низки чинників: нестабільність в законодавчій базі і політичній ситуації в країні, що в свою чергу впливає на інвестиційний клімат та інвестиційну привабливість агропромислового сектору для іноземних інвесторів.

Інвестиційна привабливість аграрного сектору складається з інвестиційного потенціалу, інвестиційного клімату, екологічного стану конкретного регіону та запровадженні заходів для запобігання можливих інвестиційних ризиків.

Дослідження забезпеченості сільськогосподарських підприємств інвестиційними ресурсами розглядає в своїх працях М.А.Однорог. Він визначає, що зарубіжні інвестори проводять свої комплексні дослідження економічного розвитку нашої країни, визначають пріоритетні галузі для власного капіталу. Найбільш пріоритетними й одночасно прибутковими сферами для іноземного інвестування є:

- впровадження високопродуктивних технологій вирощування сільськогосподарських культур та утримання худоби й птиці;
- оновлення та модернізація виробництва на базі інноваційних технологій у переробній та харчовій промисловості;
- створення потужностей та сировинної бази для виробництва екологічно безпечної тари та пакувальних матеріалів;
- розвиток сільськогосподарського машинобудування та обладнання;
- налагодження випуску хімічних засобів захисту;
- надання виробничих послуг сільськогосподарським та іншим агропромисловим виробництвам;
- проведення інвестиційного аналізу [8, с. 75].

Відповідно до аналізу комплексної оцінки інвестиційної привабливості областей західного регіону України у праці С. Ішук, Т.Кулініч відображено, що за останні роки з'явилися в Україні нові методики оцінки інвестиційної привабливості регіону. Різниця методик полягає в переліку оціночних показників та методів інтегрування, які застосовуються у ході оцінки. А оскільки оцінювання здійснюється переважно за допомогою методів експертних або статистичних бальних оцінок, яким притаманний певний суб'єктивізм, то це не дає підстав вважати отримані результати повною мірою адекватними [9, с. 13].

Розвиток та подальше удосконалення інвестиційного процесу в Україні є запорукою подолання кризових явищ у екології та економіці, що сприятимуть створенню нових робочих місць, впровадженню сучасних технологій, зменшенню витрат природних ресурсів, підвищенню та покращенню конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств.

Висновок. Основними причинами, що стримують інвестування в аграрний сектор економіки України є:

- надмірне державне регулювання;
- постійна зміна законодавчо-нормативної і правової бази;
- відсутність економічної свободи для бізнесу в сільському господарстві;
- низька інвестиційна привабливість сектору, нерозвинена інфраструктура.

Основними завданнями для покращення та заохочення інвестицій має стати:

- формування нової аграрної політики, спрямованої на стимулювання та підтримку інвесторів в аграрному секторі економіки;
- створення в країні привабливого для інвесторів інвестиційного клімату;
- направлення інвестицій в еколого-орієнтовані інновації;
- створення умов для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на ринку світових виробників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Абрамович І.А. Інвестиційні аспекти розвитку аграрних формувань //АгроСвіт. – 2010. - №20.- С. 11-12
 2. Коць О.О., Пістун Х.І. Дослідження перспективи розвитку інвестиційної привабливості України // Економіка, фінанси, право. – 2015. - №6.- С. 22-25.
 3. Борейко І.П. Оцінка інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору економіки// Економіка АПК. – 2009. - №12.- С. 74
 4. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991, № 1560 (із зм. і доп.) // www.rade.gov.ua .
 5. Дмитрук Б.П., Пітель Н.Я., Подзігун С.М. Спільне підприємство в сільському господарстві: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007 – 228 с.
 6. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
 7. Закон України «Про іноземні інвестиції» від 13.03.1992, (із зм. і доп.) // www.rade.gov.ua .
 8. Однорог М.А. Забезпеченість сільськогосподарських підприємств інвестиційними ресурсами // Вісник аграрної науки. – 2011.- С. 75-77.
 9. Іщук С., Кулініч Т. Комплексна оцінка інвестиційної привабливості областей західного регіону України // Економіст. – 2011. - №5.- С. 13-16.
-

УДК 330.131.5:633.85(477.72)

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Димов О.М. – к.с.-г.н., с.н.с.

Інститут зрошуваного землеробства НААН

У статті висвітлені питання динаміки виробництва насіння основних олійних культур та зміни структури посівних площ у Херсонській області протягом 1990-2015 рр. Охарактеризовано ситуацію з внесенням у ґрунт мінеральних і органічних добрив. Розглянуто фактори впливу, які визначають економічну ефективність виробництва олійних культур. Проаналізовано ефективність виробництва соняшнику, сої та ріпаку в регіоні.

Ключові слова: ефективність, ріпак, соняшник, соя, динаміка виробництва, структура посівів, застосування добрив, виробничі витрати, прибутковість.

Дымов А.Н. *Экономическая эффективность производства продукции масличных культур в Херсонской области*

В статье освещены вопросы динамики производства семян основных масличных культур и изменения структуры посевных площадей в Херсонской области на протяжении 1990-2015 гг. Охарактеризована ситуация с внесением в почву минеральных и органических удобрений. Рассмотрены факторы влияния, которые определяют экономическую эффективность производства масличных культур. Проанализирована эффективность производства подсолнечника, сои и рапса в регионе.

Ключевые слова: эффективность, рапс, подсолнечник, соя, динамика производства, структура посевов, применение удобрений, производственные затраты, прибыльность.

Думов О.М. *Economic efficiency of production of oilseed crops' products in Kherson region*

The paper is focused at the questions of dynamics production products of basic oilseed crops and change of structure sowing areas in Kherson region during 1990-2015 have been elucidated. The situation with the application in soil the mineral and organic fertilizers is characterized. The factors of influence which determine economic efficiency of oil crops' production. The efficiency of sunflower, soybean and rape production in region is analyzed.

Keywords: efficiency, rape, sunflower, soybean, dynamics of production, structure of sows, fertilizers' application, production expenses, profitability.

Постановка проблеми. Ефективність аграрного виробництва визначається наявністю й станом усіх його факторів: земельних і трудових ресурсів, основних виробничих і оборотних засобів. Збільшити виробництво сільськогосподарської продукції до повного задоволення потреби населення неможливо без всебічного прискорення розвитку сільського господарства та зростання рівня економічної ефективності окремих його галузей. Виробництво білково-олійних культур і споживання білка є важливим показником рівня забезпеченості населення основними продуктами харчування. Протягом останніх двох десятиліть в Україні спостерігається стала тенденція до розширення посівних площ олійних культур, що зумовлено прибутковістю їх вирощування для аграрних підприємств, порівняно з іншими сільськогосподарськими культурами.

Ефективність виробництва продукції рослинництва в цілому значною мірою залежить від дотримання сівозмін і структури посівних площ певних культур (у даному випадку мова йде про олійні) в загальній структурі посівів.

Олійні культури виробляють у багатьох країнах світу на всіх континентах, проте соняшник – здебільшого на Євразійському. При цьому Україні належить чверть світового виробництва соняшнику, а за обсягами експорту соняшникової олії наша країна посідає 1 місце в світі [16, р. 16-17].

Со́я – культура багатопланового використання, яка забезпечує виробництво понад 400 видів продуктів, успішно вирішуючи проблему білка та рослинної олії. Вона також здатна підвищувати родючість ґрунту, залишаючи після збирання 60-80 кг/га біологічно фіксованого азоту, і тому є одним з кращих попередників для більшості сільськогосподарських культур. Зокрема, врожай зернових, посіяних після сої, підвищується на 15-20% [5, с. 97]. Со́я стабільно користується попитом як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, конкурентоспроможна культура. Завдяки високій рентабельності площа її посівів в Україні з 2000 по 2015 р. зросла з 60,6 до 2158,1 тис. га, або в 35 разів, в Херсонській області – відповідно з 16,6 до 98,5 тис. га (6 разів).

В умовах зрошення со́я суттєво підвищує продуктивність. Так, якщо за період 2007-2015 рр. в Україні середня врожайність сої коливалась від 1,2 до 1,4 т/га і рівень урожайності при цьому залежав від кількості опадів та рівномірності їх випадання протягом вегетаційного періоду, то в Херсонській області при зрошенні середня врожайність за цей же період знаходилась у межах від 2,9 до 3,4 т/га, а окремі господарства щорічно отримують по 3,5-4 т/га.

Разом з тим, дехто відстоює позицію скорочення площ під соєю та заміну її ріпаком, з 1 т насіння якого виробляють 380-400 кг олії та 500-550 кг шроту. Проте, на нашу думку, найближчим часом ріпак не зможе витіснити з сівозміни сою та соняшник, оскільки гарантовані врожаї насіння він може забезпечити тільки в умовах зрошення. Основні ж масиви ріпаку в південному регіоні розміщені в польових сівозмінах на богарних землях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика конкурентоспроможності агроформувань, економічної ефективності виробництва сільськогосподарських, і зокрема олійних, культур, розвитку ринку їх продукції, різних аспектів прибутковості й фінансової стабільності аграрних підприємств вже тривалий час широко й ґрунтовно досліджується в наукових працях таких вітчизняних вчених, як В.Я. Амбросов [1], В.Г. Андрійчук [2], А.А. Бабич-Побережна [3], П.С. Вишнівський [4], Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк [6, 10], О.О. Митченко [7], П.Т. Саблук [8], Д.Ю. Соловей [9] і зарубіжних науковців М. Hunter [12], W. Jaeger, R. Siegel [13], J. Mugabo [14], J. Vollmann [15] та інших дослідників.

Незважаючи на наявний науковий доробок, проблема економічної ефективності виробництва продукції олійних культур, особливо в практичному аспекті на регіональному рівні, не втрачає актуальності.

Постановка завдання. Виходячи з вищевикладеного, метою наших досліджень було вивчення тенденцій і виявлення впливу основних факторів на економічну ефективність виробництва продукції олійних культур на рівні регіону та визначення шляхів її підвищення. У процесі дослідження використано методи: монографічний, рядів динаміки, абстрактно-логічний, факторного аналізу, статистичних групувань, графічний, порівняльного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Херсонська область має сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування всіх без винятку сільськогосподарських культур і зокрема олійних. Область у 2013 році зайняла 11 місце у вироб-

нищві валової продукції сільського господарства України з питомою вагою у 3,9% до загального виробництва, в 2011 році посідала 9-10 місце з часткою 4,3%.

Основою вітчизняного виробництва олійних культур є насіння соняшнику. Його частка у загальному виробництві цієї групи культур становить майже 70%. З розвитком ринкових відносин попит на соняшник і продукти його переробки істотно зріс як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Світове споживання соняшнику має тенденцію до зростання. Якщо у 2005-2006 маркетинговому році (МР) його споживання становило 29,6 млн т, то останніми роками досягає 35,7-38,1 млн т. Ціна на насіння значно зросла, що зробило цю культуру однією з найрентабельніших (середня ціна на світовому ринку в 2014-2015 МР становила 441 дол. США, тоді як на сою – 435, на ріпак – 419 [16, р. 15]).

Однак, підтримання сталих валових зборів досягається виключно за рахунок посівних площ, тоді як урожайність залишається досить низькою.

Вирощування олійних культур є прибутковішим, порівняно з іншими культурами, зростання їх виробництва пов'язане із зміною кон'юнктури ринку, вони, як правило, характеризуються 100% товарністю. Така ситуація на ринку стала важливим стимулом для розширення площ під олійними культурами в Херсонській області порівняно з 1990 р. у декілька разів (табл. 1). Зокрема зібрані площі соняшнику в 2014 р. становили 312,4 тис. га.

Таблиця 1 – Динаміка виробництва продукції олійних культур у всіх категоріях господарств Херсонської області

Культура	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2015 р.	2015 р. до 1990 р.	
							+; –	%; разів
Площа, з якої зібрано урожай, тис. га								
Ріпак	1,8	3,8	8,8	10,4	74,0	32,8	31,0	18 разів
Соняшник	109,5	136,7	177,6	280,9	294,1	300,6	191,1	2,7 раза
Соя	10,4	3,3	16,6	66,0	86,7	98,5	88,1	9,5 раза
Валовий збір, тис. тонн								
Ріпак	2,4	2,4	7,1	13,3	117,1	59,4	57,0	25 разів
Соняшник	95,6	114,8	154,7	288,6	360,5	486,5	390,9	5 разів
Соя	16,0	3,9	22,0	152,3	259,8	328,0	312,0	20,5 раза
Урожайність, ц/га								
Ріпак	13,2	6,3	8,0	12,8	15,8	18,1	4,9	37,1%
Соняшник	8,7	8,4	8,7	10,3	12,3	16,2	7,5	86,2%
Соя	15,3	11,6	13,2	23,1	29,9	33,3	18,0	2,2 раза

*Джерело: Розраховано автором за даними статистичного збірника «Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в Херсонській області у 2015 році» / [Відповідальний за випуск О.О. Бабенкова]. – Херсон : Головне управління статистики у Херсонській області, 2016. – 195 с.

Треба зауважити, що урожайність соняшнику на Херсонщині останніми роками не перевищувала в середньому 1,2-1,4 т/га, в основному через недотримання сівозмін і технологій його вирощування. За нашими ж розрахунками виробництво насіння соняшнику є прибутковим за врожайності не нижче 0,8 т/га. А високорентабельною культурою соняшник стає за урожайності насіння більше 1,5 т/га [11, с. 34]. Якщо собівартість соняшнику й надалі зростатиме, розширення його виробництва в Україні буде сповільненим.

Простежується також і тенденція до зростання зібраних площ ріпаку та сої. Так, у 2015 р. площа соняшнику, порівняно з 1990 р., зросла в 2,7 раза, сої – в 9,5, ріпаку – в 18 разів. Поряд із ростом зібраних площ помітна тенденція росту валового збору цих культур. Так, за рахунок збільшення площ посіву соняшнику на 191,1 тис. га валовий збір зріс на 1663 тис. ц, за рахунок підвищення врожайності – на 2246 тис. ц. Аналогічно за рахунок збільшення площ посіву ріпаку на 31,0 тис. га валовий збір його зріс на 409 тис. ц, за рахунок підвищення врожайності – на 161 тис. ц і за рахунок збільшення площ посіву сої валовий збір її зріс на 1348 тис. ц, за рахунок підвищення врожайності – на 1772 тис. ц.

Ріпак – культура, вимоглива до умов вирощування і потребує точного дотримання технологій виробництва [5, с. 97]. Це передбачає виробничі витрати (станом на кінець 2015 р.) при вирощуванні без поливу на рівні 4976-5380 грн/га, а при зрошенні – 7595-8000 грн/га. До того ж озимий ріпак підлягає ризику вимерзання в суворі за погодними умовами зими, а ярий зазвичай не забезпечує високих урожаїв.

На жаль, як видно з даних таблиці 1, зростання виробництва продукції олійних культур на Херсонщині відбулося екстенсивним шляхом, тобто за рахунок збільшення посівних площ. Більш радикальним і раціональним шляхом росту виробництва було б інвестування коштів у: впровадження нових сортів і гібридів олійних культур, зокрема з коротким періодом вегетації, у яких генеративний період розвитку відбувається за більш сприятливих погодних умов, ніж у пізньостиглих; застосування добрив, засобів захисту рослин від шкідників, хвороб та бур'янів; удосконалення технологій вирощування культур.

Питома вага рослинництва у валовому виробництві сільськогосподарської продукції Херсонської області становить близько 76%. Основними вирощуваними культурами є зернові, технічні та овочеві. З 1990 р. по 2015 рік загальна посівна площа скоротилася на 194,3 тис. га (табл. 2).

Таблиця 2 – Структура посівних площ сільськогосподарських культур у Херсонській області

Сільськогосподарські культури	1990 рік		2015 рік	
	площа, тис. га	%	площа, тис. га	%
Зернові	811,3	51,4	782,4	56,6
Технічні	141,6	9,0	433,3	31,3
Кормові	548,2	34,7	76,7	5,5
Картопля і овоче-баштанні	76,7	4,9	91,0	6,6
Уся посівна площа	1577,8	100,0	1383,4	100,0

* Джерело: Розраховано автором за даними статистичного збірника «Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в Херсонській області у 2015 році» / [Відповідальний за випуск О.О. Бабенкова]. – Херсон : Головне управління статистики у Херсонській області, 2016. – 195 с.

Бентежить той факт, що частка кормових культур у структурі посівних площ області за вищезгаданий період знизилась у 7 разів, що опосередковано підтверджує слабкий розвиток тваринницької галузі та в подальшому несе загрозу для збереження й відтворення родючості ґрунтів за відсутності добрив, особливо органічних. Натомість суттєво (в 3 рази) зросли площі технічних культур, вирощування яких є більш прибутковим.

У порівнянні з 1990 роком, у 2015 р. в Херсонській області кількість внесених на 1 га поживних речовин зменшилась удвічі, що є негативним фактором, який веде до зниження врожаїв культур і виснаження ґрунтів. Таке різке зменшення пояснюється високою ціною на мінеральні добрива, які підприємства не можуть купувати в достатніх обсягах. Хоча, останніми роками й спостерігається тенденція до збільшення кількості внесених мінеральних добрив разом із удобреною ними площею (рис. 1).

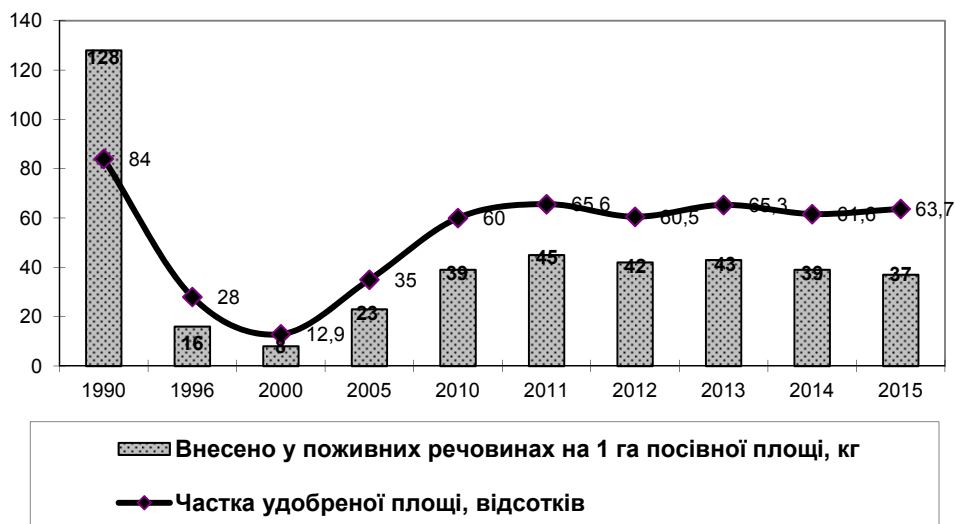

Рисунок 1. Внесення в ґрунт мінеральних добрив у сільськогосподарських підприємствах Херсонської області

*Джерело: сформовано автором на основі даних статистичного бюлетеня «Про внесення мінеральних, органічних добрив, гіпсування та вапнування ґрунтів під урожай 1991-2015 років в сільськогосподарських підприємствах Херсонської області» / [Відповідальний за випуск О.О. Бабенкова]. – Херсон : Головне управління статистики у Херсонській області, 1991-2016 рр.

Ще гіршою є ситуація із застосуванням органічних добрив. Кількість їх, внесених на 1 га, зменшилась за цей період у 64 рази, а частка удобреної ними площі – у 40 разів (рис. 2). Така ситуація є наслідком зменшення поголів'я великої рогатої худоби у підприємствах. Це суттєво здорожує виробництво сільськогосподарських культур, які потребують повернення у ґрунт винесених з урожаєм елементів живлення.

У кращих підприємствах області, де піклуються про нинішній і майбутній стан ґрунтів, завдяки дотриманню технологій вирощування культур виробництво є високорентабельним. Наприклад, у ДП «ДГ «Каховське» Інституту зрошувального землеробства НААН під урожай 2015 року було внесено мінеральних добрив (у перерахунку на 100% поживних речовин) 3110 ц на площу 4482 га. Як результат – середня урожайність сої по господарству склала 38,8 ц/га, соняшнику – 25,0 ц/га, що вище, порівняно з середньою по Каховському району, відповідно на 2,2-2,4 ц/га (ріпак у підприємстві не вирощували).

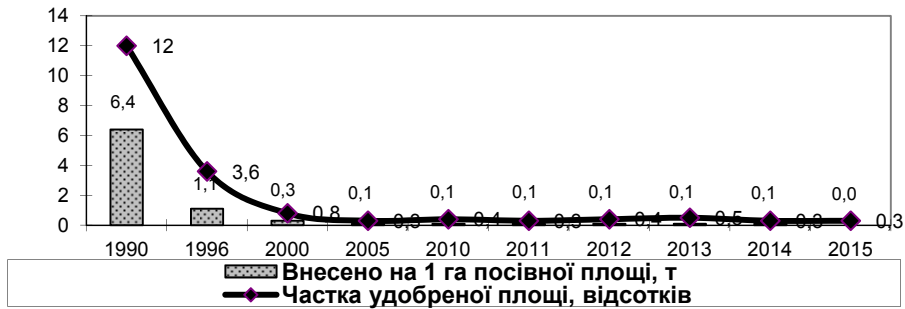

Рисунок 2. Внесення в ґрунт органічних добрив у сільськогосподарських підприємствах Херсонської області

*Джерело: сформовано автором на основі даних статистичного бюлетеня «Про внесення мінеральних, органічних добрив, гіпсування та вапнування ґрунтів під урожай 1991-2015 років в сільськогосподарських підприємствах Херсонської області» / [Відповідальний за випуск О.О. Бабенкова]. – Херсон : Головне управління статистики у Херсонській області, 1991-2016 рр.

Нині більшість господарників спрямовують своє виробництво по екстенсивному шляху розвитку, прагнучи збільшити обсяги сільськогосподарської продукції не за рахунок додаткових капіталовкладень на одиницю земельної площі, а за рахунок збільшення посівних площ при мінімізації витрат [9, с. 79]. Свої обмежені кошти вони вкладають, насамперед, у технічне забезпечення: пально-мастильні матеріали, техніку, її ремонт, постачання електроенергії тощо з метою зібрання врожаю з більшої площі. При цьому у них часто не залишається фінансів на технологічне забезпечення: добрива, засоби захисту рослин, насіння високих репродукцій, впровадження нових сортів і гібридів культур. Як наслідок – вирощеного врожаю недостатньо для окупності вкладених коштів, ведення виробництва на розширеній основі та підвищення його ефективності. Хоча слід враховувати й високий рівень ризикованості виробництва в зоні Південного Степу, якщо це виробництво ведеться в неполивних умовах, а також значний диспаритет цін на продукцію сільського господарства й інших галузей економіки.

Посівні площі в масштабах Херсонської області бажано залишити в наступних межах: ріпаку – 20-25 тис. га, соняшнику – 155-170, сої – 65-75 тис. га. Досягнувши рівня середньої врожайності ріпаку 1,6-1,7 т/га, соняшнику - 1,8-1,9 т/га, сої – 3,5-4,0 т/га, можна забезпечити потреби вітчизняних покупців і реалізовувати частину врожаю за межі України.

Аналіз економічної ефективності реалізації продукції олійних культур у сільськогосподарських підприємствах Херсонської області протягом 2010-2015 рр. показує, що в цей період змінювалася кон'юнктура ринку і цінова ситуація, внаслідок чого прибутковість виробництва характеризується строкатістю, проте виробництво всіх трьох культур у всі роки було прибутковим (табл. 3). Ціна і собівартість продукції синхронно зростали, за винятком 2013 р. Однак показники ефективності виробництва не завжди залежали від рівня урожайності культур. Під впливом співвідношення ціни реалізації та собівартості насіння рівень рентабельності виробництва у сільськогосподарських підприємствах протягом 2010-2015 рр. коливався в межах: ріпаку – 14,5-56,3%, соняшнику – 16,4-84,1, сої – 24,5-76,1%.

Таблиця 3 – Економічна ефективність виробництва і реалізації насіння олійних культур у сільськогосподарських підприємствах Херсонської області

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2015 р. до 2010 р. (+; -)
1	2	3	4	5	6	7	8
Ріпак							
Кількість господарств, од.	170	139	71	145	135	103	- 67
у т.ч., які одержали збитки	43	20	19	45	42	5	- 38
Урожайність, т/га	1,58	1,64	1,00	1,70	1,56	1,81	0,23
Із розрахунку на 1 га зібраної площі, грн:							
чистий дохід	179,79	185,76	58,21	240,03	234,62	316,61	136,82
виробнича собівартість	132,93	104,33	38,05	187,35	173,21	181,04	48,11
прибуток	29,03	56,95	15,39	30,34	38,65	114,05	85,02
Із розрахунку на 1 ц продукції, грн:							
ціна реалізації	258,34	395,05	380,59	300,93	400,18	702,56	444,22
собівартість	178,07	273,93	279,96	262,88	334,25	449,47	271,40
прибуток	80,27	121,12	100,63	38,05	65,93	253,09	172,82
Рівень рентабельності, %	19,3	44,2	35,6	14,5	19,7	56,3	37,0 в.п.
Соняшник							
Кількість господарств, од.	278	305	308	309	302	277	- 1
у т.ч., які одержали збитки	20	40	89	95	92	10	- 10
Урожайність, т/га	1,23	1,29	0,84	1,21	0,87	1,62	0,39
Із розрахунку на 1 га зібраної площі, грн:							
чистий дохід	529,88	594,20	691,22	580,48	755,86	1991,41	1461,53
виробнича собівартість	271,84	365,90	500,41	450,31	545,11	965,18	693,34
прибуток	214,54	161,78	125,61	81,83	140,13	909,89	695,35
Із розрахунку на 1 ц продукції, грн:							
ціна реалізації	304,64	322,92	357,40	286,15	405,43	751,81	447,17
собівартість	142,16	235,00	292,45	245,81	330,27	408,30	266,14
прибуток	162,48	87,92	64,95	40,34	75,16	343,51	181,03
Рівень рентабельності, %	68,0	37,4	22,2	16,4	22,8	84,1	16,1 в.п.
Соя							
Кількість господарств, од.	97	103	116	117	137	137	40
у т.ч., які одержали збитки	9	10	16	12	16	5	- 4
Урожайність, т/га	2,99	3,08	2,68	3,44	3,05	3,33	0,34
Із розрахунку на 1 га зібраної площі, грн:							
чистий дохід	361,58	508,19	787,83	779,76	1098,24	1951,15	1589,57
виробнича собівартість	227,92	310,85	557,10	557,21	679,61	989,54	761,62
прибуток	93,98	149,73	154,81	159,95	318,77	843,28	749,30
Із розрахунку на 1 ц продукції, грн:							
ціна реалізації	254,94	308,09	355,16	355,58	469,66	738,48	483,54
собівартість	153,35	217,32	285,36	282,64	333,34	419,31	265,96
прибуток	101,59	90,77	69,80	72,94	136,32	319,17	217,58
Рівень рентабельності, %	35,1	41,8	24,5	25,8	40,9	76,1	41,0 в.п.

*Джерело: Розраховано автором за даними статистичного бюлетеня «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Херсонської області» за 2010-2015 рр. / [Відповідальний за випуск О.О. Бабенкова]. – Херсон : Головне управління статистики у Херсонській області, 2011-2016 рр. – С. 41-43.

Найбільшу масу прибутку з розрахунку на 1 га зібраної площі й на 1 ц продукції забезпечувало насіння соняшнику та сої. Найвищий прибуток з розрахунку на 1 га зібраної площі (909,89 грн) забезпечило виробництво соняшнику в 2015 р., хоча всі три культури мали високі результативні показники. Отже, виробництво олійних культур є достатньо прибутковим, а прибуток – стабільним.

Аналіз структури витрат на виробництво насіння олійних культур у Херсонській області протягом 2009-2015 рр. показав, що питома вага прямих матеріальних витрат змінювалась наступним чином: у 2009 р. вона складала 63,0-72,6%, у 2015-му – 71,4-76,5%. Разом з тим зменшилась частка інших прямих витрат, а також суттєво – частка витрат на оплату праці (у 2009 р. – 6,9-8,6%, у 2015-му – 4,4-4,7%) (табл. 4). Це пов'язано з використанням орендованої техніки та залучених працівників, що дає можливість зменшити виробничі витрати, однак погіршує матеріальне становище власних працівників і соціальний стан села.

Таблиця 4 – Динаміка структури витрат на виробництво насіння олійних культур у Херсонській області, %

Статті витрат	Ріпак		Соняшник		Соя	
	2009 р.	2015 р.	2009 р.	2015 р.	2009 р.	2015 р.
Оплата праці	7,3	4,7	8,6	4,6	6,9	4,4
Прямі матеріальні витрати	67,2	71,4	63,0	72,2	72,6	76,5
з них: насіння	8,5	6,5	11,0	12,7	9,7	6,5
мінеральні добрива	21,5	18,8	12,9	11,8	12,5	9,7
пально-мастильні матеріали	12,8	16,1	18,9	18,5	9,9	10,1
послуги сторонніх організацій	15,6	17,1	12,0	16,5	29,0	35,4
решта матеріальних витрат	8,8	12,9	8,2	12,7	11,5	14,8
Інші прямі витрати	25,5	23,9	28,4	23,2	20,5	19,1
Разом	100	100	100	100	100	100

*Джерело: розраховано автором з використанням: Бюлетень про фінансово-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств Херсонської області за 2009-2015 роки / [ред. В.А. Вознюк]. – Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області.

Висновки. За період 1990-2015 рр. питома вага кормових культур у структурі посівних площ Херсонської області знизилась у 7 разів, що в подальшому несе загрозу для збереження й відтворення родючості ґрунтів за низьких обсягів внесення добрив, особливо органічних. Натомість площі посівів олійних культур зросли від 2,7 раза (соняшник) до 18 разів (ріпак), оскільки виробництво їх насіння є стабільним і прибутковим.

Найбільшу масу прибутку в досліджуваній період забезпечувало насіння соняшнику та сої в 2015 р. – відповідно 909,89 і 843,28 грн з розрахунку на 1 га зібраної площі та 343,51 і 319,17 – на 1 ц продукції.

Питома вага прямих матеріальних витрат за період 2009-2015 рр. зросла: при виробництві насіння сої на 3,9 в.п., ріпаку – на 4,2 і соняшнику – на 9,2 в.п. Разом з тим частка витрат на оплату праці зменшилася, залежно від культури, на 2,5-4,0 в.п.

Шляхами підвищення ефективності виробництва насіння олійних культур мають бути оновлення матеріально-технічної бази; впровадження нових сортів і

гібридів; застосування мінеральних і органічних добрив в науково обґрунтованих нормах; удосконалення технологій вирощування культур, дотримання всіх технологічних вимог і тим самим зменшення виробничих витрат.

У подальших дослідженнях потрібно приділити увагу аспекту дотримання науково обґрунтованої структури посівів у масштабах України та розмірів посівних площ олійних культур для забезпечення власних потреб і реалізації частини врожаю за її межі з урахуванням проблеми збереження й відтворення родючості ґрунтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Амбросов В.Я.* Питання конкурентоспроможності агроформувань / В.Я. Амбросов // Вісник Харківського націон. техн. ун-ту сільськ. госп-ва: Економічні науки. – Харків : ХНТУСГ. – 2009. – Вип. 85. – С. 3-9.
2. *Андрійчук В.Г.* Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
3. *Бабич-Побережна А.А.* Формування та використання вітчизняних і світових високобілкових рослинних ресурсів: дис ... д-ра екон. наук : 08.00.03 / А.А. Бабич-Побережна. – УААН; Київ : ННЦ ІАЕ, 2007. – 456 с.
4. *Вишнівський П.С.* Агробіологічні основи формування врожаю хрестоцвітих олійних культур в умовах Лісостепу України: автореф. дис ... д-ра с.-г. наук / П.С. Вишнівський. – Вінниця, 2012. – 49 с.
5. *Димов О.М.* Стан і тенденції розвитку виробництва сої в ринкових умовах / О.М. Димов // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 97-103.
6. *Месель-Веселяк В.Я.* Забезпечення розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва в Україні / В.Я. Месель-Веселяк // Наук. вісн. Луган. нац. аграрн. ун-ту. Сер. «Екон. науки». – Луганськ, 2012. – № 35. – С. 79.
7. *Митченко О.О.* Формування ринку ріпака та продукції його переробки в Україні: дис ... канд. екон. наук: 08.07.02 / О.О. Митченко. – УААН; Інститут аграрної економіки. – К., 2002. – 208 с.
8. *Саблук П.Т.* Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у ХХІ столітті / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2001. – № 4. – С. 13-19.
9. *Соловей Д.Ю.* Порівняльний аналіз економічної ефективності технологій вирощування озимої пшениці / Д.Ю. Соловей // Економіка АПК. – 2006. – № 6. – С. 75-80.
10. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк, М.Й. Малік та ін.]; НААН, ННЦ «Ін-т аграрн. економіки»; за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 180 с.
11. *Шевченко А.* Як зробити вирощування соняшнику беззбитковим / А. Шевченко, Б. Оверченко // Пропозиція. – 2000. – № 5. – С. 33-34.
12. *Hunter M.* Essential Oils: Art, Agriculture, Science, Industry and Entrepreneurship: a Focus on the Asia-pacific Region (Agriculture Issues and Policies Series) / Murray Hunter. – Nova Science Publishers, Inc., 2012. – 780 pp.
13. *Jaeger W.* Economics of Oilseed Crops and Their Biodiesel Potential in Oregon's Willamette Valley / W. Jaeger, R. Siegel. – Oregon State University, 2008. – 50 p.
14. *Mugabo J.* Resource Use Efficiency in Soybean Production / J. Mugabo, E. Tollens, J. Chianu, A. Obi, B. Vanlauwe // Rwanda Journal of Economics and

- Sustainable Development. – 2014. – № 6. – www.iiste.org ISSN 2222-17|00 (Paper) ISSN 2222-2855 (Online) Vol. 5.
15. *Vollmann J.* (eds.) *Oil Crops* / J. Vollmann, I. Rajcan // Springer Science+Business Media, LLC, 2009. – 548 pp. – (Handbook of Plant Breeding, Vol. 4). ISBN 978-0-387-77593-7. e-ISBN 978-0-387-77594-4.
 16. *Oilseeds: World Markets and Trade* / Foreign Agricultural service. – USDA. – December 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://public.govdelivery.com/accounts/USDAFAS/subscriber/new>.

УДК: 336.71

СПЕЦИФІКА МАРКЕТИНГУ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

Кузькіна Т.В.- к.е.н., доцент,

Бунін А. О.- аспірант, ПВНЗ Міжнародний університет бізнесу і права

В статті розглянуто основні тенденції та особливості розвитку банківського маркетингу у сучасних умовах, визначено основні види та інструменти маркетингу відносин. Досліджено функціонування банківського менеджменту в умовах кризи та посткризового стану економіки, реалізація окреслених завдань з допомогою якісного банківського маркетингу та вивчення ступеня використання основних маркетингових інструментів у банківській сфері, аналіз перспективи їх розвитку й застосування.

Ключові слова: банківський маркетинг, банківська сфера, маркетингові інструменти, фінансова криза, стратегія банку, сегментування, маркетинг подій, функції банківського маркетингу, принципи, клієнти, комерційні банки.

Кузькіна Т.В., Бунін А.О. Специфика маркетинга в банковской сфере

В статье рассмотрено основные тенденции и особенности развития банковского маркетинга в современных условиях, определено основные виды и инструменты маркетинга отношений. Исследовано функционирование банковского менеджмента в условиях кризиса и посткризового состояния экономики, реализация очерченных заданий с помощью качественного банковского маркетинга и изучения степени использования основных маркетинговых инструментов в банковской сфере, анализ перспективы их развития и применения.

Ключевые слова: банковский маркетинг, банковская сфера, маркетинговые инструменты, финансовый кризис, стратегия банка, сегментация, маркетинг событий, функции банковского маркетинга, принципы, клиенты, коммерческие банки.

Kuzkina T.V., Bunin A.O. Specific of marketing in a bankskovskoy sphere

In the article basic tendencies and features of development of the bank marketing are considered in modern terms, basic kinds and instruments of marketing of relations are certain. Functioning of bank management in the conditions of crisis and postkrizovogo state of economy, realization of the outlined tasks by the high-quality bank marketing and study of degree of the use of basic marketing instruments in a bank sphere, analysis of prospect of their development and application is explored.

Keywords: bank marketing, bank sphere, marketing instruments, financial crisis, strategy of bank, segmentation, marketing of events, functions of the bank marketing, principles, clients, commercial banks.

Постановка проблеми. Кризові явища, які спостерігалися в економіці та в банківській системі України зокрема, значно ослабили конкурентні позиції навіть провідних великих банків. За таких умов найбільш важливими завданнями

стають відновлення ефективності діяльності банків, укріплення конкурентних позицій та відновлення довіри з боку населення до комерційних установ. Реалізація окреслених завдань можлива з допомогою якісного банківського маркетингу. Також слід зазначити, що світова економічна криза суттєво вплинула на розвиток банківської сфери України. Щоб вижити в конкурентній боротьбі, банки були змушені вводити в практику нові види обслуговування, боротися за кожного клієнта. По закінченню основної хвилі кризи банки все ще продовжують активну боротьбу за клієнтів.

У сфері послуг банки звернулися до маркетингу й стали активно використовувати спочатку окремі його елементи, а потім і концепцію маркетингу й стратегічного планування. Зміст і мета маркетингової діяльності суттєво змінилися в останні роки під впливом стрімко зростаючої конкуренції на фінансових ринках, мінливих відносин між банками й клієнтурою, особливо під час фінансової кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні економісти та маркетингологи, зокрема Голубченко Г. А., Полошенко Л. О., Лесовський Є. Д., займалися питаннями розвитку банківської сфери з використанням засобів маркетингу й у своїх наукових працях розглядали досвід банківського маркетингу інших країн і його адаптацію до умов нашої країни. Але ці роботи за часом і за змістом належать до докризового періоду, тому доцільним стає розгляд можливостей застосування маркетингу та його інструментів саме в кризовий і посткризовий періоди. Питання застосування маркетингових технологій, в тому числі і в банківській сфері, висвітлені у дослідженнях таких вітчизняних та зарубіжних авторів, як Л.Ф. Романенко, А.А. Мещеряков, А.Ф. Бондаренко.

Постановка завдання. Завданням статті є вивчення ступеня використання основних маркетингових інструментів у банківській сфері, аналіз перспективи їх розвитку й застосування особливо в умовах світової економічної кризи та в посткризовий період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Маркетингова діяльність українських банків визначається передусім особливостями зовнішнього та внутрішнього середовища їх функціонування. Основною тенденцією розвитку банківської системи сьогодні стає надзвичайно високий інтерес іноземного капіталу.

Сьогодні банківський маркетинг розуміється переважно як пошук і використання банком найбільш вигідних ринків банківських продуктів із урахуванням потреб клієнтури. Це передбачає чітку постановку цілей банку, формування шляхів і способів їхнього досягнення й розробку конкретних заходів для реалізації планів [1].

Основні цілі банківського маркетингу такі:

1. Всебічне задоволення потреб клієнтів банку за допомогою розробки і виведення на ринок таких банківських продуктів, які відповідають цим потребам краще, ніж продукти конкурентів, а також за допомогою надання реальних гарантій підтримки ліквідності банку з метою дотримання інтересів кредиторів і вкладників.

2. Задоволення потреб банку як організації, що функціонує в ринкових умовах, що передбачає забезпечення рентабельності, освоєння нових ринків, зміцнення ринкового іміджу банку.

3. Задоволення потреб співробітників банку - комплексне рішення фінансових, організаційних і соціальних проблем колективу, виступаюче елементом їх

мотивації до досягнення ефективного результату функціонування окремого працівника, підрозділу і банку в цілому.

Грамотне поєднання інтересів і врахування потреб клієнтів, самого банку і його співробітників не тільки забезпечують зростання обсягів реалізованих послуг. Головна відмінність функції маркетингу від інших функцій банку полягає в тому, що вона націлена в першу чергу на організацію та здійснення процесу інформаційного обміну між банком та його клієнтами. У зв'язку з цим функція маркетингу несе відповідальність за створення, формування і розвиток попиту на банківські послуги і продукти на основі вивчення та обліку постійно змінюються потреб реальних і потенційних клієнтів.

Основними принципами, на яких базується банківський маркетинг, є:

- орієнтація діяльності банку на потреби клієнтів; постійний моніторинг стану і динаміки попиту;
- комплексний підхід до застосування маркетингу в діяльності банку, що передбачає планування, аналіз, регулювання і контроль маркетингових заходів;
- активне формування інноваційних конкурентних переваг, що забезпечують зміцнення і розширення ринкових позицій банку;
- здійснення маркетингової діяльності з орієнтацією на довгострокову перспективу присутності банку на ринку на основі стратегічного планування і прогнозування життєвого циклу банківських продуктів;
- застосування в єдності і взаємозв'язку стратегії і тактики пристосування банківських послуг і продуктів до вимог ринку з одночасним цілеспрямованим впливом на нього.

Очевидно, що банківський маркетинг має багато спільного з маркетингом в інших галузях діяльності, особливо у сфері послуг. У той же час маркетингові інструменти і методи, використовувані банками, досить специфічні. Особливості банківського маркетингу обумовлені властивостями послуг, що надаються банком, а також особливим характером самого ринку цих послуг. Крім того, реалізуючи маркетингові методи і прийоми, банк повинен враховувати особливості сучасної банківської системи, тобто більш жорстке, ніж в інших галузях економіки, державне регулювання і нагляд.

У зарубіжній банківській практиці маркетинг сформувався на основі досвіду великих компаній, що функціонують на ринках споживчих і промислових товарів.

Окремі елементи маркетингового інструментарію стали використовувати в 1950-і рр. в банках США. У Західній Європі до необхідності застосування маркетингу в роботі банків прийшли трохи пізніше, в 1960-і рр. У 1970-і рр. за кордоном впроваджуються нові банківські технології, перед банками постає необхідність пошуку нових клієнтів, що зумовило більш активне використання банківського маркетингу. У 1980-і рр. банки стали розглядати маркетинг не як нову технологію, а як концепцію і філософію ведення банківської справи. Банки почали орієнтуватися на потреби клієнтів і розробляти самостійну ринкову стратегію, базуючись на принципах маркетингу.

До факторів, що обумовлюють необхідність банківського маркетингу, можна віднести:

- інтернаціоналізацію економічних процесів і глобалізацію банківської конкуренції, які супроводжуються проникненням банків на зарубіжні ринки та активної конкурентною боротьбою за клієнтів;
- підвищення вимог клієнтів до змісту і якості банківських послуг у зв'язку з перетворенням банківських ринків з ринків продавця в ринки покупця;
- диверсифікацію банківської діяльності, виступає як керівний інноваційної стратегії розвитку банків і вимагає активної маркетингової підтримки;
- розвиток та посилення ринкових позицій спеціалізованих фінансово-кредитних організацій, що склали конкуренцію банкам;
- широке впровадження в банківську практику сучасних інформаційних технологій і засобів комунікацій.

Вплив зазначених факторів визначило зміна ролі банків на фінансовому ринку. Зі звичайних ринкових посередників, що задовольняють окремі потреби у розміщенні та залученні коштів, а також у здійсненні розрахунків, вони перетворилися на продавців складних і комплексних фінансових продуктів, що зажадало системної маркетингової підтримки.

Інформаційно-аналітичні служби банків в основному орієнтуються на вирішення оперативних і тактичних проблем, займаючись аналітичним забезпеченням активних маркетингових заходів щодо залучення вигідної для банку клієнтури, пошуку нових ринків і вигідних фінансових інструментів.

Необхідність маркетингу в банківській сфері України в сучасних умовах обумовлена загальносвітовими тенденціями, у тому числі:

- 1) універсальним характером діяльності більшості банків в Україні;
- 2) обмеженою кількістю фінансово стійких підприємств і загостренням на цій основі конкуренції між банками за їхнє обслуговування;
- 3) глобалізацією банківської конкуренції;
- 4) розширенням спектра послуг, надаваних банками, і розвиток небанківських методів запозичення коштів;
- 5) обмеженнями цінової конкуренції на ринку банківських послуг, пов'язаними з державним регулюванням, а також із тим, що існує граничний розмір відсотка, нижче якого банк уже не отримує прибутку; це висуває на перший план проблеми управління якістю банківського продукту й просування продукту на ринок [2].

Особливості банківської стратегії обумовлені специфікою банківського продукту, а також головними цілями діяльності банку.

Аналіз банківського ринку базується, перш за все, на маркетингу банківських продуктів. При цьому маркетинг стає концептуальною лінією поведінки банку, накладає відбиток на всі сторони його діяльності та структуру управління. З розвитком маркетингу посилюється також вплив банку на споживачів банківських послуг. Тобто маркетинг стає інтегратором напрямів зовнішньої та внутрішньої діяльності банку. Концепція банківського маркетингу характеризує мету діяльності банку на банківському ринку [3].

На сьогодні банки постійно нарощують свої витрати на маркетингову діяльність, а отже й насправді маркетингова діяльність дає банку змогу укріпити відносини з уже існуючими клієнтами, а також привабити нових потенційних клієнтів.

Однією із сучасних тенденцій розвитку банківського маркетингу є управління відносинами з клієнтами, або CRM (Customer Relationship Management)

спрямоване на якомога повному задоволенні потреб споживачів у банківських продуктах. Маркетинг відносин передбачає встановлення довгострокових, вигідних та лояльних взаємовідносин між клієнтами та банком.

Зараз на практиці сформувався широкий спектр інструментів, орієнтованих на налагодження співпраці банку зі споживачами. Серед основних способів реалізації концепції маркетингу відносин виокремлюють сегментацію, концепцію управління досвідом, оцінку клієнта. Так, значну ефективність при встановленні взаємодії банку з клієнтами має розподіл споживачів банківських послуг за групами, що базується на дослідженні їх поведінки та виявленні подібних ознак та характеристик поведінки. Даний інструмент отримав назву сегментації або категоризації банківських клієнтів [2].

Маркетинг подій в банку спрямований на прив'язування банківських продуктів та послуг до важливих подій у житті клієнтів. Такими подіями можуть бути народження дітей, вступ до вищого навчального закладу тощо. Реагування банку на важливі епізоди в житті клієнтів свідчить про зацікавленість банку в укріпленні відносин зі споживачами своїх послуг. Ці підходи свідчать, що перш за все повинна бути якість, а потім уже кількість. Саме такий підхід буде більш доречним у доступному для огляду майбутньому.

У кризовий період банк повинен приділяти особливу увагу збереженню й зміцненню свого іміджу. Проблема полягає в тому, що керівництво більшості банків ставиться до іміджу свого банку як до характеристики, що повинна існувати сама по собі, і вважає, що на його підтримку не треба витрачати ні часу, ні грошей [4].

Останнім часом у галузі банківських комунікацій проявляються декілька тенденцій. По-перше, банківські комунікації були переорієнтовані із завдань супроводу, розвитку й зростання бізнесу на підтримку антикризових рішень, які часто неоднозначно сприймалися як зовнішніми, так і внутрішніми аудиторіями. Відповідно, у кризи вирости обсяги навантаження на PR-підрозділи, у кілька разів зросла інтенсивність їхньої роботи (що дозволило виявити нездатність багатьох комунікаційних фахівців працювати "на результат"), підсилилася взаємодія з бізнес-підрозділами банків і утворилася ланка "PR – бізнес-результат" [4].

Банківський маркетинг, отже, можна визначити як пошук і використання банком найбільш вигідних ринків банківських продуктів з урахуванням реальних потреб клієнтури. Це передбачає чітку постановку цілей банку, формування шляхів і способів їх досягнення та розробку конкретних заходів для реалізації планів. Головне завдання банківського маркетингу полягає в аналізі процесів, що відбуваються на ринку капіталу, тобто безпосередньо в сфері дії кредитно-фінансових інститутів, особливо в банківському секторі, і на ринку цінних паперів, включаючи первинний ринок, вторинний (фондову біржу) і позабіржового (так званий вуличний) ринок. Це необхідно керівництву банків для того, щоб приймати гнучкі рішення, спрямовані, перш за все, на розширення банківської діяльності і відповідно на збільшення прибутків.

Мета банківського маркетингу - створення необхідних умов пристосування до вимог ринку капіталу, розробка системи заходів щодо вивчення ринку, підвищення конкурентоспроможності та прибутковості.

Основними функціями банківського маркетингу є:

- вивчення попиту на ринку капіталу та його окремих сегментах, що представляють особливий інтерес для банків;
- аналіз і вивчення процентної політики, реклама;
- розробка системи планування банківської діяльності;
- управління персоналом, організація обслуговування клієнтів.

Як правило, банк на основі аналізу ринку капіталу, змін його обсягу, вивчення споживчих звичок, врахування соціально-психологічних особливостей об'єктів на території складає програму по залученню коштів (вкладів, депозитів) та видачу кредитів і позик. У цьому сенсі банк зобов'язаний визначити загальні принципи стратегії конкурентної боротьби і конкретні способи оволодіння ринком збуту. Такою стратегією повинні керуватися всі підрозділи банку. У цих умовах ставиться завдання інтенсифікації діяльності банку шляхом створення системи додаткових послуг, надання різних пільг і премій своїм клієнтам, ведення реклами, в тому числі престижною, дозволяє створити сприятливу думку про банк і його діяльності.

Специфіка маркетингу в банківській сфері обумовлена не тільки тим, що він сприяє комерціалізації банківської роботи і забезпечує ефективне використання грошових ресурсів, але й особливостями грошового обороту, який виступає об'єктом всієї банківської діяльності. Банківський маркетинг зв'язується з новими формами розрахунків, максимальною мірою враховують характер господарської діяльності клієнтів банку, особливості місця знаходження їх партнерів, їх фінансове становище та інші фактори, що впливають на швидкість грошового обігу.

Маркетинг в банківській сфері націлюється на вивчення ринку кредитних ресурсів, аналіз фінансового стану клієнтів і прогнозування на цій базі можливостей залучення вкладів у банки, змін у діяльності банку. Зараз, коли підприємствам та організаціям дозволяється відкривати рахунки в будь-якому банку, розширюється основа конкуренції у банківській справі. Маркетинг спрямовується на забезпечення умов, що сприяють залученню нових клієнтів, розширення сфери банківських послуг, зацікавлюють клієнтів у вкладенні своїх коштів на рахунки даного банку.

Для залучення вкладників в умовах конкуренції комерційних банків використовується процентна політика, спрямована на залучення в рамках більш тривалого строку коштів підприємств, організацій, кооперативів і населення. Використання процентної політики в маркетингу комерційних банків, зокрема, встановлення і регулювання процентних ставок, здійснюється з одночасним регулюванням процентних ставок за користування підприємствами та організаціями кредитом. Завдання маркетингу в цих умовах полягає у вивченні попиту на кредит, що неможливо без аналізу фінансового стану кожного підприємства, клієнта, визначення сфер найбільш ефективного вкладення позичкових коштів, вдосконалення якості кредитного обслуговування клієнтури. Важлива також оцінка банками стану самофінансування в корпораціях, компаніях та підприємствах. Високий обсяг нагромадження власних джерел за рахунок амортизації та прибутку, як правило, знижує попит на кредит, а скорочення самофінансування підприємств з тих чи інших причин (включаючи економічний спад, інфляцію) сприяє розширенню цього попиту.

Проте все ж навіть у повсякденному безтурботному функціонуванні банкам не слід забувати що основним джерелом їхнього доходу являється задоволення

потреб споживачів їхніх послуг. Й саме тому вони повинні прикладати максимум зусиль для покращення взаємовідносин з ними.

Висновки. Світова економічна криза суттєво вплинула на розвиток банківської сфери України. Ситуація спонукує банки постійно вдосконалювати свою діяльність на основі середньострокової й довгострокової стратегії. Але слід розуміти, що навіть стабільні банки ще довго відчуватимуть на собі наслідки некомпетентного ставлення "проблемних" банків до своїх клієнтів. Разом із тим, у посткризовий період розвиток кожного банку залежатиме від його можливостей, позиціонування й цілей, які він перед собою ставить.

Отже, сучасний банківський маркетинг можна охарактеризувати наступним чином:

- він є цілісною концепцією управління діяльністю банку, заснованої на активній взаємодії з клієнтами та спрямованої на максимальне задоволення їхніх потреб, а також на формування особливого клімату довіри до банку і пропонуванним їм послуг;
- припускає виведення на ринок фінансових інновацій, що задовольняють і випереджальних потреби клієнтури, а також побудова взаємовигідних відносин банку з клієнтами, заснованих на використанні перспективних технологій обслуговування;
- спрямований, з одного боку, на ретельне і всебічне дослідження потреб реальних і потенційних клієнтів банку, з іншого - на формування нових потреб шляхом ефективного використання маркетингових інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андреев И. Критерии конкурентоспособности однородных банковских услуг / И. Андреев // Маркетинг. – 2009. – № 8. – С. 34–35.
2. Баранов П. А. Банковский маркетинг: особенности рекламы в коммерческих банках / П. А. Баранов // Финансы и Кредит. – 2009. – № 7. – С. 12–13.
3. Голубченко Г. А. Основні напрямки банківської діяльності / Г. А. Голубченко, Л. О. Полошенко. – К. : Громада, 2007. – 388 с.
4. Репутация банка как фактор конкурентоспособности в условиях экономического кризиса : [итоги исследования]. – М. : "Р.И.М. Портер Новелли", 2009 (июль). – 17 с.
5. Шкарпова Е. Какой будет украинская банковская система после кризиса / Е. Шкарпова, К. Дружерученко // Контракты. – 2009. – № 8. – С. 8–11.
6. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 3-є вид. випр. і доп. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2000. – 587 с.
7. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
8. 3. Банківське право України / За заг. ред. А. О. Селіванова. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 384 с.
9. Енциклопедія Банківської справи України / Редкол.: В. С. Стельмах (голова) та ін. – К. : Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.
10. Романенко Л. Ф. Банківський маркетинг : навчальний посібник / Л. Ф. Романенко. – К. : Ун-т «Україна», 2007. – 169 с.
11. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручник / О. Д. Вовчак. – К. : Знання, 2008. – 564 с.

12. Мещеряков А. А. Аналіз економічної сутності понять «ринок фінансових послуг» та «ринок банківських послуг» / А. А. Мещеряков // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 5. – С. 31 – 35.
13. Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг : навчальний посібник / В. П. Ходаківська, В. В. Беляєв. – К. : Центр навч. л-ри, 2002. – С. 100 – 109.

УДК: 65.050

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Кузькіна Т.В. - к.е.н., доцент,
Тимофєєв І. К. - аспірант,
ПВНЗ Міжнародний університет бізнесу і права

В статті розглянуто формування маркетингової стратегії підприємства, її місце в загальній стратегії розвитку підприємства. Показано специфіку розробки маркетингової стратегії, наведено її класифікацію, основні аспекти виходу вітчизняних підприємств на зовнішній ринок та застосування відповідного механізму впровадження маркетингової стратегії. В основі реалізації стратегічного маркетингового планування лежить розробка та оцінка ефективності маркетингової стратегії. Ефективність маркетингової стратегії виступає як необхідна умова її формування. Її вирішення пов'язане з такими найважливішими практичними та науковими задачами, як підвищення ефективності функціонування підприємств, забезпечення їхньої конкурентоспроможності, обґрунтування ефективності маркетингової стратегії.

Ключові слова: маркетингова стратегія, базова стратегія, стратегічне планування, стратегія сегментації, ринковий сегмент, стратегія диверсифікації, стратегія інтернаціоналізації.

Кузькіна Т.В., Тимофєєв І.К. Формирование эффективной маркетинговой стратегии предприятия

В статье рассмотрено формирование маркетинговой стратегии предприятия, ее место в общей стратегии развития предприятия. Показана специфика разработки маркетинговой стратегии, приведено ее классификацию, основные аспекты выхода отечественных предприятий на внешний рынок и применение соответствующего механизма внедрения маркетинговой стратегии. В основе реализации стратегического маркетингового планирования лежит разработка и оценка эффективности маркетинговой стратегии. Эффективность маркетинговой стратегии выступает как необходимое условие ее формирования. Ее решение связано с такими важными практическими и научными задачами, как повышение эффективности функционирования предприятий, обеспечение их конкурентоспособности, обоснование эффективности маркетинговой стратегии.

Ключевые слова: маркетинговая стратегия, базовая стратегия, стратегическое планирование, стратегия сегментации, рыночный сегмент, стратегия диверсификации, стратегия интернационализации.

Kuzkina T.V., Timofeev I.K. Forming of effective marketing strategy of enterprise

In the article, forming of marketing strategy of enterprise, its place in general strategy of development of enterprise is considered. The specific of development of marketing strategy is shown, its classification, basic aspects of output of domestic enterprises, is resulted to the oversea market and application of the proper mechanism of introduction of marketing strategy. Development and estimation of efficiency of marketing strategy lies in the basis of realization of the strategic marketing planning. Efficiency of marketing strategy comes forward as a necessary condition of its forming. Its decision is related to the such important tasks practical and scientific, as an increase of

efficiency of functioning of enterprises, providing of their competitiveness, ground of efficiency of marketing strategy.

Keywords: *marketing strategy, base strategy, strategic planning, strategy of segmentation, market segment, strategy of diversification, strategy of internationalization.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку ринкового середовища перед підприємствами, що розвиваються, рано чи пізно настає момент, коли його починають незадовольняти характеристики вітчизняного ринку, політичний клімат чи економічні умови в державі, тому само собою виникає питання виходу підприємства на зовнішній ринок.

На сьогодні для України це доволі актуальне питання, але нестача фінансових засобів, ганебний стан основних засобів, невідповідність продукції міжнародним стандартам, а також застарілість технологій є для багатьох підприємств одними із основних причин, що перешкоджають виходу на закордонні ринки. В Україні існують підприємства, продукція та послуги яких можуть бути конкурентоспроможними не тільки на вітчизняному ринку. Тому для збільшення обсягу продажу продукції та ефективнішого використання виробничих потужностей цим підприємствам необхідно шукати нові ринки збуту. Фірмам, які вирішили вийти на зовнішні ринки, необхідно взяти до уваги існування безлічі обмежень і перешкод у міжнародній торгівлі - як в країні, на ринок якої воно збирається вийти, так і в своїй власній. До таких обмежень належать: митні тарифи, валютний контроль з боку держави, ряд нетарифних бар'єрів. Маркетинг на міжнародній арені є дуже складним, тому що охоплює не тільки збут, але й інші сфери діяльності підприємства, в тому числі виробництво, постачання, фінанси тощо. Крім того, тут необхідне глибоке розуміння соціально-економічних і національно-культурних умов, які склалися в країні, де підприємство буде здійснювати свою діяльність. Можуть мати місце різниці в каналах розповсюдження, методах транспортування та зберігання, законодавчому та юридичному забезпеченні, митних правилах. Усі ці особливості значно підвищують загальний комерційний ризик підприємницької діяльності на міжнародному ринку. Тому підприємству необхідно дуже ретельно обмірковувати стратегію виходу на зовнішні ринки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою теоретичних, методичних і практичних основ формування стратегії розвитку підприємства в Україні займаються Герасимчук В.Г., Дикань В.Л., Іванілов О.С., Куденко Н.В, Наливайко А.П., Осовська Г.В., Пастухова В.В., Пономаренко В.С., Соболев Ю.В., Тищенко О.М., Тридід О.М., Шершньова З.Є., Оборська С.В., Шинкаренко В.Г. За кордоном цій проблемі присвятили дослідження Акофф Р., Ансофф І., Віханський О.С., Градов А.П., Круглов М.І., Мінцберг Г., Портер М., Стрікленд А.Дж., Томпсон А.А., Чандлер А. та ін. Вивченню питань стратегічного управління і маркетингу, формування конкурентних маркетингових стратегій, окремих їх елементів та аспектів присвячені роботи багатьох учених: Г. Азоева, І. Ансоффа, Г. Багієва, С. Борнера, І. Герчикової, А. Градова, А. Дайана, П. Зав'ялова, М. Енрайта, Ж. Ламбена, Б. Карлоффа, Х. Кобоясі, Ф. Котлера, І. Кретова, Д. Кромбрюгге, К. Лінді, С. Маджаро, Дж. Макартура, М. Мескона, Н. Моїсеєвої, А. Поршнева, А. Романова, Х. Такеучі, Т. Фуджімото, Г. Шмалена Ю. Юданова, Д. Аакер, К. Боумен, С. Голубков, Д. Джобер, П. Дойль, П. Друкер, Дж. Дэй, Дж. Еванс, М. Мак-Дональд, Р. Фатхутдінов та ін.

Постановка завдання. Метою статті є формування маркетингових страте-

гій Кожне підприємство функціонує на ринку діє в умовах невизначеності та ризику. Стратегія підприємства орієнтована на досягнення визначених цілей як у теперішньому, так і в майбутньому із врахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, а також економічної та соціальної відповідальності. Суть стратегії полягає у визначенні конкурентного вибору, який дозволяє підприємству не просто використовувати поточні можливості, що виникли, а концентрувати ресурси для вирішення пріоритетних завдань, що забезпечують переваги у суворо визначених та перспективно вигідних напрямках. Тому розробка та вибір певної стратегії для її втілення у життя є надзвичайно важливим питанням у діяльності підприємства, від якого може залежати не тільки успішна діяльність, а й взагалі існування підприємства. Головне завдання стратегії – перевести організацію із теперішнього стану в майбутній, що більш вигідний. Надзвичайно важливе місце в стратегічній діяльності підприємства посідає його маркетингова стратегія, яка формує ринкові стратегічні орієнтири.

Виклад основного матеріалу дослідження. Маркетингова стратегія - маркетингові заходи компанії зі сталого просування своїх товарів на ринок, включаючи визначення цілей, аналіз, планування маркетингових заходів, моніторинг [3]. Стратегія маркетингу - раціональна, логічна побудова, керуючись якою організаційна одиниця розраховує вирішити свої маркетингові завдання [1]. Вона містить конкретні стратегії по цільових ринках, комплексу маркетингу та рівню витрат на маркетинг. Але найбільш розгорнутою та доречною для сучасних умов України є таке трактування цього поняття: стратегія маркетингу - формування та реалізація цілей та завдань підприємства-виробника та експортера по кожному окремому ринку (сегменту ринку) та кожному товару на певний період часу задля здійснення виробничо-комерційної діяльності у повній відповідності до ринкової ситуації та можливостей підприємства [3].

За визначенням американських дослідників, питома вага маркетингової стратегії в загальній стратегії фірми становить близько 80% [2]. У процесі формування маркетингової стратегії можна виділити вхідні та вихідні елементи: вхідні елементи - це ті фактори, аналіз яких передуює розробленню маркетингової стратегії, тобто фактори маркетингового середовища і цілі фірми; вихідні елементи - це стратегічні рішення щодо маркетингового міксу, тобто комплексу компонентів маркетингу, який включає чотири складові - товар, ціну, розподіл та просування. Основне призначення маркетингової стратегії полягає в тому, щоб взаємно узгодити маркетингові цілі фірми з її можливостями, вимогами споживачів, використати слабкі позиції конкурентів та свої конкурентні переваги.

При формуванні стратегії насамперед необхідно врахувати: на якій стадії життєвого циклу перебуває галузь; структуру галузі; сутність і потужність п'яти конкурентних сил (постачальники найважливіших ресурсів, покупці, конкуренція між продавцями в середині галузі, товари-субститути, потенційні продавці даного товару), масштаби діяльності конкурентів. Вибір маркетингової стратегії здійснюється в кілька етапів. Перш за все виявляються конкурентні переваги фірми. Далі розробляється базова маркетингова стратегія - довготерміновий план підприємства, який повинен бути розписаним детально, тому що в будь-який момент може бути спростований будь-якими непередбаченими подіями у зовнішньому середовищі. Тому базова довготермінова стратегія не є чимось таким, що визначається раз і назавжди та ніколи не змінюється. Вона повинна регуляр-

но коригуватися та уточнюватися залежно від змін, які трапляються на ринку, та результатів діяльності підприємства.

Спираючись на прийняту базову стратегію, керівництво підприємства проводить аналіз портфеля підрозділів на всіх її рівнях. Портфельний аналіз підрозділів фірми - останній ступінь перед прийняттям рішень про вибір маркетингових стратегій, спеціалізації та розміщенні виробництва. За думкою Ансоффа, є кілька ознак стратегії [5]:

- процес вироблення стратегії не завершується якою-небудь негайною дією, зазвичай він закінчується встановленням загальних напрямків, просування за якими забезпечить зростання та укріплення позицій фірми;

- сформульована стратегія повинна бути використана для розроблення стратегічних проєктів, методів пошуку; роль стратегії в пошуку полягає в тому, щоб, по-перше, зосередити увагу на визначених ділянках чи можливостях, по-друге, відкинути всі інші можливості як несумісні з прийнятою стратегією;

- необхідність у даній стратегії відпадає як тільки реальний хід подій виведе організацію на бажаний розвиток;

- у ході формулювання стратегій не можна передбачити всі можливості, що відкриються при складанні проєкту конкретних заходів, тому необхідно задовольнятися узагальненою, неповною та неточною інформацією про різні альтернативи;

- при появі точнішої інформації може бути поставлена під сумнів обґрунтованість первинної стратегії, тому необхідний зворотний зв'язок, що дозволяє забезпечити своєчасне переформулювання стратегії.

Процес реалізації стратегії може бути розділений на два великих етапи:

- а) процес стратегічного планування - вироблення набору стратегій, від базової стратегії підприємства до функціональних стратегій та окремих проєктів;

- б) процес стратегічного управління - реалізація певної стратегії в часі, переформулювання стратегії в світі нових обставин. На стадії стратегічного планування визначаються стратегії підприємства (на рівні корпорації) шляхом встановлення його місії, аналізу стратегічних позицій, дослідженню зовнішніх та внутрішніх факторів і дій, що можуть привести до досягнення, утримання, розвитку конкурентних переваг.

Результатом стратегічного планування є розроблена стратегія, на базі якої здійснюється стратегічне управління підприємством.

Виділяють п'ять класифікацій стратегії [6]:

- стратегія як план - свідомий стратегічний процес, який підкреслює логічну та структурну послідовність подій;

- стратегія як хитрість - являє собою специфічну програму, тактику чи маневр для того, щоб випередити конкурентів;

- стратегія як модель, під якою можна розуміти певну послідовність у поведінці, їй можна знайти раціоналістичне пояснення;

- стратегія як позиція - відноситься до вибору позиціонування організації в межах відповідної галузі господарства, в ширшому стратегічному контексті позиціонування являє собою рівновагу між організацією й тим середовищем, де вона проводить господарську діяльність;

- стратегія як перспектива - тут мова йде про перспективу з позицій компанії чи корпоративне уявлення про навколишнє середовище; в такому вигляді

стратегія може виникати з певного набору нематеріальних цінностей компанії, підходів, корпоративного духу та поглядів.

Світові тенденції глобалізації, швидкий технічний та технологічний підйом виробництва, зростання темпів розвитку національних ринків і, як наслідок, посилення рівня конкурентної боротьби ставлять високі вимоги до стратегічного маркетингу в діяльності господарських суб'єктів. Адже тільки стратегічний маркетинг із властивим йому функціональним апаратом в змозі передбачити і зумовити майбутнє, саме він на даний час є одним із найважливіших елементів конкурентної боротьби, а маркетингова стратегія є основним його інструментом. Тому саме при розробленні маркетингових стратегій необхідно приділяти значну увагу підприємствам, що функціонують у ринкових умовах, де маркетингові стратегії допомагають підприємствам цілеспрямовано просуватися вперед. У процесі розроблення стратегії компанія повинна розглядати ситуацію в комплексі та об'єктивно дивитися на речі, що при інноваційному підході дозволить розробити правильну та реальну програму дій, яка буде відповідати вимогам ринку й задовольняти перспективні цілі підприємств.

Складні умови господарювання, зміни в техніці та технологіях, зростаючі вимоги споживачів вимагають від сучасних менеджерів усіх рівнів управління нових знань і навичок, які б відповідали вимогам часу. Життєва необхідність у використанні стратегічного управління як одного з найефективніших і найпрогресивніших засобів управління організацією викликана розвитком ринкових відносин, позитивними зрушеннями в економіці України, зростаючою конкуренцією на всіх ринках. Тільки чітко уявляючи місце своєї фірми на ринку, враховуючи його особливості менеджер може вирішити такі життєво важливі питання: яким бізнесом займатися, що необхідно зробити сьогодні для успіху завтра і яким чином цього досягти, які перспективи фірми, які можливості має компанія і як ними скористатися? Ефективне управління неодмінно вимагає від керівників аналітичного, стратегічного мислення, вміння завчасно передбачити результати прийнятих стратегічних рішень [7].

Будь-яке підприємство, яке прагне заволодіти ринком, повинно усвідомлювати, що воно не в змозі задовольняти всіх без винятку клієнтів. Споживачів надто багато, а їх бажання та потреби часто діаметрально протилежні. Фірма може надати перевагу звертанням до всього ринку чи сфокусуватися на одному чи кількох специфічних сегментах у межах свого базового ринку. Таке розбиття базового ринку звичайно виконується в два етапи. Завдання першого етапу, що має назву макросегментація, полягає в ідентифікації "ринків товару", в той час як на другому етапі, що має назву мікросегментація, ставиться ціль виявити всередині кожного раніше ідентифікованого ринку "сегменти" споживачів.

Стратегія сегментації - поглиблення ступеня насичення товарами та послугами, що пропонуються, всіх груп споживачів, вибір максимальної глибини ринкового попиту, вивчення найдрібніших його відтінків [5]. Значення сегментації як ефективного інструментарію маркетингової діяльності пояснюється такими її особливостями:

- сегментація є високоєфективним засобом конкурентної боротьби, оскільки вона орієнтується на виявлення й задоволення специфічних потреб споживачів;
- орієнтація діяльності фірми на певну ринкову нішу, знайдену завдяки вдалій сегментації, особливо ефективна для фірм, які розпочинають свою ринкову

діяльність;

- ринкова сегментація допомагає більш обґрунтовано визначити маркетингові спрямування фірми;
- за допомогою сегментації з'являється можливість установити реалістичні маркетингові цілі;
- вдала сегментація ринку впливає на ефективність маркетингу загалом, починаючи з дослідження ринку та споживачів до формування відповідної системи збуту й просування.

За Ф. Котлером ринкові сегменти повинні мати такі властивості [4]:

- вимірюваність - компанія повинна мати можливість оцінити розміри, купівельну спроможність та інші характеристики сегмента;
- розмір - сегменти повинні бути досить великими для забезпечення прибутку та покриття витрат; сегментом можна назвати максимально однорідну групу споживачів, що однаково сприймають спрямовані на них маркетингові програми;
- доступність - продавці повинні мати можливість виходу на сегменти з метою їх обслуговування;
- відмінні ознаки - за визначенням, сегмент повинен складати відмінну від інших групу споживачів, що характеризується однотипною реакцією на різні елементи програми маркетингу;
- активність - програма маркетингу, що розроблена для залучення уваги споживачів та їх обслуговування, повинна сприйматися ними активно.

Завдяки сегментації, фірма концентрується на вузькій сфері діяльності, та досягає скорочення витрат, що сприяє розширенню виробництва та дозволяє збільшити витрати на рекламу та заходи з просування товарів. Крім того, займаючи становище лідера в обраному сегменті, компанія скорочує терміни окупності інвестицій. Слід зазначити, що єдиного методу сегментування ринку не існує. Підприємству необхідно випробувати варіанти сегментування на основі різних змінних параметрів, одного чи кількох одразу, щоб відшукати найбільш корисний інноваційний підхід до розгляду структури ринку. Зазвичай ринки товарів споживчого призначення поділяють за принципами:

- географічним, який включає такі змінні, як регіон, місто, клімат та ін;
- психографічним, містить спосіб життя, суспільний клас, тип особистості тощо;
- поведінковий - отримані вигоди, привід для здійснення покупки, інтенсивність споживання, ступінь прихильності тощо;
- демографічний - вік, стать, освіта, рівень доходів, розмір сім'ї тощо.

Стратегія диверсифікації - освоєння виробництва нових товарів, товарних ринків, а також видів послуг, що включає не просто диверсифікацію товарних груп, але й розповсюдження підприємницької діяльності на нові та не пов'язані з основними видами діяльності фірми області [5]. В інших випадках, стратегія диверсифікації - це система заходів, що використовується для того, щоб підприємство не стало занадто залежним від одного стратегічного господарюючого підрозділу чи однієї асортиментної групи. Вона передбачає розроблення нових видів продукції одночасно з освоєнням нових ринків. При цьому товари можуть бути новими для всіх підприємств, що працюють на цільовому ринку, або тільки для даного підприємства. Така стратегія забезпечує прибуток, стабільність і стійкість фірми у віддаленому майбутньому. Вона є найризикованішою та потре-

бує значних витрат. Займатися диверсифікацією підприємства змушує ряд причин, серед яких одними з головних є прагнення зменшити або розподілити ризик, а також прагнення піти з ринків. Диверсифікація передбачає виявлення саме того виду діяльності, в якому можна найефективніше реалізувати конкурентні переваги підприємства.

Диверсифікація має свої позитивні та негативні сторони. Головна небезпека диверсифікації пов'язана з розпиленням сил, а також з проблемами управління диверсифікованими підприємствами. Ця проблема привела до розвитку методів портфельного аналізу. Стратегія диверсифікації реалізується тоді, коли фірма далі не може розвиватися на даному ринку в рамках даної галузі. Виділяють основні фактори, що зумовлюють вибір стратегії диверсифікації:

- ринки для реалізованого бізнесу виявляються в стані насичення або ж скорочення попиту на продукцію внаслідок того, що продукт перебуває в стадії вимирання;

- поточний бізнес дає можливість збільшувати потреби надходження грошей, що можуть бути прибутково вкладені в інші сфери бізнесу;

- новий бізнес може викликати синергійний ефект, наприклад, за рахунок кращого використання устаткування, сировини тощо;

- антимонопольне регулювання не дозволяє подальшого розширення бізнесу в рамках даної галузі;

- можуть бути скорочені втрати від податків;

- може бути полегшений вихід на світові ринки;

- можуть бути залучені нові кваліфіковані службовці або ж краще використаний потенціал наявних менеджерів.

Основними стратегіями диверсифікації є:

- стратегія концентрованої диверсифікації, яка базується на пошуку й використанні додаткових можливостей виробництва нових продуктів, що укладені в існуючому бізнесі; тобто існуюче виробництво залишається в центрі бізнесу, а нове виникає, виходячи з тих можливостей, що укладені в освоєному ринку, використаній технології або ж інших сильних сторонах функціонування фірми;

- стратегія горизонтальної диверсифікації припускає пошук можливостей росту на існуючому ринку за рахунок нової продукції, що вимагає нової технології, відмінної від використаної; за даної стратегії фірма повинна орієнтуватися на виробництво таких технологічно не пов'язаних продуктах, які б використовували вже наявні можливості фірми, тому що новий продукт має бути орієнтований на споживача основного продукту, за своїми якостями він має бути супутнім продуктом, що вже виробляється;

- стратегія конгломеративної диверсифікації полягає в тому, що фірма розширюється за рахунок виробництва технологічно не пов'язаних товарів, що реалізуються на нових ринках; це - одна з найскладніших для реалізації стратегій розвитку. Дуже часто ця стратегія реалізується шляхом придбання підприємств, а не створенням нових підприємств для роботи на новому ринку.

Стратегія інтернаціоналізації - освоєння нових, закордонних ринків, використовуючи не тільки розширення експорту товарів, але й експорту капіталів, коли за кордоном створюються підприємства, що випускають у колишніх країнах-імпортерах товари, минаючи обмежувальні торгові бар'єри та використовуючи переваги дешевої робочої сили та багатой місцевої сировини. Організація

міжнародної діяльності фірми передбачає вибір способу виходу на закордонні ринки. Вона може зупинитися на експорті, спільній підприємницькій діяльності чи прямому інвестуванні за кордоном. Кожен наступний стратегічний підхід потребує прийняття на себе більшого обсягу зобов'язань та більшого ризику, але обіцяє й вищі прибутки.

Висновки. Отже, формування маркетингових стратегій - один із найсуттєвіших та найскладніших етапів процесу маркетингу. Адже маркетингова стратегія - це основа дій фірми в конкретних ринкових умовах, яка визначає способи застосування маркетингу задля розширення цільових ринків з метою досягнення ефективних результатів. Основне призначення маркетингової стратегії полягає в тому, щоб узгодити маркетингові цілі фірми з її можливостями, вимогами споживачів, використати слабкі позиції конкурентів та свої конкурентні переваги. Складні умови господарювання, зміни в техніці та технологіях, зростаючі вимоги споживачів змушують підприємства застосовувати маркетингові стратегії для ефективної боротьби у сучасному складному світі бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Балабанова, Стратегічний маркетинг [Текст] : підручник / Л. В. Балабанова, В. В. Холод, І. В. Балабанова. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 631 с.
 2. Божкова В.В., Мельник Ю.М., Сагер Л.Ю. Стратегічний маркетинг, 2010. – 147 с.
 3. Куденко Н. В. Стратегічний маркетинг: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, без змін. К.: КНЕУ 2006.—152 с.
 4. Чувакова С.Г. Стратегический маркетинг: Учебное пособие/С.Г. Чувакова. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2010.-272 с.
 5. Котлер, Ф. Основы маркетинга: краткий курс: [перевод с английского]/Филип Котлер. - Москва [и др.]: Вильямс, 2012. - 488 с.
 6. Фатхутдинов Р.А. Стратегический маркетинг. М: Дело, 2004.- 448 с.
 7. Мартиненко М. Стратегічний менеджмент: Підручник/ М. Мартиненко, І. Ігнат'єва,. - К.: Каравела, 2006. - 319 с.
 8. Балабанова Л.В., Холод В.В. Стратегічне маркетингове управління конкурентноспроможністю підприємств. – К.: Професіонал, 2006. – 448 с.
 9. Циба Т.Є. Сокур М.І., Баюра В.І. Маркетингове планування. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007.-128 с.
 10. Кіндрацька Г.І. Стратегічний менеджмент: навч. посібник / Г.І. Кіндрацька. – 2-ге вид., перероб. і доповн. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2010. – 406 с.
-

УДК 338.4: 65.015

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Наумік-Гладка К. Г. - д.е.н., доцент,

Птащенко О. В. - к.е.н., доцент,

ДВНЗ «Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця»

У статті розглянуто основні тенденції розвитку інформаційних технологій. Розглянуто взаємодію розвитку та управління підприємницькою діяльністю за умов використання інформаційних технологій. Подано пропозиції щодо удосконалення управління підприємницькою діяльністю на основі використання інформаційних технологій.

Ключові слова: підприємницька діяльність, управління, ІТ технологія, ІТ проект, ІТ компанія.

Наумик-Гладкая Е. Г., Птащенко Е. В. Управление предпринимательской деятельностью в условиях роста информационных технологий

В статье рассмотрены основные тенденции развития информационных технологий. Также уделено внимание взаимодействию развития и управления предпринимательской деятельностью при использовании информационных технологий. Представлены предложения по совершенствованию управления предпринимательской деятельностью на основе использования информационных технологий.

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, управление, ИТ технологии, ИТ проект, ИТ компания.

Naumik-Gladka K. G, Ptashchenko O. V. Management of entrepreneurship activity in conditions of information technology growth

The article describes the basic trends of development of information technologies. Also attention is paid to the interaction of development and management of business activities by using information technology. Suggestions to improve the management of business activities based on the use of information technology are presented.

Keywords: Entrepreneurship, Management, IT technology, IT project, IT company.

Постановка проблеми. Сучасною особливістю розвитку суспільства у XXI столітті є збільшення ролі інформаційної сфери в житті людини у повсякденному житті, а відповідно й інформаційної діяльності. Саме тому використання інформаційних технологій у роботі сучасного суб'єкта господарювання є актуальною та з кожним днем все більш значущою. Сфера бізнес-послуг в області інформаційних технологій (ІТ) в наш час має високі темпи зростання [6]. Зокрема, на підставі результатів рейтингу «Інформаційні технології для промисловості – 2013» [6], можна зазначити наступне: кількість ІТ-компаній має тенденцію до постійного зростання; зростає кількість вітчизняних і закордонних програмних продуктів для промисловості; постійний (часто стрибкоподібний, а не рівномірний) приріст виторгу за останні 3 роки ІТ-компаній підтверджує велику кількість ніш і можливостей на ринку ІТ-продуктів для промислових підприємств.

Ріст масштабів ІТ-бізнесу одночасно означає збільшення обсягів послуг консалтингових компаній, пов'язаних з оптимізацією бізнес-процесів саме в ІТ компаніях. Слід зазначити, що діагностика процесів керування компанією в сфері ІТ актуальна в наступних випадках:

при плануванні: об'єднання ІТ-підрозділів у рамках злиття/поглинання компаній; збільшення співробітників ІТ-компанії; розвитку керування ІТ-компанією (у цьому випадку результати обстеження можуть використовуватися не тільки для планування робіт, але й для обґрунтування відповідних витрат); впровадження нових корпоративних інформаційних систем, що впливають на діяльність ІТ-підрозділів усередині самої компанії, наприклад системи менеджменту якості (СМК); розвитку виробничих напрямків в ІТ-компанії.

при оцінюванні: поточного стану об'єкта керування, наприклад: при зміні ІТ-керівника (або особи, що курирує ІТ на підприємстві); кадрового потенціалу; ступеню відповідності корпоративних стандартів окремих ІТ-компаній у складі холдингових структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні дослідженням питань управління у ІТ та розвитку ІТ іноваційного бізнесу присвячені роботи багатьох авторів, наприклад, Б.Гейтса [1], Д. Белла [13], П. Друкера [3], В. Иноземцева [5], Д. Каштанова [7], М. Мариничевої [8], В. Чугреева [12].

Програмний код, що створює ІТ компанія, є її системотворчим фактором і базовим елементом. Таким чином, у компанії, що займається розробкою програмного забезпечення (software company), саме співробітники, їх компетенції й особисті якості, визначають її життєздатність і ринкову ефективність. Афоризм «кадри вирішують усе» актуальний і дотепер.

Успіх ІТ-компанії на ринку також залежить і від маркетингової складової, яку забезпечують менеджери проектів (Project managers, PM) і відділ продажів (Sales managers). Саме їх знання та досвід стають об'єктом керування системи управління знаннями.

Термін «управління знаннями» має різне тлумачення. З погляду організації практичної діяльності найбільш глибоке, на наш погляд, є таке: «управління знаннями (knowledge management) – це процес створення умов для виявлення, збереження й ефективного використання знань й інформації в співтоваристві; стратегія, спрямована на надання вчасно потрібних знань тим членам співтовариства, яким ці знання необхідні для того, щоб підвищити ефективність діяльності» [8]. Термін «знання» також неоднозначний, у даній статті він використовується в наступному значенні: «знання - це закономірності предметної області (принципи, зв'язки, закони), отримані в результаті практичної діяльності й професійного досвіду, що дозволяють фахівцям ставити й вирішувати завдання в цій області» [10].

Погодимося з [12] що можливо виділити дві головні складові систем управління знаннями: технічне забезпечення (технічна система, яка забезпечує нагромадження знань, а також доступ до них) і корпоративну культуру (система, яка сприяє обміну знаннями, їх нагромадженню й використанню).

У процесі економічної діяльності ІТ-компанії створюються знання, у вигляді програмного коду й супровідної документації (технічне завдання, аудіо- і відеоматеріали для роботи співробітників, переписка із клієнтами, інструкції для експлуатації та ін.). Створене знання необхідно оформити й зберегти, це технічне завдання. При цьому виникає питання визначення, що саме зберігати, у якому виді, яке саме й кому передавати знання. Це вже завдання корпоративної культури.

Якою би гнучкої й зручної не була технічна система, вона не здатна компенсувати відсутність корпоративної культури обміну знаннями. Отже, якщо немає зацікавлених в обміні або передачі знань людей або їх мало, то технічна система самостійно без мотиваційної підтримки персоналу не впорається. Знання не буде використовуватися. Інша сторона цього питання в тому, що при наявності зацікавлених, високомотивованих людей впровадження системи управління знаннями стає можливим навіть без серйозних фінансових вкладень у технічну складову.

Основний принцип технічної організації сховища – це структурований порядок розміщення інформації й зведений документ, у якому міститься, що й де перебуває, а також наведена коротка анотація по змісту.

У свою чергу основний принцип корпоративної культури розуміється як сукупність соціальних механізмів і цінностей, що сприяють (або перешкоджають) обміну знаннями, їх збереженню, використанню й створенню нових [2].

Таким чином, культура проявляє себе у формі традицій і норм поведінки [2], культура керування знаннями також може й повинна проявляти себе у вигляді відповідних норм і традицій, орієнтованих на обмін знаннями. Ці норми й традиції потрібно створювати, розбудовувати й системно впроваджувати як організаційно-методичні заходи щодо обміну знаннями [9].

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення особливостей управління підприємницькою діяльністю в умовах зростання інформаційних технологій на прикладі ІТ компаній на основі корпоративної культури.

Виклад основного матеріалу досліджень. В ІТ-компанії управління підприємницькою діяльністю спрямовано на створення кінцевого продукту – коду. Приймаючи до уваги значення корпоративної культури як складової управління компанією, слід наголосити, що корпоративна культура повинна допомагати насамперед у створенні якісного програмного коду.

Є два основні показники створюваного коду: швидкість його написання і якість (якість вихідного коду, а не дієвість кінцевої програми). Існують різні методики [11] для оцінки цих показників. При цьому швидкість розробки традиційно стає пріоритетом. Це обумовлене як маркетинговими міркуваннями (ринок і клієнти не готові довго чекати), так і економічними (вартість розробки програмної системи залежить від строків її розробки) та визначає сегменти на ринку ІТ продукції (див. рис.).

max	ВАРТІСТЬ		max
ШВИД-КІСТЬ	Молоді фахівці		Senior фахівці
	Демпінг		Фахівці, що мають «Know How»
min			

Рис. Сегменти фахівців на ринку ІТ продукції

Приймаючи до уваги, що клієнти платять за швидкість написання коду, то з позиції внутрішнього середовища компанії: чим швидше код буде написаний, тим менше потрібно буде платити програмістам і, відповідно, тим менше собівартість розробки програми. Якщо головна і єдина вимога до коду це його працез-

датність, то якість коду буде ігноруватися, а оплата роботи з його поліпшення не запланована. Це значить, що компанія заощаджує на внутрішній якості, яка непомітно (або малопомітно) для кінцевого користувача.

З позиції зовнішнього середовища компанії: чим швидше пишеться код, тим погодинна ставка оплати роботи програміста повинна бути вищою. Це пов'язано з тим, що виникає питання значного демпінгу на ринку програмних продуктів.

Ключовим критерієм в цій ситуації стає якість створеного коду. У зв'язку із цим виникає потреба в експертних створеного коду, які можливо здійснювати за допомогою таких додатків, як: Google Skipfish, Codepad, CodepadIDE, Write Code Online, Tinkerbin, JS Bin, JsFiddle, Cloudsk, Jsdo.It, Google Code Playground, Code Run, Compiler або за допомогою програмістів рівня Senior.

Такий підхід має свої недоліки, найбільше точно ситуація описується через концепцію технічного боргу (Technical Debt), придуману Уордом Каннингемом (Ward Cunningham) [7, 12]. Слушним є зауваження Д. Каштанова, що технічна заборгованість не може бути дорівнює нулю в принципі (вірніше, теоретично може, але на дуже короткий строк) [7].

Отже, сутність питання полягає в наступному: розробники коду можуть одержати додатковий бонус на початковому етапі у вигляді прискорення розробки за рахунок використання швидко-розроблювальних схем та кодів, але неоптимальних технічних рішень (алгоритмів, архітектури). Згодом у процесі доробки й модифікації коду за такі рішення доводиться розплачуватися додатковими праце- і часо- витратами. Погасити «борг» можна за допомогою рефакторинга [7]. Таким чином, у проектах, що вимагають швидкого виходу на ринок, іноді трапляється, що якість замінена швидкістю на початковому етапі розробок програмного продукту. Але після того, як ринкова ніша зайнята, то можна повернутися до проблеми неякісного коду й «сплатити борг». Очевидно, що використання такого підходу як базової стратегії у всіх випадках недоцільно. Неякісний код служить не тільки причиною помилок, які досить важко виявити, але й причиною складності подальшого супроводу проекту. Іноді, за таких умов, може виникнути така ситуація, коли простіше переписати програму заново, чим виправляти те, що є. Таким чином, початкова економія обертається істотними втратами в майбутньому періоді.

Є ще один вагомий фактор, з яким неминуче зіштовхнеться компанія, - кадрові проблеми та демотивація персоналу, що знову набирається. Розбиратися в чужому, неякісно написаному коді досвідченим фахівцям, що цінують свої знання й час, не цікаво. Якщо керівництво при цьому орієнтується на швидкість написання неякісного коду, які демонструють малодосвідчені програмісти, але які вже працюють у компанії, і очікує таку ж швидкість від знов прийнятого на роботу програміста при доробці програми, то природно, що це нереалістичні очікування. Цілком може виявитися так, що досвідчений і кваліфікований програміст, змушений працювати із чужим, неякісним кодом, буде демонструвати гірші результати, чим його колеги з такою ж й навіть меншою кваліфікацією, що працювали із цим кодом раніше. Хвилювання, викликане адаптацією, незвичність нового робочого місця, неминучі втрати часу на соціалізацію та вибудовування відносин з колегами, нестача уваги з боку керівника - усе це може позначитися на ефективності роботи фахівця.

У сукупності ці фактори можуть сформувати ідею про певну неефективність прийнятого працівника. У підсумку – розчарування програміста в роботі, а також невдоволення керівництва й, як наслідок, - звільнення. Якщо такий сценарій відтворюється регулярно, то фірма буде змушена постійно шукати нових співробітників, тобто фактично займатися підбором кадрів на ринку праці, що спричиняє додаткові тимчасові й фінансові втрати.

Виходячи з вищезазначеного, можливо дійти розуміння важливості якості коду, а також своєчасної й систематичної роботи з його поліпшення. Корпоративна культура управління знаннями, безумовно, повинна враховувати цей момент.

Існує ряд стійких до теперішнього часу заходів обміну знаннями, проведених у software IT-компаніях. Дані заходи є як технічними (вони націлені на поліпшення коду), так і культурно-навчальними (вони дозволяють обмінюватися знаннями). Перелічимо їх у табл. 1.

Таблиця 1 Заходи обміну знаннями у software IT-компаніях

Заход	Зміст	Переваги
Перегляд коду (code review)	регулярний перегляд коду колективне обговорення написаного коду	крім виявлення помилок і усунення неоптимальних розв'язків дозволяє обмінюватися досвідом, удалими рішеннями й підходами, а також приводить код проекту до однаковості. Якщо проект великий й програмісти спеціалізуються на окремих його частинах, перегляд і обговорення чужого коду дозволяє краще зрозуміти логіку й особливості роботи всієї системи
поліпшення корпоративної культури	працівники повинні знати: один одного особисто, що очікується від них, і мати інструменти й навички для виконання потрібних завдань	Дозволяє забезпечити чітке узгодження індивідуальних цілей і цілей організації, її місії й завдання

Перегляд коду ще називають інспекцією або ревізією коду, тобто вибирається чийсь код і аналізується. На обговоренні присутні автор і інші програмісти, які виступають у ролі рецензентів [7].

Приблизно у 1985 році соціолог і консультант Пітер Дракер вимовив крилату фразу, що стала: культура з'їдає стратегію на сніданок (culture eats strategy for breakfast) [14], що означає, що якщо в компанії не впроваджена правильна культура, те неважливо, який спосіб відстеження помилок використовується, якість робіт буде «зідено» автоматично й заздалегідь. Керівник проекту є джерелом культури в безпосередньому середовищі проекту, тому ми відповідальні за те, що Пітер Друкер називає більш ефективним, ніж стратегія діяльності [4].

Таким чином, робота над культурою фірми, особливостями її поведінки при веденні справ, настільки ж важливі, як і сама робота в компанії.

При роботі з IT-проектами використання спеціалізованих методів управління проектами буде дуже корисним для безперервного прогресу, що приводить до більшої успішності в результаті. Планування й виконання IT-проектів може бути важким за різних обставин, що робить уміння успішно їх завершувати необхідним для будь-якого роботодавця.

Аналізуючи практику діяльності ІТ-компаній можливо зазначити, що провалу ІТ-проектів сприяють наступні фактори: відсутність професіоналів зі спеціалізованим досвідом керування ІТ-проектами; ускладнення через несумісну технологію або несправне встаткування; повна відсутність розуміння особливостей реалізації ІТ-проектів людьми, відповідальними за їхнє планування. Як наслідок, проекти провалюються за трьома групами наступних обставин (табл 2):

Таблиця 2 Причини провалу ІТ проектів

Назва причини	Опис
<i>помилки планування</i>	
невиконання строків	день здачі проекту підходить і доводиться попереджати замовника, що проект не буде готовий
проект закритий	після множинних затримок та перенесення строків замовник відмовляється від проекту
зміна цілей	проект завершений, але проблема, для розв'язку якої він був розроблено декілька місяців тому, замінена більш насущною проблемою
досягнення невірних цілей	програмний продукт має безліч потенційно цікавих можливостей, які було розумно реалізувати, однак жодна з них, і навіть їх сукупність не є тим, що принесе багато користі в результаті вирішення поставленого завдання
<i>зростання масштабу завдань</i>	
неможливість розвитку проекту	проект успішно експлуатується, але через кілька років виникає необхідність змін у системі та кількість відповідних помилок із-за змін зростають настільки, що програму необхідно міняти
змінність персоналу	після двох років розробки всі кваліфіковані працівники знаходять більш значні проекти та заробітну платню
<i>неякісне програмування</i>	
рівень помилок	проект завершений, але рівень помилок настільки високий, що програма так і не доходить до практичного використання
нерозуміння цілей	проект завершений, однак він не вирішує поставлених питань

Такі методи, як створення єдиних показників для виміру продуктивності проекту й стандартизація використовуваної для їхнього опису мови, є основними ідеями управління проектами, здатними значно поліпшити результати ІТ-проектів. Ретельне спостереження за строками й вартістю проекту й керування масштабом проекту вкрай необхідні для втримання ІТ-проектів від вищеперелічених ризиків. Маючи в якості виконавців в основному лише молодих спеціалістів, можна із упевненістю сказати, що зростуть практично всі ризики, пов'язані з розробкою програмного забезпечення. Враховуючи ж високу плинність кадрів, можна зробити висновок, що особливо виростає ризик «звільнення персоналу», з усіма, що випливають із цього наслідками, а саме: затримка здачі проекту; додатковий період адаптації нових кадрів, що приводить до додаткових затримок; складний, неочевидний дизайн програмних кодів; повний «колапс» проекту, коли фахівець пішов, не залишивши вихідних кодів або залишив вихідні програми, у яких ніхто нічого не може зрозуміти.

Практика показує, що «колапс» проекту у випадку звільнення одного конкретного фахівця, незважаючи на своєрідність ситуації, більш ніж реальна й така ситуація зустрічається досить часто.

Природно, однієї з основних цілей будь-якого управління проектом є, в першу чергу, зниження ризиків. У випадку ж, коли ризики високі, керуванню ІТ

проектом і правильної організації робіт над проектом слід дати особливий пріоритет. Одним зі способів такої організації робіт над проектом, який має на меті зібрати більшу частину ризиків, є екстремальне програмування (Extreme Programming).

Деяким людям принципи екстремального програмування нагадують звичайний здоровий глузд. Воно ґрунтується на принципах здорового глузду й застосовує їх до надзвичайного рівня [14].

Extreme Programming робить два набори «обіцянок»:

1. Програмістам обіцяє, що вони щодня будуть працювати над речами, що дійсно мають значення. Їм не прийдеться зустрічатися з непередбаченими ситуаціями поодиночі. Вони будуть здатні робити все можливе для того, щоб зробити їхню систему успішною. Вони будуть ухвалювати рішення, які можуть робити найкраще й не навпаки.

2. Замовникам і керівникам проектів обіцяє, що вони одержать максимально можливий ефект від кожного тижня програмування. Кожні кілька тижнів вони будуть здатні бачити конкретне просування до мети. І, що особливо важливо, вони будуть здатні змінити напрямок проекту в середині його розвитку без непомірних витрат на це [14].

Таким чином, Extreme Programming обіцяє зменшити ризик проекту, поліпшити можливості відгуку на зміну цілей, підвищити продуктивність робочого процесу протягом усього циклу життя системи й додати інтерес до створення програмного забезпечення в командах - усе це одночасно.

Розглянемо основні техніки Extreme Programming [7, 8]: гра планування - визначається масштаб наступного релізу, поєднуючи вартість завдання й технічні оцінки. Якщо реальність не відповідає плану, план модернізується; маленькі релізи - швидко розроблюється проста система, потім випускаються нові версії через дуже короткі інтервали; метафора - направляє всю розробку системи простим доступним описом того, як уся система працює; простий дизайн - система розробляється настільки просто, наскільки можливо в будь-який даний момент часу. Додаткова складність віддаляється, як тільки вона буде виявлена; тестування - програмісти безупинно пишуть тести модулів, які повинні проходити бездоганно для того, щоб розробка тривала далі. Замовники пишуть тести, що демонструють, що функціональні особливості закінчені; рефакторинг - програмісти реструктурують систему, не змінюючи її поведінку, з метою видалення дублювання, поліпшення зв'язків, спрощення або додавання гнучкості; парне програмування - увесь програмний код пишеться двома програмістами на одній машині; колективна власність - кожної може змінити будь-який код у системі в будь-який час; безперервна інтеграція - як тільки якесь завдання реалізоване, воно відразу ж інтегрується в систему, інтеграції відбуваються багато раз у день; доступність замовника - у команду включається справжній користувач, здатний відповісти на запитання протягом усього робочого тижня; стандарти кодування - з метою поліпшення спілкування між розроблювачами на рівні програмного коду програмісти пишуть увесь код відповідно до прийнятих правил.

Висновки. Узагальнюючи ці техніки разом щодо розробки в стилі Extreme Programming можна сказати, що слід досліджувати особливості командної роботи, а саме коли: пари програмістів працюють разом; розробка супроводжується безперервним тестуванням; пари програмістів не тільки придумують тести й

змушують їх працювати; інтеграція негайно іде за реалізацією, включаючи тестування самої інтеграції.

Парна робота за одним комп'ютером, безперервне тестування, постійна доробка дизайну й коду (рефакторинг), інтеграція відразу після реалізації нової функціональності - усі ці техніки проектного менеджменту та Extreme Programming разом покликані, в першу чергу, для того, щоб і дизайн, і сам код програми було легко модифікувати в будь-який час життя проекту, як на етапі первинного проектування системи, так і через роки після запуску програми в промислову експлуатацію.

У свою чергу, колективна власність на програмний код дозволяє програмістам швидше підвищувати кваліфікацію. Крім того, загальний програмний код повністю виключає можливість виникнення ситуації, коли один із програмістів іде й несе із собою частину коду, роблячи роботу іншого неможливою, а тим самим довго розроблювальний і можливо майже закінчений ІТ-проект може загинути. Насправді, колективна власність на код і парне програмування разом повністю виключають можливість такої ситуації, бо команди обов'язково тією чи іншою мірою будуть розбиратися у всіх кодах програми, що дозволить їм швидко зрозуміти навіть ті ділянки коду, які розроблялися переважно кимось іншим у команді.

Таким чином, коли розробкою програмного забезпечення займаються переважно малокваліфіковані фахівці, застосування сучасних методик управління програмним проектом стає особливо актуальним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гейтс Б. Дорога в будущее / Б. Гейтс. – М. : Изд. отд. «Русск. ред.» ; ТОО «Channel Trading Ltd», iBooks, 1996. – 312 с.
 2. Дороніна М. С., Наумік К. Г. Організаційна культура //Харків: ХНЕУ. – 2006. – 86 с.
 3. Друкер Питер Ф. Посткапиталистическое общество / П. Друкер. – М. : Интерсоциоинформ, 1995. – 239 с.
 4. Друкер Питер Ф. Эффективный руководитель М.: Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 349 с.
 5. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы / В. Л. Иноземцев. – М. : Логос, 2000. – 304 с.
 6. Итоги рейтинга «Информационные технологии для промышленности - 2013» [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.up-pro.ru/specprojects/it-rating/itogi-2013.html>
 7. Каштанов, Д. Постоянная техническая задолженность // [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://mr2dark.blogspot.ru/2009/03/blog-post_21.html
 8. Мариничева, М. 10 общепринятых заблуждений об управлении знаниями (Knowledge Management) [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.iteam.ru/publications/human/section_55/article_3080
 9. Наумік Е. Г., Нечепуренко А. И. Понятие «социализация» как основа формирования социального капитала предприятия //Научно-технический сборник. Коммунальное хозяйство городов. – 2006. – №. 71. – С. 325-329.
-

10. Основные понятия представления знаний [Электронный ресурс]. - Режим доступа: [http:// itteach.ru/predstavlenie-znaniy/osnovnie-ponyatiya-predstavleniya-znaniy](http://itteach.ru/predstavlenie-znaniy/osnovnie-ponyatiya-predstavleniya-znaniy)
11. Рыжков, Е. Программный код и его метрики [Электронный ресурс]. - Режим доступа: [http:// habrahabr.ru/company/intel/blog/106082/](http://habrahabr.ru/company/intel/blog/106082/)
12. Чугреев В.Л. Организационные аспекты управления знаниями // Научный журнал Вопросы территориального развития, № 2, 2013. С. 1-8 // [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/organizatsionnye-aspekty-upravleniya-znaniyami-v-it-kompanii>
13. Bell D. The coming of post-industrial society: a venture in social forecasting / D. Bell. – New York : Basic books, 1999. – 507 p.
14. Cultural Transformation <http://mka-charlotte.com/cultural-transformation/award-of-the-year-culture/>

УДК 703.5:30.022

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Оруджева Т.М. – магістр,

Рябенко Г.М. – к.е.н., доцент,

ДВНЗ «Миколаївський національний аграрний університет»

У статті визначено оцінку сучасного стану державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Висвітлено основні причини її низької ефективності, а також проаналізовано механізм державного регулювання сільського господарства країн-членів Європейського союзу.

Ключові слова: сільськогосподарське товарне виробництво, тваринництво, державна підтримка галузі, фінансове забезпечення, бюджетні дотації, аграрна політика ЄС.

Оруджева Т.М., Рябенко Г.Н. Государственная поддержка сельскохозяйственных товаропроизводителей

В статье определено оценку современного состояния государственной поддержки сельскохозяйственных товаропроизводителей. Освещены основные причины ее низкой эффективности, а также проанализирован механизм государственного регулирования сельского хозяйства стран-членов Европейского союза.

Ключевые слова: сельскохозяйственное товарное производство, животноводство, государственная поддержка отрасли, финансовое обеспечение, бюджетные дотации, аграрная политика ЕС.

Orudzheva T.M., Ryabenko G.M. State support of agricultural producers

The article defines the current state of state support of agricultural producers. The main causes of its low efficiency, and analyzes the mechanism of state regulation of agriculture of member countries of the European Union.

Keywords: agricultural commodity production, livestock production, government support of the industry, financial support, budgetary subsidies, agricultural policy of the EU.

Постановка проблеми. Загострення кризових явищ в АПК вимагають розроблення дієвої аграрної політики на основі механізму ефективної державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Державна підтримка вітчи-

зняних товаровиробників має бути спрямована на забезпечення розширеного відтворення виробництва, створення сприятливих соціальних умов життя сільських жителів і покращення добробуту їхніх сімей, формування передумов для збереження та комплексного розвитку сільських територій, задоволення потреб населення України в якісних і доступних продуктах харчування, розширення експортного потенціалу країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку державної підтримки та фінансування сільськогосподарських товаровиробників досліджуються багатьма вітчизняними вченими, такими, як А. Г. Борщ, В.І.Власов, С.І. Дем'яненко, М.І. Хорунжий, Ю.Є. Ковач та ін. У їх працях значна увага приділяється оцінці державної підтримки тваринництва. Проте, на нашу думку, недостатньо вивчений світовий досвід надання державної підтримки, що вимагає проведення комплексного дослідження механізму державної підтримки сільського господарства України порівняно з країнами-конкурентами на світовому ринку сільськогосподарської продукції та визначення пріоритетів державної регуляторної політики у цій сфері.

Постановка завдання. Оцінка сучасного стану державної підтримки галузі тваринництва, з'ясування причин її низької ефективності та аналіз механізму державного регулювання сільського господарства країн-членів ЄС з метою запозичення кращого зарубіжного досвіду в Україні.

Метою статті є визначення основних напрямів фінансової підтримки вітчизняних товаровиробників, спираючись на міжнародний досвід провідних країн та заходів щодо збільшення обсягів фінансування галузі тваринництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна фінансова підтримка має важливе значення у системі фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва, оскільки дозволяє впливати на вирішення проблем, пов'язаних із суспільною значущістю галузі (забезпечення національної продовольчої безпеки, пом'якшення природних та економічних ризиків, збереження навколишнього середовища, гармонійний розвиток сільських територій та виробничої діяльності різних організаційних форм господарювання) [1, с. 112].

Законом України «Про державний бюджет України» на 2015 рік коштів на підтримку галузі тваринництва не передбачалося. Однак, Законом України «Про державний бюджет України» на 2014 рік на підтримку галузі тваринництва було виділено 888 млн. гривень в рамках фінансування Міністерства аграрної політики і продовольства. Ці кошти призначалися для виплат спеціальних бюджетних дотацій за утримання та збереження молодняку великої рогатої худоби, вирощену та продану на забій худобу, часткове відшкодування витрат на будівництво тваринницьких ферм, закупівлю племінної худоби [2].

Законодавством України було передбачено державні дотації на підтримку галузі тваринництва, у таких розмірах:

- 250 гривень за голову — за молодняк віком від 3 до 6 місяців;
- 500 гривень за голову — за молодняк віком від 6 до 9 місяців;
- 750 гривень за голову — за молодняк віком від 9 до 12 місяців;
- 1000 гривень за голову — за молодняк віком від 12 до 15 місяців [3].

Надання дотацій за 1 кілограм прийнятої живої ваги встановлено у таких розмірах:

- 2,5 гривень за молодняк великої рогатої худоби живою масою не менше 330 кілограмів;
- 1,5 гривень за свиней (крім свиноматок і кнурів) живою масою від 100 до 120 кілограмів;
- 1,0 гривень за свиней (крім свиноматок і кнурів) живою масою від 120 до 150 кілограмів [3].

Спеціальна бюджетна дотація за поголів'я корів м'ясного напрямку продуктивності виплачується за умови ідентифікації та реєстрації всього поголів'я великої рогатої худоби сільськогосподарським підприємствам (племінним заводам, племінним репродукторам та іншим сільськогосподарським підприємствам) за кожну наявну корову м'ясного напрямку продуктивності у розмірі:

- до 1900 гривень за голову – племінним заводам;
- до 1000 гривень за голову – племінним репродукторам;
- до 600 гривень за голову – іншим сільськогосподарським підприємствам [3].

Однак, навіть така підтримка вітчизняних товаровиробників є недостатньою, особливо у кризовий для України час. Проведений аналіз міжнародного досвіду країн-членів ЄС у формуванні державної підтримки галузі сільського господарства виявив, що загальна сума дотацій сільськогосподарської галузі у світі становить близько 250 млрд. євро, або понад 30% від сільськогосподарських доходів [4, с. 119].

Цілями аграрної політики ЄС є підтримка і розвиток сільського господарства, захист вітчизняного виробника і гарантоване постачання населенню продовольчих товарів за доступними цінами, а також розвиток інфраструктури. Найважливішим принципом державної підтримки сільгоспвиробництва є таке втручання держави, яка не тільки забезпечує фермерам дохід і гарантує їм життєвий рівень, порівняно з рівнем життя інших соціальних груп, але й стимулює підвищення ефективності аграрного виробництва і продуктивності праці, а також враховує інтереси споживачів продовольчих товарів і за допомогою цього забезпечується продовольча безпека національної економіки [5, с. 19].

Майже третина вартості виробленої продукції сільських товаровиробників формується за рахунок бюджетних субсидій. Важливою умовою виплати прямих субсидій фермерам є виконання ними взаємних зобов'язань з охорони навколишнього середовища, безпеки продуктів харчування, охорони здоров'я тварин та дотримання правил техніки безпеки на виробництві. У разі недотримання правил до фермерів можуть застосовуватися санкції у вигляді позбавлення їх субсидій (на 10%, 20% або повністю) [6, с. 30].

У 2013 році видатки на фермерів - одержувачів субсидій з бюджету ЄС по лінії Спільної аграрної політики склали близько 50 млрд. євро. До 2015 зазначені видатки залишилися незмінними.

Дохідна частина бюджету ЄС становить близько 100 млрд. євро і складається не тільки з внесків окремих держав, а й надходжень митних зборів, податку на додану вартість і ряду інших джерел. Близько 50% зазначеної суми спрямовується на розвиток сільського господарства і на ринок продовольства. При цьому формується окремий фонд для цих цілей - Єдиний фонд орієнтації і гарантування, що складається з бюджету ЄС і компенсаційних зборів з сільськогосподарських товарів, що ввозяться в митний союз. Маючи власну фінансову базу, уряд

вирішує не тільки завдання з підтримки ринку продовольства і субсидування сільських товаровиробників, а й здійснює політику щодо поліпшення структури фермерських господарств, розвивати сільську інфраструктуру та інші заходи.

Основну роль у механізмі державного регулювання сільського господарства ЄС відіграє підтримка цін, що забезпечують стабільність доходів товаровиробників і їх цінову рівновагу.

Для запобігання надвиробництва і збереження гарантованого рівня цін (вище світових) використовуються квоти, що визначають обсяг виробництва, перевищення якого позбавляє фермера субсидій. Квотування використовується, в основному, на молочному ринку. Згідно з цим принципом закупівельні організації закупають певну кількість продукцію за гарантованими цінами, а за понад лімітну — оплата проводиться за нижчою ціною.

Так, у Польщі з метою стабілізації ринку й захисту доходів фермерів держава проводить інтервенційні закупівлі сезонних надлишків сільськогосподарської продукції й продовольства, а продаж цих продуктів здійснюється у період дефіциту. Цю функцію виконує державне Агентство аграрного ринку, що діє на ринках зерна, молочної продукції, м'яса, цукру, хмелю й продуктів переробки картоплі. Агентство також встановлює експортні субсидії на експорт продукції.

Варто зазначити, що польських селян практично звільнено від податків. Загального прибуткового податку вони не платять, а замість того є платниками спеціального сільськогосподарського податку, який є суто символічним — еквівалент 300–1000 грн на рік. Також польські селяни мають окрему, дуже вигідну систему пенсійного забезпечення під назвою KRUS.

У Чехії функціонує Державний сільськогосподарський інтервенційний фонд, діяльність якого спрямована на: здійснення інтервенційних закупівель визначених видів продукції за інтервенційною ціною; фінансування зберігання та, у випадку необхідності, переробку продукції, закупленої за інтервенційною ціною; реалізацію нагромаджених запасів продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках; надання субвенцій для підтримки експорту, запровадження системи виробничих квот.

У посиленні державного впливу на розвиток аграрної сфери економіки у більшості розвинених зарубіжних країнах важлива роль відводиться сільськогосподарському кредиту. Для його надання сільгоспвиробникам пропонується створення сприятливих умов для збільшення обсягів аграрного виробництва за рахунок внутрішніх джерел. Особливий порядок кредитування сільськогосподарських товаровиробників включає використання різних схем, найбільш поширеними з яких є: централізоване кредитування виробників за допомогою спеціалізованих структур; кредитування через використання системи спеціально розроблених цільових програм; спрямування бюджетних коштів на лізингові операції.

Особливо пільгові умови державного інвестиційного кредитування в багатьох країнах ЄС характерні при наданні кредитів молодим сім'ям у цілях облаштування майбутнього фермерського господарства. Наприклад, у Франції ставки за спеціальним середньостроковим кредитом складають від 2,75 до 4% (у той час як надання аналогічних кредитів у комерційних банках здійснюється при ставці 20%) [6, с. 30].

Крім загальноєвропейських заходів, у кожній державі - члені ЄС реалізуються власні заходи з державної підтримки аграрної сфери економіки. Так, у

Німеччині здійснюється цільове інвестування і кредитування за системою пріоритетних програм, відмінною рисою яких є здійснення інвестування в конкретні господарські структури і дії у рамках передбачених програм. Зокрема, у рамках Програми інвестиційного стимулювання і загальної програми аграрних кредитів здійснюється пільгове кредитування у вигляді надання позичок до 1% річних або за допомогою зменшення позикового відсотка діючих кредитів на 4-7%. Зазначена система є основним економічним важелем державного впливу на розвиток сільського господарства Німеччини.

У той же час діюча державна фінансова політика України щодо регулювання темпів розвитку агропромислового виробництва не забезпечує належного доступу сільськогосподарських товаровиробників на міжнародний ринок виробництва сільськогосподарської продукції через недостатню її якість та безпечність, а також через складний механізм експортних відносин з зарубіжними країнами [7, с. 23].

Попри складні умови забезпечення тваринницької галузі, фінансовими ресурсами з боку держави, інвестори досі вбачають її високі конкурентні переваги.

Агрохолдинг Ukrlandfarming має намір вкласти у будівництво свинокомплексу та м'ясокомбінату в Миколаївській і Херсонській областях близько 1 млрд. дол. Міжнародна фінансова корпорація (IFC) підписала інвестиційну угоду на 54 млн. євро з датською групою Axzon, яка займається свинарством і переробкою м'яса в Україні та Польщі. В Україні цій групі належить компанія «Даноша». Виділені кошти Axzon планує направити на розширення виробництва свинини в Україні та на будівництво біогазових установок у Польщі. «Глобинський свинокомплекс» завдяки будівництву нових свинокомплексів наростив поголів'я на 35% – до 148 тис. голів. Також інвестуванням активно займалася компанія KSG Агро, яка проводить реконструкцію свинокомплексів у Дніпропетровській області. Минулого року холдинг завіз свиноматок і кнурів датської селекції, які вже восени дали перший приплід [8, с. 57].

Подальший розвиток тваринництва напряму залежатиме від розвитку експортних можливостей галузі. Відкриття ринку ЄС стало б найбільшим визнанням і можливістю для вітчизняного тваринництва. Однак стримувальними факторами на шляху до європейських ринків є неготовність більшості сільськогосподарських товаровиробників до проходження сертифікації контрольними органами країн ЄС, висока собівартість українського виробництва порівняно з європейським, високі кредитні банківські ставки та незначна підтримка з боку нашої держави порівняно з конкурентами з Євросоюзу.

Удосконалення напрямів і механізмів державної фінансової підтримки повинно передбачати розподіл наявних бюджетних ресурсів підтримки відповідно до основних стратегічних завдань галузі по таких напрямах:

- формування ринкової інфраструктури та стимулювання попиту на сільськогосподарську продукцію;
- здійснення прямих бюджетних виплат товаровиробникам у порядку та обсягах, що не суперечать взятим зобов'язанням перед СОТ;
- забезпечення розвитку сільських територій, збереження навколишнього середовища.

Висновки. Таким чином, вітчизняні сільськогосподарські товаровиробники мають всі можливості наростити обсяги виробництва продукції тваринництва і

при цьому забезпечити високий рівень її конкурентоздатності, спираючись на міжнародний досвід провідних країн світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Борщ А.Г. Бюджетна підтримка аграрного сектору в умовах трансформаційних процесів в економіці України / А.Г. Борщ // Економіка АПК.– 2013. – № 2. – С. 111–116.
2. Агробізнес сьогодні: [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.agro-business.com.ua/agrobusiness/events/2534-tvarynyku-netrymaut-derzhpidtrymky-v-2015-rotsi.html>. – Агробізнес сьогодні
3. Порядок КМУ «Про використання сум податку на додану вартість, сплачених переробними підприємствами до спеціального фонду державного бюджету»: від 02.03.2011 р. [Електронний ресурс]/ Міністерство аграрної політики та продовольства України. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/1362> - Порядок КМУ «Про використання сум податку на додану вартість, сплачених переробними підприємствами до спеціального фонду державного бюджету»
4. Власов В.І. Сільське господарство Польщі після вступу до Європейського Союзу /В. Власов, М. Оніщук, О. Овсянніков // Економіка АПК. – 2013. – № 12. – С. 117-123.
5. Дем'яненко С.І. Питання стратегії розвитку аграрного сектора економіки України/ С.І. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2014. – № 1. – С. 14-19.
6. Пізенгольц В. Вплив держави на виробництво в сільгоспідприємствах Західної Європи / В. Пізенгольц // Економіка сільського господарства Росії. – 2014. – № 5. – С. 30.
7. Хорунжий М.І. Завдання національної аграрної політики на сучасному етапі /М.І. Хорунжий // Економіка АПК. – 2014. – № 2. – С. 22-28.
8. Ковач Ю.Є. Ефективність свинарства в умовах сьогодення / Ю.Є. Ковач // Продуктивність агропромислового виробництва (економічні науки): наук.-практ. Збірник Українського науково-дослідного інституту. – К. : НДІ «Агропромпродуктивність», 2013. – № 19. – 57 с.

УДК 336.226.4

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПОРІВНЯННЯ СПЛАТИ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ І КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

*Подаков Є.С. – к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»*

У статті проаналізовано актуальні проблеми непрямого оподаткування в нашій країні та здійснено порівняння сплати податку на додану вартість в Україні і країнах Європейського Союзу. Досліджено, що спеціальний режим оподаткування ПДВ є на сьогодні єдиним видом державної підтримки, який здійснюється в автоматичному режимі без втручання держави, що виключає корупційну складову та має важливе значення у спроєкції

податкових відносин у галузі сільського господарства, зменшує трудомісткість і витрати на адміністрування податків.

Ключові слова: податок на додану вартість, непряме оподаткування, ставки податку, податкові пільги, адміністрування податків, спеціальний режим оподаткування.

Подakov E.S. Актуальные проблемы сравнения уплаты налога на добавленную стоимость в странах Европейского союза и Украине

В статье проанализированы актуальные проблемы косвенного налогообложения в нашей стране и проведено сравнение уплаты налога на добавленную стоимость в Украине и странах Европейского Союза. Доказано, что специальный режим налогообложения НДС является на сегодня единственным видом государственной поддержки, который осуществляется в автоматическом режиме без вмешательства государства, исключает коррупционную составляющую и имеет важное значение в упрощении налоговых отношений в области сельского хозяйства, уменьшает трудоемкость и затраты на администрирование налогов.

Ключевые слова: налог на добавленную стоимость, косвенное налогообложение, ставки налога, налоговые льготы, администрирование налогов, специальный режим налогообложения.

Podakov E.S. Actual problems of comparing the payment of value added tax in the European Union and Ukraine

The article analyzes the current problems of indirect taxation in the country and comparison of payment of VAT in Ukraine and the European Union. Investigated that the special VAT regime is today the only kind of state support, which is carried out automatically without state intervention, which eliminates corruption component and is essential to simplify tax administration in agriculture, reduces the complexity and cost of tax administration.

Keywords: value added tax, indirect tax, tax rate, tax breaks, tax administration, special tax treatment.

Постановка проблеми. Складні суспільно-політичні процеси, які сьогодні відбуваються в Україні, призвели до надзвичайно важливого моменту в історії нашої держави: Україна чітко визначилась із зовнішньополітичним та зовнішньоекономічним курсом, який спрямований на європейську інтеграцію, але що найважливіше - Європа робить чіткі кроки назустріч, завдяки чому стає реальним підписання угоди про асоціацію ЄС, чи не вперше Україна отримала сигнали про перспективу членства у Європейському союзі. Але повноцінна європейська інтеграція передбачає складний шлях, кропітку працю і реальні реформи, які не можливі без відповідного законодавчого забезпечення. Якщо політична складова євроінтеграції не видається настільки проблемною, адже Українська держава з початку своєї незалежності задекларувала розбудову основоположних принципів правової держави, які втілюються в ЄС, то економічна складова цього процесу, на нашу думку, є значно складнішою з огляду на суттєву різницю в структурі економічних систем ЄС та України. Тому необхідним є їх поступове зближення, гармонізація, завдяки чому наша держава зможе повноцінно влитися у економічні процеси, які відбуваються у ЄС, із збереженням власних економічних інтересів. Одним із найбільш суттєвих кроків у цьому напрямку є гармонізація митної та податкової політики, особливо щодо адміністрування непрямих податків, які, як і в країнах ЄС, так і в Україні займають одне із ключових місць в податковій системі. З огляду на це, питання використання досвіду країн ЄС для удосконалення адміністрування ПДВ в Україні є дуже актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останній час проблеми гармонізації законодавства України із законодавством ЄС, а також питання

удосконалення правового регулювання сплати непрямих податків активно обговорюються в наукових колах. Їх висвітленню присвячені праці таких вчених, як П.Т. Гега, М.П. Кучерявенко, І.О. Луніна, С.А. Терьохін, В.М. Федосов та багатьох інших. Однак малодослідженими залишаються окремі проблеми нарахування та сплати ПДВ в Україні. Також, зважаючи на перспективу євроінтеграції, необхідним є визначення основних критеріїв, яким повинно відповідати законодавство України щодо регулювання сплати ПДВ з метою його гармонізації із законодавством ЄС.

Постановка завдання. Основними завданнями даного дослідження є аналіз основних проблем та порівняння оподаткування податком на додану вартість в Україні та країнах Європейського союзу, розробка напрямів удосконалення оподаткування непрямим податками в умовах євроінтеграції України.

Методологічною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених і нормативно-правові акти з питань оподаткування. Методичною базою дослідження стали загальнонаукові економічні методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податок на додану вартість займає одне з ключових місць у податкових системах більшості країн Європейського союзу. Введення в 1967 р. ПДВ оцінюється всіма фінансовими експертами як одне з перших важливих досягнень цього співтовариства. До цього часу в багатьох країнах ПДВ займає місце одного з основних каналів надходження коштів до державного бюджету: у Франції - 45% усіх податкових надходжень до бюджету, у Великобританії і Німеччині – 50.

Необхідно наголосити, що країни ЄС досягли чи не найбільших успіхів на шляху до удосконалення адміністрування непрямих податків. З огляду на це, а також з огляду на перспективи євроінтеграції України вітчизняне податкове законодавство повинно враховувати позитивний досвід ЄС та поступово пройти процес гармонізації із податковим законодавством Європейського союзу. Необхідність проведення такої гармонізації передбачено, зокрема, Законом України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 21 листопада 2002 р. № 228 [1]. Важливим чинником розвитку податкових систем в країнах ЄС є тенденція до уніфікації системи непрямого оподаткування, в той час як в сфері прямого оподаткування країни мають більшу самостійність.

Входження будь-якої держави до Європейського Союзу залежить (поряд з іншими чинниками) від того, наскільки та чи інша країна може прийняти інтеграційне законодавство цієї міжнародної організації. Процес узгодження податків з обороту в рамках ЄС, на основі ПДВ, який було запроваджено директивами 1967 року, вийшов на новий етап після прийняття Шостої Директиви (77/3888/ЕЕС) від 16 травня 1977 р., [2, с. 7], яка визначила основні елементи механізму адміністрування податку на додану вартість у країнах Європейського союзу. Вказана директива визначила для членів ЄС коло платників ПДВ, об'єкт та базу оподаткування, єдину систему нарахування ПДВ, порядок виникнення податкових зобов'язань, ставки податку та пільги по сплаті ПДВ.

Відповідно до статті 21 Шостої Директиви платниками ПДВ є особи, які здійснюють діяльність, що підлягає оподаткуванню, за винятком надання деяких послуг (рекламних, консультаційних, юридичних, бухгалтерських, банківських, фінансових тощо), які надаються особами з інших держав-членів ЄС; особи, які

отримують вказані послуги, якщо вони знаходяться в іншій державі-члені ЄС, ніж та особа, яка надає ці послуги; будь-яка особа, яка вказує податок на додану вартість у рахунку-фактурі; імпортери товарів.

Відповідно до ст. 2 Шостої Директиви, об'єктом оподаткування є здійснення платником податку поставок товарів та послуг в межах території країни, а також здійснення імпорту товарів. Поставкою товарів згідно зі ст. 5 Шостої Директиви вважається передання права розпорядження матеріальними активами, які можуть включати частку в нерухомому майні, права на використання майна (оренда), акції або інші капіталовкладення, які надають їх власникам право власності та розпорядження нерухомим майном чи його часткою. Наданням послуг, що підлягає оподаткуванню ПДВ, вважаються будь-які поставки, які неможна віднести до поставок товарів.

База оподаткування ПДВ дуже широка, охоплює вартість товарів та надання послуг, що поставляються в межах країни. При імпорті оподатковуваним оборотом вважається вартість товару, який ввозиться.

Як це визначено у п. 1 та 2 ч. А ст. 11 Шостої Директиви, до бази оподаткування поставлених товарів (послуг) обов'язково включаються не тільки податки, збори та інші обов'язкові платежі (крім ПДВ), сплачені в процесі виробництва та доставки товару, а й додаткові витрати, такі як комісійні витрати, витрати на пакування, транспортування та страхування.

У зв'язку з початком формування в ЄС єдиної системи ПДВ були вжиті заходи з гармонізації ставок ПДВ. Європейською Комісією в рамках програми створення єдиного ринку був запропонований ряд заходів зі зближення ставок ПДВ. Був визначений базовий рівень ПДВ в межах 14-20%, на продукти харчування, ліки, деякі інші товари, були встановлені пільгові ставки (4-9%), а на паливо, тютюнові та алкогольні вироби - підвищені.

В країнах Східної Європи ПДВ був введений в кінці 80-х - на початку 90-х років, в більшості випадків з диференційованими ставками. Так, в Румунії при введенні ПДВ були встановлені чотири ставки. Характерною спільною рисою було те, що стандартні ставки встановлювались на досить високому рівні (в Чехії, Польщі-22%, Словаччині-23%, Болгарії-20%, Угорщині-25%). Однак це не завадило успішному розвитку ринкової економіки в цих країнах. Висока ставка ПДВ в перехідний період не обов'язково є перешкодою для економічного розвитку. ПДВ в названих країнах відзначається високою фіскальною ефективністю і забезпечує 17-35% доходів бюджету.

Що стосується податкових пільг, то звільнення певних операцій від оподаткування ПДВ передбачені ст. 13-16 Шостої Директиви. Податкові пільги в залежності від того, чи має місце правочин на території держави-члена або виходить за її межі, поділяються на ті, якими право зменшення податкових зобов'язань не передбачено, і ті, згідно з якими таке право надається.

Шостою директивою передбачено, що пільги по сплаті ПДВ можна поділити на дві категорії. До першої відносяться звільнення товарів і послуг, що надаються в інтересах суспільства (медичні, навчальні, релігійні послуги; товари та послуги, пов'язані з соціальним забезпеченням тощо). До другої категорії відносяться пільги, які надаються з метою сприяння розвитку фінансового сектору, оптимізації адміністративних витрат при справлянні ПДВ (оренда та лізинг майна; страхування, надання кредитів та депозитів, розрахунково-касове

обслуговування; операції з валютою, банкнотами, монетами; з акціями; управління інвестиційними фондами тощо). Враховуючи процес європейської інтеграції України, будь-які спроби скасування ПДВ або заміни його на податок з обороту видаються недоречними, оскільки саме ПДВ є одним з найважливіших елементів податкових систем країн ЄС, а його справляння передбачено відповідними директивами. Зважаючи на численні проблеми, які залишаються при здійсненні адміністрування ПДВ в Україні, законодавче регулювання сплати ПДВ потребує змін.

В Україні податок на додану вартість (ПДВ) є основним джерелом наповнення бюджету (у 2015 році ПДВ становив 29% усіх доходів консолідованого бюджету, або 128.3 млрд. грн. з урахуванням відшкодування). Незважаючи на те, що ПДВ є податком на споживання, у податкових витратах бізнесу він відіграє навіть більшу роль, ніж єдиний соціальний внесок. Через свою вагомість, складність адміністрування та, як наслідок, корупційність ПДВ викликає багато нарікань. Однак, незважаючи на його «проблемність» в Україні, альтернатив цьому податку немає, особливо в умовах наших євроінтеграційних прагнень. Адже справляння ПДВ є обов'язковою вимогою для усіх країн-членів.

Навіть якщо ПДВ - це наша податкова доля, немає нічого поганого в тому, щоб удосконалювати цей податок. У зв'язку з цим цікавим є європейський досвід. В ЄС адміністрування ПДВ більше схоже на адміністрування податку з продажів, який так подобається українським бізнесменам, аніж на той ПДВ, до якого ми всі звикли. Через необхідність узгодженості між країнами з різними ставками податку Єврокомісія зважилась на експеримент, при якому проміжні операції (наприклад, постачання складових для виробництва автомобілів тощо) між країнами-членами обліковуються за нульовою ставкою, а сам податок стягується вже на етапі кінцевого споживання (фактично податок із продажу). Таким чином, значно зменшується проблема ПДВ - відшкодування (оскільки авансом ПДВ не сплачується), підприємства потребують набагато менше обігових коштів, а саме адміністрування податку стає більш простим.

Кожна податкова реформа в Україні починається з пропозиції скасувати податок на додану вартість (ПДВ). Підприємці дуже незадоволені існуванням ПДВ і завжди вказують, що цей податок ускладнює їм життя. Тут важливо розуміти, що однією з причин такого незадоволення є те, що ПДВ «з'їдає» значну частину обігових коштів бізнесу (див. Рис. 1), і при цьому фактично неможливо ухилитися від його сплати. Однак, «невідворотність» ПДВ та його вага не є основною хворобою цього податку. Справжня проблема полягає в тому, що ПДВ - складно адмініструвати, він дає широкі можливості для шахрайства та корупції (як-от системне хабарництво при ПДВ- відшкодуванні), необхідність ПДВ - кредитування спричиняє значні додаткові витрати.

На рисунку 2 розглянемо існування ПДВ у країнах світу. Як бачимо, переважна більшість країн світу законодавчо впровадили нарахування та сплату ПДВ.

Джерело: Державне казначейство України.

Рис.1. Структура найбільших податків та зборів в Україні в 2015 році

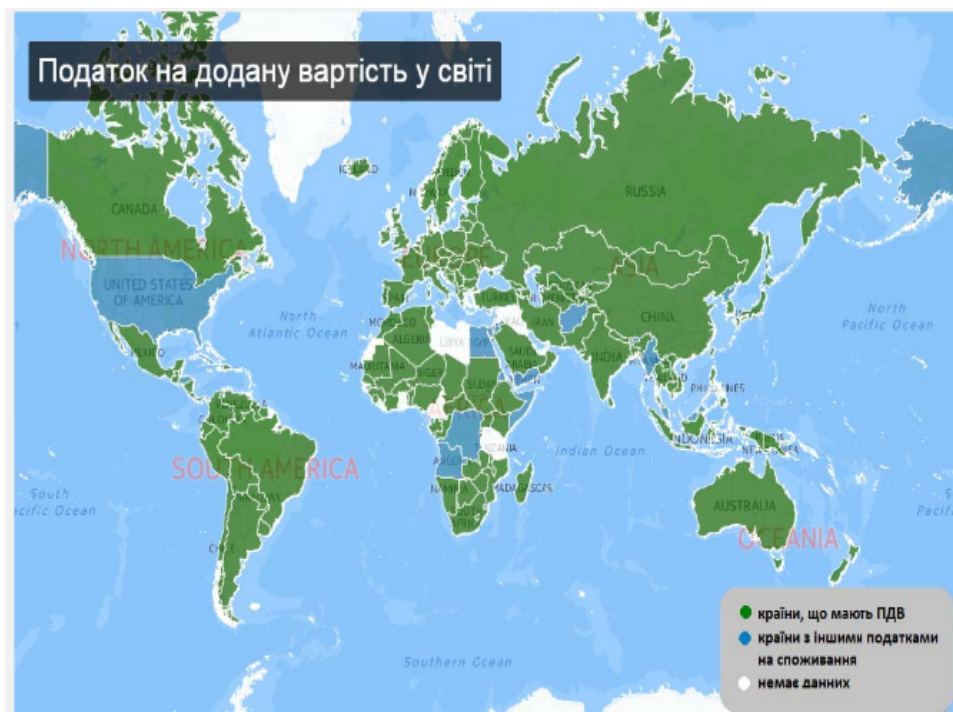

Рис.2 Податок на додану вартість у країнах світу.

Важливим аргументом на користь збереження ПДВ для України є вимога Європейського Союзу використовувати цей податок у країнах-членах ЄС. В умовах євроінтеграційних прагнень говорити про відміну ПДВ і заміну його на податок із продажу немає особливого змісту: перебудовувати податкову систему для тимчасових потреб дорого та неефективно. Проте, потрібно розуміти, що в ЄС

функціонування ПДВ має певні особливості, які роблять його більш схожим на податок із продажу, ніж на той ПДВ, який ми звикли спостерігати у повсякденному житті. Суть полягає в тому, що на етапі інтеграції перед європейцями постала дуже непроста проблема - як організувати взаємозалік ПДВ-кредиту між країнами в умовах, коли різні країни справляють різні ставки ПДВ (Таблиця 1). Окрім того, оскільки митне оформлення товарообороту припинялося, то все адміністрування ПДВ-ланцюга ставало дещо вимогливим. Фактично можна свідчити про те, що ЄС був змушений вирішувати, яким чином облаштувати стягнення ПДВ на регіональному рівні. Якщо проводити аналогії з Україною, то це те саме, що організувати стягнення ПДВ у бюджет кожної області при тому, що ставки податків між областями сильно відрізняються. Рішення було знайдене досить оригінальне (експериментальне). Фактично європейці запровадили своєрідний гібрид стандартного ПДВ та податку з продажу. Суть його полягає у тому, що експортно-імпортні операції між країнами членами обліковуються без стягнення ПДВ. Податок сплачується тільки на етапі продажу товару кінцевому споживачу і кошти надходять до бюджету тієї країни, де цей товар був придбаний.

Механіка такого адміністрування наступна: усім юридичним особам присвоюється ПДВ-номер і при оформленні поставки вказується, на який ПДВ-номер було передано товар чи послугу. Така естафета (без жодного стягнення ПДВ) може продовжуватися доти, поки платник ПДВ не продасть свій товар/послугу покупцю без ПДВ-номера. Така операція і є індикатором «акту кінцевого споживання» і саме на цьому етапі продавець додає до собівартості товару ПДВ (ставка податку країни-споживача), а стягнуті кошти перераховує до місцевого бюджету.

Важливо, що при цьому операції в середині окремо взятої країни адмініструються та обліковуються за стандартними процедурами - з ПДВ-кредитом та стягненням ПДВ до бюджету на кожному етапі.

Також важливо, що деякі країни ЄС для залучення інвесторів та збільшення своєї привабливості навіть відмовляються від стягнення ПДВ на етапі імпорту товару з третіх країн. Наприклад, Бельгія та Нідерланди для збільшення товаропотоку через свої порти відмовилися від стягнення ПДВ з імпорту для максимального спрощення та здешевлення імпорتنих операцій при здійсненні їх через свою територію. Фактично, підприємець, який завозить товар через такі порти, потребує на 20% менше оборотних коштів. А якщо подальші етапи виробництва здійснюються в різних країнах- членах ЄС, то фактично ми маємо чистий механізм податку з продажу у європейському виконанні (Рис.3).

Напевно, не потрібно пояснювати, що при такому механізмі проблема відшкодування ПДВ експортерам значно спрощується, оскільки в багатьох випадках ПДВ до бюджету вже просто не вноситься, а тому і не потребує відшкодування.

Розглянемо ставки ПДВ 2015 року в різних країнах світу в таблиці 1.

Але це все практика Європейського Союзу, і досить таки вдала. Якщо розглянути українські реалії, то в з 2016 року відбулись певні зміни в нарахуванні ПДВ.

Податок на додану вартість (ПДВ) сплачується при придбанні товарів (матеріалів, робіт, послуг). Додана вартість — це вартість, додана підприємством до вартості вхідних матеріалів у результаті їх певної переробки, доробки або іншого

господарського застосування. Платником податку виступає покупець продукції, її продавець виступає як стягувач податку - посередник між платником та державою. Об'єктом оподаткування є операції з продажу товарів (робіт, послуг). ПДВ не включається до ціни реалізації, а встановлюється понад ціну реалізації. Ставки: 20%, 7% (для лікарських засобів) і 0%. При цьому перелік операцій, що підлягають оподаткуванню за нульовою ставкою (ст. 195 Податкового Кодексу) залишається без змін.

Таблиця 1

Країни	Ставка ПДВ
Угорщина	27%
Данія, Хорватія, Швеція	25%
Румунія, Фінляндія	24%
Греція, Португалія, Ірландія, Польща	23%
Італія, Словенія	22%
Бельгія, Чеська Республіка, Іспанія, Латвія, Литва, Нідерланди	21%
Болгарія, Естонія, Франція, Австрія, Словачька Республіка, Великобританія	20%
Німеччина, Кіпр	19%
Мальта	18%
Люксембург	15%

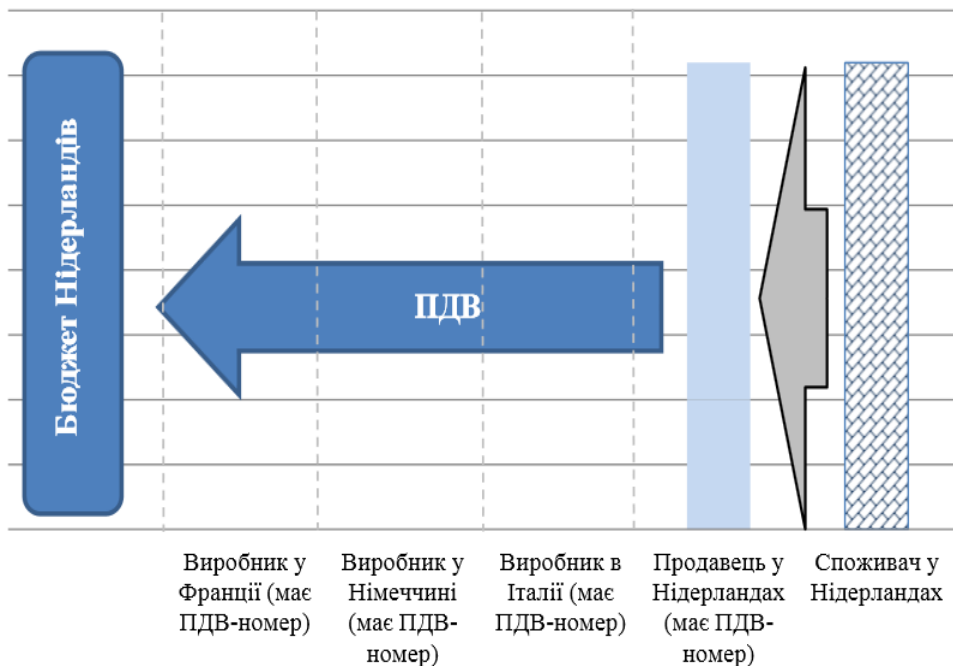

Рис. 3 Умовна схема адміністрування ПДВ у ЄС при експортно-імпорتنих операціях між країнами-членами.

Натомість внесено низку змін в частині операцій, звільнених від оподаткування (ст. 197). Зокрема, не звільняються від оподаткування операції з постачання на митній території України та вивезення в митному режимі експорту зернових та технічних культур. З ПДВ база оподаткування операцій з постачання самостійно виготовлених товарів/послуг не може бути нижче звичайних цін (раніше - їх собівартості). У ст. 200, як і було проголосовано в парламенті, передбачено формування двох реєстрів на відшкодування ПДВ: для платників, що відповідають критеріям, визначеним для автоматичного відшкодування сум податку; для решти платників. З метою забезпечення прозорості функціонування таких реєстрів додано дві позиції - пп. 200.7.2 і 200.7.3. Повернення узгоджених сум бюджетного відшкодування здійснюватиметься в хронологічному порядку відповідно до черговості внесення заяв до кожного відповідного Реєстру. У свою чергу, Державна фіскальна служба щодня публікуватиме на своєму сайті реєстри заяв про повернення суми бюджетного відшкодування.

Сплата ПДВ в Україні здійснюється таким чином: - підприємство сплачує постачальникам ПДВ при придбанні запасів - податковий кредит; - підприємство отримує ПДВ від покупців при реалізації своєї продукції (товарів, робіт, послуг) - податкове зобов'язання; - за підсумками місяця (або кварталу) підприємство перераховує до бюджету різницю між отриманим і сплаченим ПДВ.

Відносно оподаткування в сільському господарстві у 2016 році відбуватимуться певні зміни. У зв'язку із внесенням змін до ПКУ Законом № 909 податківці у листі від 05.01.2016 р. №203/7/99-99-19-03-02-17 [3] роз'яснили, що позитивна різниця між сумою податкових зобов'язань звітного (податкового) періоду та сумою податкового кредиту звітного (податкового) періоду, визначена по окремих видах сільськогосподарських операцій, перераховується до держбюджету та на спеціальні рахунки сільськогосподарських підприємств у різних частках залежно від виду продукції:

по операціях із с/г товарами/послугами, крім операцій із зерновими та технічними культурами та операцій з продукцією тваринництва (далі – інша сільськогосподарська продукція):

- до держбюджету - у розмірі 50%;
- на спеціальні рахунки, відкриті сільгоспідприємствами – суб'єктами спеціального режиму оподаткування в установах банків та/або в органах, які здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, - у розмірі 50 %;

по операціях із зерновими та технічними культурами підлягає перерахуванню:

- до держбюджету - 85 %;
- на спеціальні рахунки -15 %;

по операціях із продукцією тваринництва підлягає перерахуванню:

- до держбюджету - 20%;
- на спеціальні рахунки - 80%.

Судячи з вказаних змін, можна зробити висновок який вид продукції провокує виробляти держава наших товаровиробників. Тобто держава стимулює виробництво продукції тваринництва, що не зовсім правильно, адже підтримка галузі рослинництва повинна відбуватися так само як і галузі тваринництва. Україна займає одне з провідних місць експорту зернових і не враховувати цей факт, а тим паче нехтувати ним аж ніяк не можна.

Для забезпечення розрахунків з бюджетом та перерахування коштів на спеціальні рахунки, сільськогосподарським підприємствам, які станом на 01.01.2016 зареєстровані суб'єктами спеціального режиму оподаткування, відкриваються три додаткові електронні рахунки для кожного з виділених видів операцій. Такі рахунки відкриваються на доповнення до вже відкритих рахунків, на які перераховуються кошти для розрахунків з бюджетом (3751) та для перерахування коштів на спеціальні рахунки (3752).

Для реєстрації податкових накладних, складених починаючи з 01.01.2016, в ЄРПН та для сплати сум ПДВ до бюджету та на спеціальні рахунки при здійсненні, починаючи з 1 січня 2016 року, операцій з постачання с/г продукції сільськогосподарські товаровиробники повинні забезпечити перерахування необхідних коштів на додаткові електронні рахунки, відкриті для здійснення відповідного виду операцій.

При визначенні рахунку, на який необхідно здійснювати перерахування коштів, слід враховувати, що:

- зернові культури – зернові культури товарних позицій 1001 – 1008 згідно з УКТ ЗЕД;
- технічні культури – технічні культури товарних позицій 1205 і 1206 00 згідно з УКТ ЗЕД;
- продукція тваринництва – продукція товарних позицій 0102 і 0401 згідно з УКТ ЗЕД.

Встановлений ПКУ порядок перерахування коштів на електронні рахунки та з електронних рахунків на спеціальні рахунки та до державного бюджету застосовується до операцій з постачання сільськогосподарської продукції, що здійснюються починаючи з 1 січня 2016 року включно.

Кошти, необхідні для забезпечення реєстрації складених в 2015 році податкових накладних, які реєструються в ЄРПН після 1 січня 2016 року, перераховуються на додаткові електронні рахунки (3752), які були відкриті сільськогосподарським товаровиробникам у 2015 році. Якщо за результатами останнього звітного періоду 2015 року в звітності з ПДВ (0121 – 0123) визначено суми для перерахування на спеціальний рахунок, і такі суми не було перераховано на додатковий електронний рахунок, або було перераховано не в достатньому розмірі, суми податку, необхідні для перерахування на спеціальний рахунок за результатами подання звітності, також перераховуються на додаткові електронні рахунки (3752), відкриті сільськогосподарським товаровиробникам у 2015 році.

Висновки. Незважаючи на неодноразові заперечення Мінагрополітики України, Мінфіном України було направлено на розгляд проект Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України", яким, зокрема, передбачається скасування з 1 січня 2016 року спеціального режиму оподаткування діяльності у сфері сільського та лісового господарства, а також рибальства з урахуванням зобов'язань України перед Міжнародним валютним фондом.

Мінагрополітики України черговий раз висловило свою позицію щодо неприйнятності запровадження з 2016 року загального режиму оподаткування ПДВ на сільськогосподарський сектор та не погодило зазначений проект Закону України.

Варто наголосити, що Коаліційною Угодою та Планом заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку "Україна-2020" у 2015 році, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04 березня 2015 р. № 213 [4] передбачено, зокрема, збереження до 1 січня 2018 року чинної системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників, як це передбачено в Податковому кодексі України.

Дія спеціального режиму оподаткування ПДВ відповідає правилам та вимогам Світової організації торгівлі та узгоджується із положеннями Директиви Ради ЄС 2006/112/ЄС від 28.11.2006 [5] про спільну систему податку на додану вартість.

Слід зазначити, що спеціальний режим оподаткування ПДВ є на сьогодні єдиним видом державної підтримки, який здійснюється в автоматичному режимі без втручання держави, що виключає корупційну складову та має важливе значення у спрощенні податкових відносин у галузі сільського господарства, зменшує трудомісткість і витрати на адміністрування податків.

Також важливо зазначити, що підтримка сільгоспвиробників в країнах Європи становить близько 450 євро/га, тоді як в Україні – майже у 10 разів менше (з урахуванням прямої та непрямой підтримки) (близько 800 грн на 1 га ріллі).

Тому з огляду на ситуацію, що склалась на фінансовому ринку та, враховуючи особливості природно - кліматичних умов ведення сільського господарства, скасування зазначеного виду підтримки сільгосптоваровиробників в Україні є абсолютно неприйнятним та призведе до зниження конкурентоспроможності аграрного бізнесу, втрати обігових коштів підприємств та необхідності залучення кредитних коштів для покриття понесених втрат, що призведе до збільшення собівартості продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 21 листопада 2002 р. № 228. - <http://uazakon.ru/ukr/ukr-zakon-ob-adaptatsii-zakonodatelstva-ukraini-kpakonodatelstvu-es.html>
2. Кастан'єд Б. Загальні принципи податкової системи в Європі - Узагальнений огляд : препр. / Б. Кастан'єд - UEPLAC. -К.:2010.-13с.
3. <http://podatkivec.jimdo.com/%D0%BF%D0%B4%D0%B2-2016/>
4. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/213-2015-%D1%80>
5. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_928
6. Поддєрьогін А. М. Податкова система України на шляху розвитку / А. М. Поддєрьогін // Фінанси України. - 2001. - № 11. - С. 3-12.
7. Система податкових пільг в Україні в контексті європейського досвіду / [Соколовська А. М., Єфименко Т. І., Луніна І. О. та ін.]. - К. : НДФІ, 2006. - 320 с.
8. Данилишин Б. М. Державна підтримка та податкове регулювання підприємницької діяльності в Україні : [монографія] / Б. М. Данилишин, О. М. Кондрашов. - Донецьк : Юго-Восток, 2010. - 296 с.
9. Податковий кодекс України від 02.02.2010 року № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2011. - № 13-14, № 15-16, № 17. - Ст. 112.
10. Садовська І. В. Формування ефективної податкової політики в системі аграрного бізнесу - запорука розвитку і економічного росту сільськогосподарських під-

- приємств / І. В. Садовська, І. Сардачук // Облік і фінанси АПК. - 2005. - № 12 (4). - С. 135-141.
11. Постанова КМУ від 16.10.2014 р. №569 «Деякі питання електронного адміністрування податку на додану вартість» // <http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovy-zmini-2015/elektronne-administruvannya-pdv/>.
 12. Оподаткування сільськогосподарських підприємств у 2015 році. – [Електронний ресурс]. - <http://appu.org.ua/news/-2015--00014/>.
 13. Подаков Є.С. Шляхи удосконалення оподаткування сільськогосподарських товаровиробників/ Є.С. Подаков// Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. Вип. 91 – Херсон: Гринь Д.С., 2015. – С.307-312.
 14. Колотуха С. Адаптація податкового законодавства до європейських стандартів – лише перший крок// [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://www.sta.kr.ua/integration/110106/index.html>

УДК: 336.14:336.22

АНАЛІЗ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Пристемський О.С. – к.е.н., доцент, ДВНЗ «Херсонський ДАУ»

В статті розглянуто та проаналізовано вплив макроекономічних факторів на фінансову безпеку розвитку сільського господарства. Обґрунтовані критерії оцінки їх впливу. Проведений аналіз індикаторів фінансової безпеки розвитку сільського господарства.

Ключові слова: банківська система, інфляція, страховий ринок, фінансова безпека, валовий внутрішній продукт, національна економіка.

Пристемский А.С. Анализ макроэкономических факторов влияния на финансовую безопасность развития сельского хозяйства

В статье рассмотрено и проанализировано влияние макроэкономических факторов на финансовую безопасность развития сельского хозяйства. Обоснованы критерии оценки их влияния. Проведён анализ индикаторов финансовой безопасности развития сельского хозяйства.

Ключевые слова: банковская система, инфляция, страховой рынок, финансовая безопасность, валовый внутренний продукт, национальная экономика.

Prystemskiy O.S. Analysis of macroeconomic factors influencing the financial security of development of agriculture

The article discusses and analyzes the impact of macroeconomic factors on the financial security of development of agriculture. Reasonable criteria to evaluate their impact. The analysis of financial of development of agriculture.

Keywords: banking system, inflation, insurance market, financial security, gross domestic product, national economy.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток сільського господарства країни пов'язаний із існуючими тенденціями трансформаційного розвитку економіки, що сформувалися під дією екзогенних та ендогенних факторів. Політико-

економічна ситуація України відобразила не спроможність існуючої системи нівелювати ризики та адаптуватися до змін середовища функціонування господарюючих суб'єктів. Основою фінансової безпеки розвитку сільського господарства виступають сформовані тенденції його еволюції, які визначають можливості та загрози, визначивши ефективний механізм роботи з яким можливо забезпечити покращення показників діяльності не лише аграрного сектору, а й національної економіки, забезпечивши продовольчу безпеку України. У функціонуванні національної економіки України особливе місце належить сільському господарству. Через затяжну кризу політико-економічного устрою вітчизняної економіки, окупації Автономної Республіки Крим та проведенням антитерористичної окупації, саме потенціал аграрного сектору здатен вивести країну на високий рівень розвитку, нівелювавши негативну дію даних процесів. Тому високою актуальністю відзначається аналіз макроекономічних факторів фінансової безпеки розвитку сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Висвітленню питань щодо впливу макроекономічних факторів на фінансову безпеку розвитку сільського господарства приділяли увагу як вітчизняні так і закордонні вчені та науковці, серед яких: Полозенко Д.В., Гудзь О.Є., Долан Е., Черкашина К. Ф., Плаксієнко В. Я., Танклевська Н.С. та ін.

Постановка завдання. Обґрунтувати критерії оцінки макроекономічних факторів впливу на фінансову безпеку розвитку сільського господарства, використання яких дозволить встановити взаємозалежність елементів фінансової безпеки країни та галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед найвагоміших макроекономічних факторів фінансової безпеки розвитку сільського господарства варто включити стан банківської системи, загальний рівень інфляції, стабільність національної грошової одиниці, розвиток страхового ринку, тенденції боргової безпеки, обсяги міжнародних резервів та загальна динаміка ВВП.

Відповідно до затверджених методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, визначено місце фінансової складової даного процесу [1]. Зазначено, що фінансова безпека як складова економічної безпеки країни – це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни. Розрахунок проводиться за інтегральним показником, що містить субіндекси та їх вагові коефіцієнти (рис. 1). Орієнтуючись на наведені вагові коефіцієнти звернемо увагу, що на фінансову безпеку припадає один із найвищих коефіцієнтів (0,1294), засвідчуючи високу важливість даної складової у забезпеченні економічної безпеки країни.

Що стосується складових економічної безпеки, сформованої відповідно до даного нормативного документу, до них відносять грошово-кредитну безпеку, банківську безпеку, безпеку небанківського фінансового ринку, валютну безпеку, бюджетну безпеку та боргову безпеку, серед яких найвище значення належить бюджетній безпеці (0,023), а найнижче безпеці небанківського фінансового ринку (0,1068).

Значного впливу на фінансову безпеку розвитку сільського господарства та

національну економіку здійснює надійність грошової одиниці. За роки набуття незалежності національна валюта України знаходилась під значним тиском зовнішніх та внутрішніх факторів, втрачаючи поступово свою стабільність.

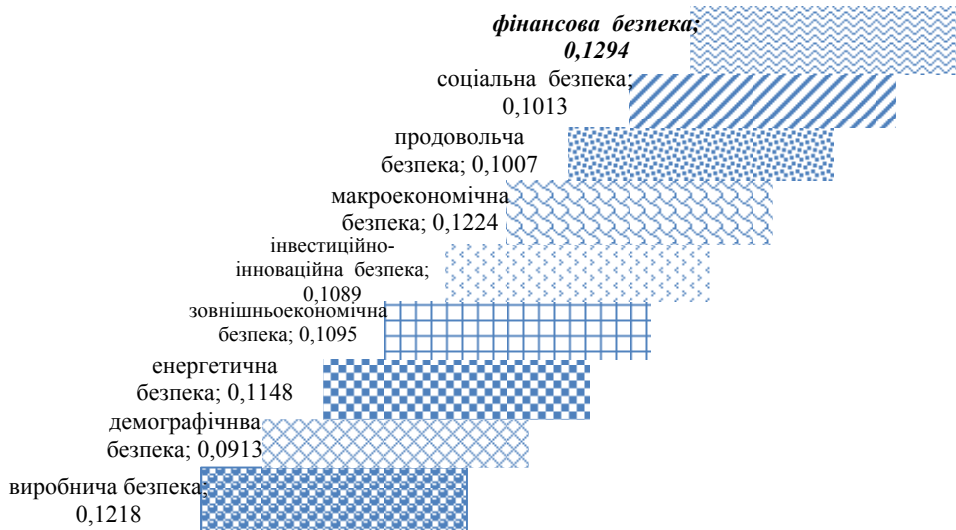

Рис. 1. Вагові коефіцієнти для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки України

Джерело: за даними [1]

Протягом останніх років через зміну політики Національного банку України стан грошової одиниці значно погіршився, що призвело не лише до порушення ефективного функціонування національної економіки, а й значних негативних трансформацій. Одним із показників стабільності розвитку національної економіки, який створює передумови для фінансової безпеки розвитку сільського господарства є відсутність суттєвих валютних коливань протягом року. Аналіз офіційного курсу національної грошової одиниці виявив, що у 2005-2007 рр. його значення було відносно стабільним на кінець періоду і становило 505 грн за 100 дол. США. У 2008 р. відбулось знецінення національної валюти в середньому за період на 47,9%: від 526,75 грн за 100 дол. США до 779,12 грн за 100 дол. США. У 2009-2013 рр. значних коливань не було виявлено за даним показником, а у 2014 р. відбулось значне підвищення, яке засвідчило негативну динаміку: офіційний курс національної валюти в середньому за період зріс на 48,7%, становивши 1188,67 грн, а на кінець періоду – 1576,86 грн. Найбільшого падіння вартість національної валюти зазнала у 2015 р., що складало 83,8% відносно попереднього періоду, встановивши на кінець вересня 2015 р. 2400,7 грн, що у 4,7 разів перевищує відповідне значення у 2005 році.

Ефективність функціонування банківської системи країни для забезпечення її фінансової безпеки та фінансової безпеки розвитку сільського господарства має важливе значення, а серед вагових коефіцієнтів субіндексів фінансової без-

пеки України (відповідно до методики Міністерства економічного розвитку і торгівлі [1]) йому належить відносно високе значення 0,1723. Виявлено, що результативність діяльності банківської системи України протягом 2008-2015 рр. зазнала значних негативних змін, значно знизивши її результативність (табл. 1).

Таблиця 1 Динаміка результату діяльності банків України

Показники	Рік									Відхилення, у % до:	
	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.12.2015	01.01.2008	01.01.2014
Результат діяльності, млрд грн	6,6	7,3	-38,4	-13	-7,7	4,9	1,4	-52,3	-57,3	-58,9	-53,7
Рентабельність активів, %	1,5	1,03	-4,38	-1,45	-0,76	0,45	0,12	-4,07	-5,12	-5,57	-4,19
Рентабельність капіталу, %	12,67	8,51	-32,52	-10,19	-5,27	3,03	0,81	-30,46	-47,78	-43,13	-31,27
Частка простроченої кредитної заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	1,3	2,3	9,4	11,2	9,6	8,9	7,7	13,5	21,2	12,2	5,8
Достатність (адекватність) регуляторного капіталу (H2), %	13,92	14,01	18,08	20,83	18,9	18,06	18,26	15,6	11,13	1,68	-2,66

Розраховано за даними Національного банку України [2]

Так, у 2015 р. результат діяльності банків України мав негативне значення і складав -57,3 млрд грн, що на 58,9 млрд грн менше ніж у 2008 р., показник якого становив 6,6 млрд грн, а у 2009 р. його значення було найвище (7,3 млрд грн). Негативна тенденція виявлена за показниками рентабельності активів, значення якого у звітному році становила -5,12% та рентабельності капіталу, результат якого зменшився від 12,67% станом на 01.01.2008 р. до -47,78% 01.12.2015 р. (або на 43,13%). Натомість виявлено зростання на 12,2% частки простроченої кредитної заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів протягом досліджуваного періоду: від 1,3% у базовому році до 21,2% у звітному році. Аналіз показника достатності (адекватності) регуляторного капіталу встановив зростання на 1,68% на 01.12.2015 р. відносно базового року, а відносно попереднього року значення зменшилось на 2,66% і становило 11,13%.

За умови стійкої нестабільності економічної системи балансуючою ланкою виступає страховий ринок, розвиток якого протягом років незалежності зазнав значних трансформацій, однак позитивні тенденції не спроможні задовольнити в повній мірі існуючий попит. Звернемо увагу, що серед субіндексів фінансової безпеки національної економіки значення безпеки небанківського ринку становить 0,1068 пункти і є найнижчим, однак у питанні забезпечення фінансової безпеки розвитку сільського господарства відіграє вагомий роль. Серед показників розвитку страхового ринку України – одного із ключових елементів небанківського ринку – найбільш вагомим є обсяг валових страхових премій, сучасні

тенденції розвитку якого засвідчили позитивну динаміку. Так, найвищий обсяг валових страхових премій був у 2013 р. (28,7 млрд грн), а й 2006 р. його значення було найнижчим 13,8 млрд грн [3].

Серед інших критеріальних показників, рівень інфляції виступає загальносвітовим показником розвитку країни, здійснюючи безпосередній вплив на головні сфери національної економіки країни й виступаючи однією з найгостріших проблем економіки різних держав [4]. Наслідками інфляції, які негативно віддзеркалюються на фінансовій безпеці розвитку сільського господарства є зростання загального рівня цін, зниження життєвого рівня й платоспроможного попиту населення, розвиток тіньової економіки, посилення злочинності тощо. Крім того, інфляція призводить до порушення законів грошового обігу й утворення незабезпеченої маси грошей в обігу, що знецінює національну валюту в країні. На думку вчених, найбільш оптимальним вважається рівень інфляції, який не перевищує 2-3% [5, с. 86]. Разом з тим варто зауважити, що інфляція тісно переплітається із грошима, а особливо із паперовими грошима, тому в країнах із високим рівнем розвитку електронних грошей дане питання не має такої гостроти.

В економічній теорії є досить аргументована думка про те, що сучасна ринкова економіка інфляційна по самій своїй "конструкції". Для того, щоб економіка мала не інфляційний характер, потрібно дотримуватись певних умов: рівновага державного бюджету; відмова центрального банку від проведення короткострокового макроекономічного регулювання, яке стимулює інфляцію (наприклад, обслуговування державного боргу); державна монополія на випуск грошей; утримання від державного втручання в розподіл доходів; відсутність інфляційних очікувань. Їх виконання є утопічними, а тому інфляція внутрішньо вбудована у механізм сучасної ринкової економіки [7, с. 268-269].

Встановлено, що в Україні протягом 2000-2015 рр. індекс інфляції залишається високим, що сигналізує про негативні процеси у функціонуванні економічної системи, порушення її фінансової безпеки, у тому числі фінансової безпеки розвитку сільського господарства. Звернемо увагу, що у період світової економічної кризи 2008 р. індекс інфляції України мав високе значення і становив 122,3%, але через політико-економічну кризу у 2014 р. він значно зріс і становив 124,9%, а у 2015 р. досягнув найвищого рівня 143,3%. За даних умов проведення жорсткої антиінфляційної політики уряду є вкрай необхідним для підтримання фінансової безпеки як на макроекономічному рівні так і на галузевому рівні, а саме для забезпечення фінансової безпеки розвитку сільського господарства [6].

Складовим елементом фінансової безпеки країни, зокрема і розвитку сільського господарства, виступає також грошово-кредитна безпека, ваговий коефіцієнт якої становить 0,1753. Встановлено помітне значне нарощення грошової маси в обігу, спровокованої в першу чергу грошовими коштами, випущеними в обіг: значення збільшилось більш ніж у 10 разів і становило за підсумками 11 місяців 2015 р. 321,2 млрд грн. Найвищий приріст відносно попереднього року виявлено у 2005 р. (зростання на 53,9%), 2007 р. (зростання на 46%), а найнижче у 2009 р. (зростання на 4,4%) й 2011 р. (зростання на 6,3%).

Ключовою структурною складовою грошової бази України виступають грошові кошти, випущені в обіг, частка яких протягом досліджуваного періоду значно збільшилась і становила 91,5% у 2014 р., що порушує безпеку як грошово-кредитного сектору так і всієї структури, оскільки провокує нарощення тем-

пів інфляції та знецінення національної грошової одиниці.

Так, порівняння показників інфляції та зростання грошових коштів виявило, що нарощення грошової маси наприклад у 2007 р. відповідає збільшенню індексу інфляції протягом наступних років. А у 2009 р. зниження темпу росту обсягу грошей, випущених в обіг супроводжувалось відносним зниженням індексу інфляції. Таким чином, для забезпечення фінансової безпеки як національної економіки так і розвитку сільського господарства доцільним є посилення безпеки грошово-кредитного сектору, який провокує негативні інфляційні коливання.

Через загострення у 2014 р. національної безпеки України, особливої уваги заслуговує аналіз боргової безпеки, яка віддзеркалює ступінь залежності економіки країни. Для забезпечення високого рівня фінансової безпеки господарюючих суб'єктів, у тому числі сільського господарства, воно є важливим. Аналіз стану боргової безпеки виявив, що найвищий рівень зовнішнього боргу у 2005-2015 рр. був у 2013 р. і становив 142,08 млрд грн, а найменший у 2005 р. 39,6 млрд грн.

Натомість у 2014 р. показник зменшився і становив 126,31 млрд грн, що на 11,1% менше попереднього періоду. Отримані дані віддзеркалюють посилення залежності економіки країни від зовнішніх позикових ресурсів. Порівняння обсягу валового зовнішнього боргу із ВВП країни виявив значне погіршення боргової безпеки України. Так, у 2005 р. частка зовнішнього боргу становила 45,9%, а у 2009 р. він становив 88,3%, що на 32,4% більше ніж у попередньому році і на 42,4% ніж у базовому році, а стан 2014 р. засвідчив показник на рівні 95,1%. Такий стан має негативний вплив на фінансову безпеку національної економіки, що у свою чергу порушує фінансову безпеку розвитку сільського господарства. Крім того, за підсумками 9 місяців 2015 р. валовий зовнішній борг значно перевищив обсяг ВВП країни, становивши рекордно-загрозливі 134,9%.

Варто звернути увагу, що динаміка зовнішнього боргу України у національній валюті та у розрахунку в іноземній валюті має певні відмінності. Встановлено, що протягом 2010-2013 рр. темпи росту зовнішнього боргу в національній та іноземній валютах мали однакове значення, але через значне знецінення національної валюти їх значення змінилося: так у 2014 р. показник у національній валюті становив 188,4%, а у іноземній 95,5%. Отримані дані, окрім іншого, відобразили високу залежність фінансової безпеки від валютних коливань.

Динаміка зовнішнього державного та гарантованого державою боргу у 2013 р. відмітилась незначним пониження відносно попереднього періоду (на 2,9%, або 9 млрд грн) і складало 300 млрд грн. Найвищий рівень його виявлено у звітному році (1042,3 млрд грн), а найнижчий у базовому році (211,7 млрд грн). Натомість внутрішній державний та гарантований державою борг має високі темпи зростання: від 105,1 млрд грн у 2009 р. до 529,5 млрд грн у 2015 році. Загострення негативного значення даного показника виявлено у 2014 р., а саме його обсяги у розрізі зовнішнього боргу збільшились більш ніж вдвічі (від 300 млрд грн до 611,7 млрд грн), а у розрізі внутрішнього боргу на 72,1% (від 284,4 млрд грн до 488,9 млрд грн).

Для забезпечення фінансової безпеки національної економіки та розвитку сільського господарства необхідно формування належного забезпечення. За вітчизняним законодавством до золотовалютних резервів, які становлять відповідне забезпечення залучених боргів, відносять резерви, відображені у балансі Націо-

нального банку України, що включають в себе активи, визнані світовим співтовариством як міжнародні і призначені для міжнародних розрахунків.

Основним джерелом поповнення золотовалютних резервів є інтервенції центрального банку на валютному ринку. Таким чином, обсяги та структура золотовалютних резервів залежать від: 1) рівня експортної орієнтованості економіки країни, тобто від того, яке значення в економічній системі відіграє зовнішній сектор економіки; 2) орієнтирів монетарної політики, що включають характеристики монетарного устрою (експліцитного або імпліцитного), запровадженого в країні; 3) рівня стабільності національної економіки та банківської системи, що потребує дотримання оптимального значення найбільш важливих макроекономічних показників – інфляції, зовнішнього боргу, темпів росту реального ВВП тощо; 4) орієнтації країни на участь у міжнародних фінансових ринках [8, с.20-21].

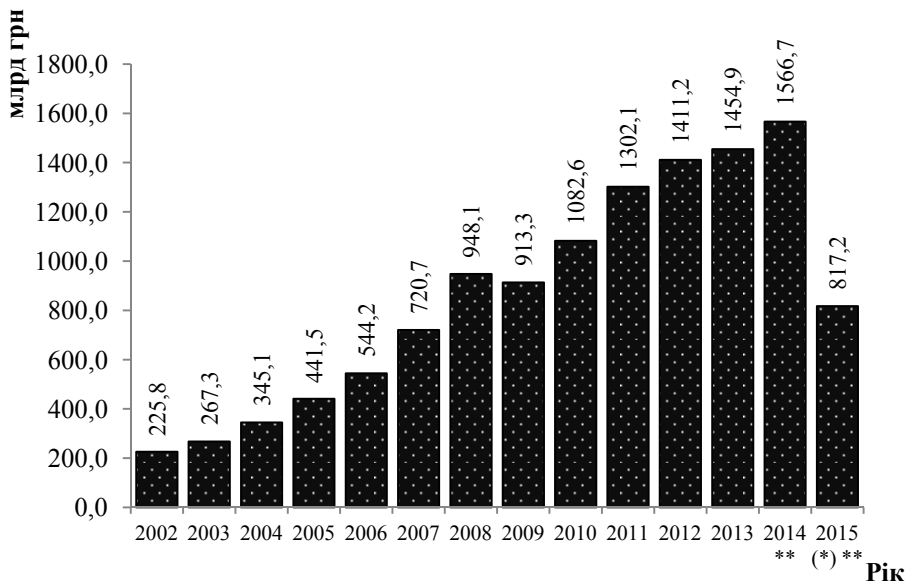

Рис. 2. Динаміка ВВП України (у фактичних цінах), млрд грн

Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [9]

(*) за I півріччя

** Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя

Обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП) є макроекономічним показником, який відображає стан розвитку національної економіки, а також є загальним індикатором можливостей країни. Аналіз динаміки ВВП України дозволяє визначити ключові тенденції економічної системи країни та передумови фінансової безпеки розвитку сільського господарства. У 2002-2015 рр. обсяги ВВП України (у фактичних цінах) мають в цілому позитивну динаміку, направлену на нарощення його значення (рис. 2). У загальній тенденції виявлено зниження показників відносно попереднього року у 2009 р. (значення становило 913,3

млрд грн проти 948,1 млрд грн), а за підсумками у 2014 р., в яких не враховано окуповану територію Автономної Республіки Крим і м. Севастополя й зони проведення АТО, значення показника становило 1566,7 млрд грн.

Але розрахунок ВВП України на душу населення дозволяє отримати дані, що засвідчують об'єктивний стан розвитку економіки країни та доходність проведеної урядової політики, направленої на покращення життєвих показників населення та забезпечення макроекономічної фінансової безпеки та фінансової безпеки розвитку сільського господарства.

Виявлено, що протягом 2002-2015 рр. динаміка ВВП України хоча і має відносно позитивну динаміку (значення базового року перевищує у 2,4 рази показники звітного року і становили 2109 дол. США), але відображає падіння починаючи із 2013 р. на 47,2% у 2015 році. Порівняння із іншими країнами світу віддзеркалює стан розвитку країни і засвідчує, що за даними МВФ, рівень досліджуваного показника є найнижчим серед європейських країн. Відносно країн-вихідців СРСР ВВП на душу населення України також значно відстає: за результатами 2015 р. його значення у Казахстані становить 11488 дол., в Російській Федерації – 8183 дол., а у Білорусії – 6425 дол.

Висновки. Отже, макроекономічні фактори впливу фінансової безпеки розвитку сільського господарства безпосередньо пов'язані зі станом економічної системи країни. Ключовими з них є динаміка ВВП країни, ефективність функціонування банківської системи, стабільність національної грошової одиниці, інфляція, стан боргової безпеки тощо.

Таким чином, аналіз індикаторів фінансової безпеки розвитку сільського господарства виявив, стан фінансової безпеки розвитку сільського господарства значно погіршився відповідно по економічному клімату країни. Незважаючи на зростання у 2010-2014 рр. ВВП сільського господарства на 1 особу та на 100 га сільськогосподарських угідь, встановлено зниження таких індикаторів як коефіцієнту фінансової стабільності (на 19,4%) й коефіцієнта автономії (на 11%), а співвідношення залученого і власного капіталу збільшилось (на 24%), що засвідчує зниження рівня фінансової безпеки розвитку сільського господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ №1277 від 29.10.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
2. Національний банк України. Офіційне Інтернет-представництво. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>
3. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/>
4. Долан Е. Макроекономіка / Е. Долан. – СПб.: Индекс, 2009. – С. 50–56.
5. Полозенко Д.В. Про гроші, інфляцію та фінанси у трансформаційній економіці [Електронний ресурс] / Д. В. Полозенко // Фінанси України. - 2008. - № 2. - С. 82-88. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2008_2_9
6. Фінансовий портал «Міністерство фінансів України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/budget/>

7. Шинкар В. А. Макроекономічні проблеми інфляції в сучасній економіці / В. А. Шинкар, С. В. Сідак, Г. В. Яцко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. - 2015. - Вип. 1(1). - С. 268-271.
8. Черкашина К. Ф. Підходи до оптимізації структури офіційних резервних активів України / К. Ф. Черкашина, О. С. Заваруєва // Формування ринкових відносин в Україні. - 2013. - № 5. - С. 16-21.
9. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 330.131.5: 633/635: 631.11(477.72)

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Самайчук С.І. – к. е. н., доцент, ДВНЗ «Херсонський ДАУ»

У статті проведено аналіз рівня розвитку та економічної ефективності виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах Херсонської області. Здійснено оцінку факторів, що впливають на ефективність виробництва продукції рослинництва, обґрунтовано умови і напрями її підвищення в сільськогосподарських підприємствах регіону.

Ключові слова: валова продукція, сільськогосподарські підприємства, посівна площа, рентабельність, рослинництво, собівартість продукції, урожайність, ціна реалізації.

Самайчук С.И. *Экономическая эффективность производства продукции растениеводства в сельскохозяйственных предприятиях Херсонской области*

В статье проведен анализ уровня развития и экономической эффективности производства продукции растениеводства в сельскохозяйственных предприятиях Херсонской области. Осуществлена оценка факторов, влияющих на эффективность производства продукции растениеводства, обоснованы условия и направления ее повышения в сельскохозяйственных предприятиях региона.

Ключевые слова: валовая продукция, сельскохозяйственные предприятия, посевная площадь, рентабельность, растениеводство, себестоимость продукции, урожайность, цена реализации.

Samaichuk S.I. *The economic efficiency of crop production in agricultural enterprises of the Kherson region*

The article analyzes the level of development and economic efficiency of crop production in the agricultural enterprises of the Kherson region. Estimation of the factors influencing the efficiency of crop production is provided, conditions and direction of its increase in the agricultural enterprises of the region are justified.

Keywords: gross production, agricultural enterprises, crop area, profitability, crop production, cost of production, productivity, sales price.

Постановка проблеми. На всіх етапах розвитку сільського господарства одним із основних напрямів є виробництво продукції рослинництва, а обґрунтування заходів щодо його стабілізації і підвищення ефективності - загальнодержавним завданням. Актуальність проблеми ефективності сільськогосподарського

виробництва, зокрема галузі рослинництва, за сучасних умов виходить на перше місце серед інших важливих проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах в умовах ринкових перетворень присвячені наукові праці В.Я.Амбросова, В.Г.Андрійчука, В.І.Бойка, П.П.Борщевського, П.І.Гайдуцького, А.С.Даниленка, М.Я.Дем'яненка, О.Ю.Єрмакова, І.В.Конвалова, В.І.Криворучка, О.В.Крисального, М.Г.Лобаса, М.Й.Маліка, В.Я.Месель-Веселяка, П.О.Мосіюка, О.М.Онищенко, П.Т.Саблука, П.П.Руснака, М.М.Федорова, В.К.Терещенка, О.В.Шкільова, О.М.Шпичака, В.В.Юрчишина та багатьох інших вчених. Разом з тим питання підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва й надалі залишається недостатньо вивченим в межах окремих регіонів і сільських територій, спеціалізація яких охоплює виробництво сільськогосподарської продукції.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження тенденцій та економічної ефективності виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах Херсонської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рослинницька галузь відіграє винятково важливу роль у розвитку сільського господарства, оскільки вона забезпечує населення продуктами харчування, тваринництво – кормами, харчову, переробну і легку промисловість – сировиною. Підвищення рівня ефективності виробництва сільськогосподарської продукції є найважливішим завданням, від рішення якого залежить продовольча безпека країни. Розв'язання його повинно здійснюватися не тільки на державному, але й на регіональному рівні, де вирішуються питання забезпечення населення продуктами харчування.

Херсонська область розташована на півдні України, у басейні нижньої течії Дніпра, у межах Причорноморської низини. Омивається Чорним і Азовським морями, а також Сивашем (Гнилим морем) та Каховським водосховищем. Кількість наявного населення на 1 листопада 2015 р. становила 1063,8 тис. осіб, з них у міських поселеннях – 651,2 тис. осіб (61,2%), у сільській місцевості – 412,6 тис. осіб (38,8%). Пересічна густина населення – 37 чол. на км². Кількість адміністративних районів - 18. Населених пунктів – 698, у тому числі міських – 40, сільських – 658.

Природно-кліматичні умови Херсонської області сприятливі для розвитку всіх галузей агропромислового комплексу, в тому числі рослинництва. Виробництво валової продукції сільського господарства у Херсонській області наведено в таблиці 1.

Як свідчать дані таблиці 1, у 2014 р. порівняно з 2000 р. продукція сільського господарства у постійних цінах 2010 р. зросла на 85,9%. В тому числі валова продукція рослинництва збільшилася більше ніж у 2 рази, а продукція тваринництва – на 44,7%. У загальній частці валової продукції сільського господарства виробництво продукції рослинництва у 2014 р. займало 74,9%, що на 7,1 відсоткових пункти більше ніж у 2000 р.

Таблиця 1 - Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства у Херсонській області, у постійних цінах 2010 р., млн. грн.

Продукція	Роки						2014 р. у % до 2000 р.
	2000	2005	2010	2012	2013	2014	
Продукція сільського господарства	5550,0	6435,2	8142,3	8334,2	9811,1	10315,4	185,9
Продукція рослинництва	3762,5	4644,1	6327,1	6351,3	7490,8	7729,5	205,4
Зернові культури	1299,4	1584,2	1591,3	1143,2	1798,1	2247,1	172,9
Технічні культури	468,8	1222,0	2004,4	1527,2	2020,2	1759,5	375,3
Картопля, овочі та баштанні	1430,3	1440,0	2261,5	3272,0	3050,6	3301,3	230,8
Плодоягідні та виноград	395,0	322,0	279,9	352,1	439,8	387,0	98,0
Кормові культури	108,3	81,3	123,3	81,6	85,4	89,6	82,7
Інша продукція та зміна обсягів незавершеного виробництва	60,7	-5,4	66,7	-24,8	96,7	-55,0	-
Продукція тваринництва	1787,5	1791,1	1815,2	1982,9	2320,3	2585,9	144,7
Худоба і птиця	840,1	900,9	784,6	895,4	932,7	941,1	112,0
Молоко	727,5	657,3	768,0	779,5	775,5	760,5	104,5
Яйця	150,2	132,6	203,5	252,4	559,0	840,2	559,4
Вовна	1,8	1,8	0,7	0,6	0,6	0,6	33,3
Інша продукція	67,9	98,5	58,4	55,0	52,5	43,5	64,1

Джерело: [4. с. 78]

Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва значною мірою залежить від дотримання сівозмін і відповідної структури посівних площ певних культур у загальній структурі посівів порівняно з іншими сільськогосподарськими культурами (таблиця 2).

Як свідчать дані таблиці 2, посівна площа сільськогосподарських культур у Херсонській області за 2000 - 2014 рр. збільшилась на 152,4 тис. га, або на 11,9%. В структурі переважають посівні площі під зерновими і зернобобовими культурами, питома вага яких зменшилася на 1,7 відсоткових пункти (з 55,8% у 2000 р. до 54,1% у 2014 р.). Технічні культури займають 34,5%, із яких соняшник – 22,3%, посівні площі під соняшником збільшилися за досліджуваний період на 131,8 тис. га, або на 70,4%. Більше ніж у 3,6 рази скоротилися посівні площі під кормові культури.

Результати дослідження динаміки урожайності сільськогосподарських культур у Херсонській області за 2000-2014 рр. дозволили зробити наступні висновки: урожайність зернових культур у 2014 р. порівняно з 2000 р. зросла на 11,1 ц/га. Урожайність ріпаку і сої зростає по роках. Урожайність овочів зростала найвищими темпами – у 2014 р. порівняно з 2000 р. вона збільшилась майже у 2,5 рази. Темп приросту урожайності картоплі і кормових коренеплодів за досліджувані роки має від'ємне значення, урожайність плодів і ягід та винограду навпаки має по роках абсолютний приріст (табл. 3).

Таблиця 2 - Динаміка і структура посівних площ основних сільськогосподарських культур у Херсонській області

Культури	2000 р.		2010 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.	
	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%
Зернові та зернобобові	712,7	55,8	704,6	50,7	642,3	48,5	796,2	56,2	772,7	54,1
у т.ч. озимі зернові	402,1	31,5	470,0	33,8	255,6	19,3	502,3	35,4	561,6	39,3
з них пшениця	372,9	29,2	377,7	27,2	243,0	18,4	444,3	31,3	474,6	33,2
Жито	11,2	0,9	4,7	0,3	2,6	0,2	2,9	0,2	3,5	0,3
Ячмінь	18,0	1,4	87,6	6,3	10,0	0,7	55,1	3,9	83,5	5,8
ярі зернові	310,6	24,3	234,6	16,9	386,7	29,2	293,9	20,8	211,1	14,8
з них пшениця	3,6	0,3	1,4	0,1	2,3	0,2	1,6	0,1	2,0	0,1
Ячмінь	210,7	16,5	185,6	13,4	238,6	18,0	182,4	12,9	125,5	8,8
Овес	15,8	1,2	2,4	1,7	4,3	0,3	3,9	0,3	3,0	0,2
кукурудза на зерно	32,3	2,5	22,0	1,6	64,7	4,9	59,8	4,2	43,8	3,1
Просо	22,2	1,7	5,8	0,4	27,3	2,1	12,9	0,9	11,4	0,8
Гречка	4,6	0,4	0,6	0,0	1,2	0,1	1,3	0,1	0,8	0,1
Рис	5,5	0,4	7,9	0,6	7,1	0,5	7,5	0,5	6,8	0,5
зернобобові	4,3	0,3	6,3	0,5	8,8	0,7	7,9	0,5	5,2	0,4
Технічні культури	224,3	17,6	502,4	36,2	512,1	38,7	461,8	32,6	493,6	34,5
у т.ч. соняшник	187,2	14,7	292,9	21,1	377,2	28,5	293,5	20,7	319,0	22,3
Ріпак	12,6	1,0	77,3	5,6	11,4	0,9	60,1	4,2	54,1	3,8
Соя	17,4	1,4	85,9	6,2	98,3	7,4	84,2	5,9	98,5	6,9
Картопля і овочебаштанні	90,0	7,0	98,2	7,1	96,7	7,3	94,5	6,7	93,9	6,6
Кормові	249,8	19,6	83,0	6,0	73,0	5,5	64,7	4,5	69,0	4,8
Уся посівна площа	1276,8	100,0	1388,2	100,0	1324,1	100,0	1417,2	100,0	1429,2	100,0

Джерело: [4, с. 91]

Аналізуючи сучасний стан розвитку галузі рослинництва Херсонської області, не можна не звернути увагу на ряд чинників, які значно впливають на ефективність виробництва рослинницької продукції. До них належать у першу чергу: матеріально-технічне забезпечення (достатня кількість машинно-технічних засобів, що відповідають стандартам нових технологій); постачання високоврожайних, цінних сортів посівного матеріалу; достатнє внесення мінеральних та органічних добрив; впровадження науково обґрунтованих сівозмін з оптимальним насиченням і раціональним розміщенням посівів сільськогосподарських культур.

Таким чином, для забезпечення раціонального рівня механізованого виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції потрібно довести кількісний та якісний склад машинно-тракторного парку до науково обґрунтованої технологічної потреби, за якої всі операції виконуватиметься в найкращі агротехнічні строки з високою якістю та низькими витратами коштів і матеріально-технічних ресурсів. Проте наявний машинно-тракторний парк не відповідає сучасним вимогам аграрного виробництва. Нині в аграрному секторі використовується близько 5676 шт. тракторів, 1037 шт. зернозбиральних комбайнів, 2937 шт. вантажних автомобілів (табл. 4).

Таблиця 3 – Динаміка урожайності основних сільськогосподарських культур у Херсонській області, ц/га

Культури	Роки						2014 р. у % до 2000 р.
	2000	2005	2010	2012	2013	2014	
Зернові та зернобобові	17,2	22,1	22,1	18,2	22,2	28,3	164,5
Соняшник	8,7	10,3	12,3	8,3	12,1	8,7	100,0
Ріпак	8,0	12,8	15,8	10,0	17,0	15,6	195,0
Соя	13,2	23,1	29,9	26,8	34,4	30,5	231,1
Картопля	129	96	104	107	100	112	86,8
Овочі	117	139	194	288	272	289	247,0
Кормові коренеплоди	177	211	274	245	155	151	85,3
Кукурудза на силос і зелений корм	75	116	160	120	187	138	184,0
Однорічні трави на сіно	28,8	28,2	28,7	26,0	41,3	42,3	169,2
Багаторічні трави на сіно	25,0	29,8	37,2	34,0	37,6	42,3	169,2
Плоди та ягоди	66,9	76,7	74,5	101,1	103,5	96,6	144,4
Виноград	49,2	65,4	65,3	75,9	111,4	105,7	219,3

Джерело: [4, с. 106]

Таблиця 4 - Динаміка наявності тракторів, зернозбиральних комбайнів та вантажних автомобілів в господарствах Херсонської області, шт.

	Роки					
	2000	2005	2010	2012	2013	2014
Трактори	13224	6394	5537	5683	5720	5676
у % до 2000 року	100,0	48,4	40,4	43,0	43,3	42,9
Зернозбиральні комбайни	2253	1269	986	1007	1106	1037
у % до 2000 року	100,0	56,3	43,8	44,7	49,1	46,0
Вантажні автомобілі	7781	3204	3178	3083	3010	2937
у % до 2000 року	100,0	41,2	40,8	39,6	38,7	37,7

Джерело: [4, с. 84]

За 15 років (2000-2014 рр.) у регіоні більше ніж у 2 рази скоротилась чисельність тракторів і зернозбиральних комбайнів, у 2,6 рази – чисельність вантажних автомобілів. У даний час сільськогосподарський товаровиробник позбавлений можливості оновлювати матеріально-технічні засоби, дотримуватися технологічних вимог вирощування сільськогосподарських культур, внаслідок чого в структурі витрат зменшилися відрахування на амортизацію більше ніж у 2,5 рази.

Виробництво аграрної продукції знаходиться в прямій залежності від внесення мінеральних і органічних добрив. На протязі 2000 – 2014 рр. у регіоні майже у 2,7 рази скоротилась удобрена площа мінеральними добривами і в 81,7 рази – органічними добривами.

Головним критерієм ефективності господарювання в умовах ринку є рентабельність. Рівень рентабельності виробництва окремих видів продукції рослинництва у сільськогосподарських підприємствах Херсонської області характеризують дані табл.5.

Таблиця 5 – Рівень рентабельності основних видів продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах Херсонської області

	Роки						Відхилення 2014 р. від 2000 р., в.п.
	2000	2005	2010	2012	2013	2014	
Продукція рослинництва	16,7	5,8	21,8	12,3	10,4	26,6	+9,9
Зернові культури	32,2	-4,3	2,5	7,6	-7,3	19,8	-12,4
Соняшник	22,1	16,4	68,0	22,2	16,4	22,8	+0,7
Картопля	5,5	38,6	23,0	-6,0	43,2	51,0	+45,5
Овочі відкритого ґрунту	-5,1	2,0	12,6	-9,1	8,3	18,0	+23,1
Плоди	11,1	33,5	40,2	-5,2	5,3	31,4	+20,3
Виноград	97,8	23,4	10,6	35,9	110,4	108,9	+11,1

Джерело: [4, с. 86]

Аналіз показників динаміки рівня рентабельності основних видів продукції рослинництва у сільськогосподарських підприємствах свідчить про нестабільну тенденцію ефективності виробництва. У 2012 р. з аналізованих видів продукції рентабельними були лише зернові, соняшник і виноград. Стабільний рівень окупності витрат мають соняшник та виноград, тому в умовах дефіциту фінансових і матеріальних ресурсів найбільш вигідним є вирощування цих культур.

Встановлено, що зміна рівня рентабельності зумовлена впливом на неї як собівартості, так і ціни реалізації окремих видів продукції. Аналіз динаміки собівартості показує стійку тенденцію до її підвищення, яке сталося за рахунок збільшення вартості матеріальних і енергетичних ресурсів. Особливо відчутно зросла вартість насіння і посадкового матеріалу, мінеральних добрив, нафтопродуктів, електроенергії та ін. Щодо затрат на оплату праці, то їх питома вага постійно зменшується. Якщо в 2000 р. вони в структурі собівартості становили 15,5 %, то в 2014 р. питома вага цих витрат зменшилась до 5,1 %, що свідчить про зниження рівня матеріального стимулювання у виробництві продукції рослинництва.

Висновки. Підсумовуючи результати оцінки стану виробництва і його ефективності, можна зробити висновок, що нарощування виробництва конкурентоспроможної продукції рослинництва та ріст її ефективності можуть бути досягнуті за рахунок збільшення урожайності сільськогосподарських культур, поліпшення структури посівних площ та насінництва, нарощування родючості ґрунтів, недопущення їх ерозії, збільшення внесення добрив, в першу чергу органічних, зміцнення матеріально-технічної бази виробництва, впровадження новітніх технологій, підвищення якості продукції, зниження її собівартості, ліквідація диспаритету цін та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Збарський В. К. Економіка сільського господарства: навч. посіб. / В. К. Збарський, В. І. Мацибора, А. А. Чалий. – К.: Каравела, 2009. – 264с.
2. Прокопець Л. В. Окремі проблеми розвитку сільськогосподарських підприємств України / Л. В. Прокопець // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – 2012. – Вип. 32 : у 3 ч. – Ч 1. – с. 174 - 178.

3. Садчиков В. С. Динаміка та тенденції розвитку організаційно-економічного забезпечення рослинництва / В. С. Садчиков // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2015. - № 2 (2). = с. 150 – 161.
4. Статистичний щорічник Херсонської області за 2014 рік / За ред. В.А. Вознюка. – Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області, 2015. – 494с.

УДК: 330.341.1:338.432

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО СУТНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сілецька Н.В. – к.е.н., доцент,
Берегова В.В. – к.е.н., доцент, ДВНЗ «Херсонський ДАУ»

Опрацьовано теоретичні аспекти інноваційної стратегії. За результатами дослідження узагальнено думку провідних та вітчизняних науковців стосовно розуміння сутності цього поняття та на основі розглянутих наукових підходів виділено основні ключові риси, які найчастіше зустрічаються в науковій літературі. Уточнено місце інноваційної стратегії в їх загальній системі в сучасних умовах господарювання, на основі чого визначено її важливу роль для підприємств. Доведено, що інноваційну стратегію необхідно розробляти на найвищому рівні через її першочергове значення, оскільки вона є необхідною умовою ефективного довгострокового розвитку вітчизняних аграрних підприємств у сучасних ринкових умовах.

Ключові слова: стратегія, інноваційна стратегія, інноваційний потенціал підприємства, інноваційна діяльність, розвиток підприємства.

Силецкая Н.В., Береговая В.В. Теоретическое обоснование и обобщение современных подходов к сущности инновационной стратегии аграрного предприятия

Исследованы теоретические аспекты инновационной стратегии. По результатам исследования обобщены суждения ведущих зарубежных и отечественных ученых относительно понимания сущности данного понятия и на основе рассмотренных научных подходов выделены основные ключевые черты, наиболее часто встречающиеся в научной литературе. Уточнено место инновационной стратегии в системе стратегий предприятия в современных условиях ведения хозяйственной деятельности, на основе чего определена ее важная роль для предприятий. Доказано, что инновационную стратегию необходимо разрабатывать на высшем уровне в силу ее первоочередной значимости, поскольку она является необходимым условием эффективного долгосрочного развития отечественных аграрных предприятий в современных рыночных условиях.

Ключевые слова: стратегия, инновационная стратегия, инновационный потенциал предприятия, инновационная деятельность, развитие предприятия.

Siletska N.V., Berehova V.V. Theoretical substantiation and generalization of current approaches to the essence of innovation strategy of agricultural enterprises

The article examines theoretical aspects of innovation strategy. It summarizes the views of leading foreign and domestic scientists on the essence of the concept, and, based on the scientific approaches considered, identifies the key features common in scientific literature. The study specifies the place of innovation strategy in the system of enterprise strategies under modern conditions of economic activity, and reveals its important role for enterprises. It proves that due to its primary importance, innovation strategy is to be developed at the highest level, since it is a prerequisite for

effective long-term development of domestic agricultural companies under current market conditions.

Keywords: *strategy, innovation strategy, innovative potential of enterprises, innovation activities, enterprise development.*

Постановка проблеми. Досвід передових аграрних підприємств розвинених країн світу свідчить, що в умовах сучасної економічної ситуації важливо бути готовим до будь – яких змін на ринку. В умовах нестабільного зовнішнього середовища, обмеженості фінансових ресурсів саме інноваційні стратегії при відповідному організаційно – управлінському супроводі дозволяють вирішувати завдання як виживання, так і розвитку підприємств.

Тобто, розглядаючи інноваційну стратегію, слід наголосити, що мова йде не просто про одноразове використання нововведень для досягнення миттєвих переваг, але про неперервний, детально спланований стратегічний інноваційний розвиток, який формує методи та засоби управління інноваціями та дозволяє підпорядковувати впровадження інновацій загальним цілям, перетворюючи інтенсивне впровадження інноваційних процесів у фактор економічного зростання. Необхідність теоретичного обґрунтування та узагальнення сучасних підходів до сутності інноваційної стратегії аграрних підприємств зумовили актуальність проблеми та вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом питання сутності інноваційної стратегії стало об'єктом численних досліджень, результати яких знайшли своє відображення в наукових працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: Л. Антонюка, К. Вергала, А.Гриньова, С. Довбні, В. Дорофеева, С. Єгоркіна, М. Йохни, О. Кам'янецької, А. Коваля, О. Ковтуна, І. Кравець, Т. Матвеевої, Н. Машкової, І. Мухаря, В. Новицького, І. Павленка, С. Подрези, В. Пономаренко, А. Поручника, Г. П'ятницької, В. Савчука, О. Скібіцького, В. Стадник, Р. Фатхутдінова, І. Федулової, В. Чубая, А. Шегди, Т. Янковця, К. Янковського та інших. Незважаючи на потужний науковий доробок вітчизняних та зарубіжних авторів, питання місця та ролі, а також сутності інноваційної стратегії підприємства все ж залишаються дискусійними, а тому потребують подальшого дослідження та вдосконалення.

Постановка завдання. Метою та основними завданнями статті є уточнення місця та ролі інноваційної стратегії в системі стратегій аграрних підприємств, а також дослідження теоретичних аспектів інноваційної стратегії підприємства та узагальнення основних підходів до сутності цієї категорії за ключовими рисами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Активна та скоординована мережа інноваційних структур, що представляють збалансоване інноваційне середовище, формує інноваційний стратегічний шлях розвитку, який є найбільш перспективним як для окремих підприємств, корпорацій, так і для країни в цілому, а формування такого середовища є гарантом якнайактивнішого залучення підприємств до цього процесу та виступає одним із головних чинників економічного прогресу.

Саме поняття стратегії виробництва та інноваційної стратегії залежить від теоретико-методологічної концепції, в основі якої визначальну роль формує інноваційна діяльність в аграрному виробництві, яка забезпечує економічну його ефективність.

Перед тим, як визначати сутність поняття інноваційної стратегії, необхідно з'ясувати, що взагалі розуміють під стратегією.

Стратегія (грец. Stratos – армія, ago – веду) – узагальнена програма діяльності (модель дій), спрямована на досягнення суб'єктом бажаного етапу, мети (статусу на ринку, соціально-економічних показників) завдяки ефективному розподілу, координації та використанню ресурсів [5].

Згідно з визначенням американського вченого А. Чандлера, стратегія – це визначення основних довгострокових цілей та задач суб'єкту, прийняття курсу дій та розподіл ресурсів, необхідних для виконання поставлених цілей. Це визначення в деяких джерелах доповнюється вимогами ефективності рішень, що приймаються, тобто стратегічна альтернатива визначається шляхом зіставлення можливостей та ресурсів з урахуванням ризику. Дане трактування являє собою класичний підхід на визначення саме сутності стратегії виробництва.

У свою чергу Р. Річардсон і М. Томпсон вважають, що будь-яка стратегія, незалежно від сфери застосування, повинна мати дві ключові складові: стратегічні цілі (тобто те, чого стратегія передбачає досягти) і план дій (тобто засіб, за допомогою якого пропонується досягти намічених цілей) [11].

Таким чином, автори справедливо наголошують на тому, що стратегію необхідно розглядати, як мінімум, у двох площинах: як процес цілевизначення і як плановий засіб реалізації цілей у довгостроковому періоді.

Досить вдало, на нашу думку, виражає сутність і головні системоутворюючі складові, без яких не можливий стратегічний розвиток виробництва у жорстких ринкових умовах, визначення, сформульоване українським автором А. Міщенко: «Стратегія – основа підвищення конкурентоспроможності суб'єкта, сильної конкурентної позиції і формування такої організації, яка за допомогою удосконалювання структури управління і підвищення організаційної культури могла б успішно працювати у жорстких ринкових умовах» [7].

Сучасне розуміння стратегії, що відповідає вимогам нестабільного конкурентного середовища, дає О. Трухан, який трактує стратегію як абстрактно-цільову і цілісно-орієнтовану концепцію довгострокового розвитку бізнесу, яка відображає когнітивну індикативну модель адаптованої поведінки суб'єкта у нестабільному і мінливому ринковому середовищі, що реалізується на основі планового процесу управління організаційними змінами шляхом забезпечення гнучкої відповідності внутрішніх ресурсів і компетенції організації та її зовнішнього середовища [9].

Проведений аналіз різних теоретичних підходів до поняття «стратегія» дав змогу встановити, що існує декілька поглядів на поняття стратегії:

- стратегія – як перспективний напрям розвитку підприємства;
- стратегія – це вміння керувати або планувати;
- стратегія – це першочерговий засіб досягнення основної мети;
- стратегія – як план розвитку;
- стратегія – модель взаємодії із зовнішнім середовищем (рис. 1).

Власне кажучи, основна мета – це будь-яка мета, яка є пріоритетною в умовах мінливого конкурентного середовища і без якої видається недоцільно говорити про стратегію.

Незважаючи на значні досягнення науки в аналізі економічного змісту стратегій, теоретична база інноваційної стратегії підприємства у сфері вироб-

ництва залишається нині недостатньо опрацьованою. В економічній літературі (як зарубіжній, так і вітчизняній) відсутня єдність поглядів щодо сутності і змісту інноваційної стратегії підприємства в сфері виробництва.

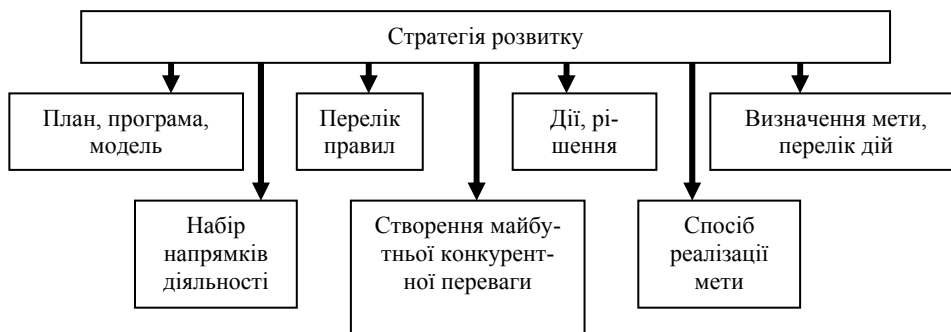

Рисунок 1. Узагальнення поглядів науковців на стратегію розвитку підприємств будь-якої галузі

Погляди науковців стосовно сутності категорії «інноваційна стратегія» варіюються від визначення як «...своєчасна концентрація управлінських зусиль на освоєння й використання перспективних досягнень науково-технічного розвитку...», до «...обраний напрямок відновлення продукції підприємства...», «...засіб досягнення цілей організації, який відрізняється від інших своєю новизною...». Відповідно, обрана думка є своєрідним підґрунтям для визначення факторів вибору інноваційної стратегії та механізмів її реалізації.

Теоретичний аналіз показав, що суперечливим у наукових працях є наступне:

1) різні автори в поняття «інноваційна стратегія підприємства» вкладають різний зміст, нерідко ототожнюючи її зі стратегією науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР);

2) одне і те ж поняття «інноваційна стратегія підприємства» різні автори називають по-різному, зокрема: «стратегія інновацій» [34], «інвестиційна стратегія інноваційного розвитку», «стратегія розвитку інноваційної діяльності», «стратегія інноваційного розвитку» тощо;

3) одні автори стверджують, що інноваційна стратегія пов'язана із впровадженням принципово нових розробок, яких ще ніхто до цього не впроваджував, а інші – що інноваційна стратегія може реалізовуватися і за рахунок інноваційних розробок, що вже впроваджувалися на інших підприємствах;

4) у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців здебільшого домінує позиція, що інноваційна стратегія має змінюватися або модифікуватися під впливом зміни умов зовнішнього середовища, в якому функціонує підприємство, і зміни стану його внутрішнього середовища. Проте в основному не розглядаються можливості підприємства, самостійно або разом з іншими підприємствами, організаціями та установами, щодо впливу на ці середовища і створення сприятливих умов для успішної реалізації інноваційної стратегії;

5) відсутність єдиного розуміння місця інноваційної стратегії в загальній стратегії підприємства в сфері виробництва та, зокрема, часте її віднесення до числа функціональних стратегій підприємства;

б) одні науковці стверджують, що більшість положень, які стосуються еволюційної стратегії підприємства (не пов'язаної із здійсненням інновацій), повністю підходять і для інноваційної стратегії, а інші вважають, що механізми формування і реалізації інноваційної стратегії є зовсім іншими, ніж для стратегії, що не пов'язана з інноваційним розвитком підприємства.

Так, О. Кам'янецька визначає поняття «інноваційна стратегія» як комплекс взаємопов'язаних організаційно-економічних та техніко-технологічних заходів, які включають інноваційну складову та запроваджуються на підприємствах у сфері виробництва з метою підтримання необхідного рівня конкурентоспроможності продукції на ринку [3].

С. Довбня, В. Пономаренко вважають, що інноваційна стратегія – один із засобів досягнення цілей організації, який відрізняється від інших засобів своєю новизною, передусім для даної організації, для галузі ринку, споживачів, країни в цілому. Слід зазначити, що будь-які стратегічні кроки організації мають інноваційний характер, оскільки вони так чи інакше ґрунтуються на нововведеннях в економічній, виробничій, збутовій чи управлінській сферах [2].

Г. П'ятницька підкреслює, що інноваційна стратегія – один із засобів досягнення цілей організації, що відрізняється від інших засобів своєю новизною, насамперед для даної організації й, можливо, для галузі, ринку, споживачів. Стратегією інноваційної діяльності може бути стратегія, спрямована на одержання нових продуктів, технологій і послуг; застосування нових методів у НДДКР, виробництві, маркетингу й управлінні; перехід до нових організаційних структур; застосування нових видів ресурсів і нових підходів до використання традиційних ресурсів [8].

Заслуговує на увагу особливий підхід В. Чубая, який наголошує на тому, що інноваційна стратегія підприємства – це система планових дій, які спрямовані на успішне виконання місії підприємства та досягнення його довгострокових цілей і дають змогу забезпечити високу ефективність здійснення підприємством різних видів інновацій, шляхом створення сприятливих умов його зовнішнього та внутрішнього середовища або вигідного пристосування до реальних їх умов, базуючись на ефективному акумулюванні, поділі і використанні ресурсів підприємства та оптимізації всіх інших процесів, пов'язаних з його діяльністю [10].

В системі формування інноваційної стратегії аграрних підприємств важливе значення належить інноваційному потенціалу, який, безумовно, є стратегічним критерієм результативності та ефективності їх функціонування.

З погляду на вищевикладене, можна стверджувати, що актуальним та необхідним, з позицій дослідження, є поглиблення розуміння поняття «інноваційний потенціал підприємства» як складової інноваційної стратегії для удосконалення теорії та практики стратегічного інноваційного планування діяльності аграрних підприємств.

Так, С. Лютий вважає, що інноваційний потенціал підприємства – це міра готовності виконати завдання, що забезпечує досягнення поставленої інноваційної мети, тобто міра готовності до реалізації проекту або програми інноваційних стратегічних змін. Інноваційна мета виступає як глобальна стратегія підприємства, як засіб досягнення нею більш високих цілей: отримання достатньо високого прибутку в довгостроковій перспективі, збереження, а потім і підвищення конкурентної

спроможності на ринку або у боротьбі за держзамовлення, вирішення кризової проблеми та проблеми виживання у цілому [6].

На думку А. Гречан, інноваційний потенціал підприємства характеризується синергійним ефектом комплексного використання сукупності ресурсів (матеріальних, фінансових, нематеріальних активів і ресурсів), які під впливом ринкового попиту спроможні забезпечувати прибутковість капіталу та сприяти інноваційному розвитку підприємства, а також його місце як «оболонки» загального потенціалу [1].

Основні елементи інноваційного потенціалу аграрних підприємств наведені на рис. 2.

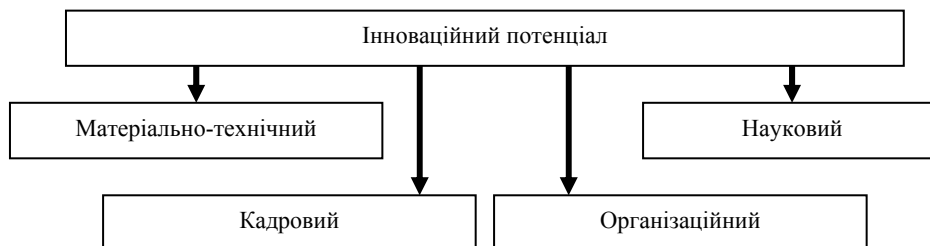

Рисунок 2. Елементи інноваційного потенціалу аграрних підприємств

Покращення інноваційного потенціалу аграрних підприємств можливе лише завдяки взаємопов'язаній дії таких факторів:

- інвестиційній підтримці інноваційної діяльності;
- розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва;
- створенню інфраструктури інноваційної діяльності;
- покращенню системи нормативно-законодавчих актів, що регулюють інноваційні процеси.

В підсумку, М. Ковальов та О. Шашко виходять з того, що інноваційний потенціал має інтегрувати та базуватись на властивостях, які характеризують: 1) загальне інноваційне середовище, 2) кластерний інноваційний потенціал, що стимулює конкуренцію, 3) взаємозв'язки між різними елементами інноваційної сфери, 4) рівень інноваційної активності, 5) результативність інноваційної діяльності. Базуючись на цій точці зору, вони визначають інноваційний потенціал регіону як міру його готовності (можливості) виконати завдання, які забезпечують досягнення поставлених цілей в інноваційній сфері, тобто міру готовності до створення, освоєння та розповсюдження різного типу нововведень, реалізації інновацій в економічні результати [4].

На основі проведених досліджень, аналізу поглядів учених щодо визначення «інноваційна стратегія» та «інноваційний потенціал» нами запропоновано авторське визначення поняття: «інноваційна стратегія» – це траєкторія впровадження нововведень з метою посилення конкурентоспроможності підприємства.

Висновки. З вищевикладеного видно, що в сучасних умовах господарювання роль інноваційної стратегії набуває особливого значення для забезпечення ефективного розвитку аграрного підприємства. Саме тому необхідним є доскональне вивчення підходів до сутнісної характеристики інноваційної стратегії як економічної категорії, її сучасного трактування, місця та значення.

Узагальнюючи різноманітні підходи до визначення сутності терміна «інноваційна стратегія», можемо зробити висновок, що: інноваційна стратегія аграрного підприємства – це комплексний план дій, спрямований на досягнення довгострокових цілей підприємства, що відрізняється своєю новизною для забезпечення конкурентоспроможності та ефективного розвитку підприємства. Інноваційну стратегію необхідно розробляти на найвищому рівні через її першочергове значення для підприємства на сучасному етапі розвитку ринкових відносин.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку є питання формування та запровадження інноваційних стратегій на вітчизняних підприємствах з метою їх довгострокового функціонування та розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гречан А. П. Інноваційний підхід до формування стратегії підприємства / А. П. Гречан // Вісник КНУТД. — 2003. — № 3. — С. 106—109.
2. Довбня С. Б. Інноваційний менеджмент – визначальний чинник стійкого розвитку сучасного підприємства / С. Б. Довбня, В. О. Пonomаренко, Н. М. Рогуля // Пробл. економіки та упр. : Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». — 2008. — № 628. — С. 477—482.
3. Кам'янецька О. В. Сучасні підходи класифікації інноваційних стратегій / О. В. Кам'янецька // Проблеми системного підходу в економіці : зб. наук. праць. — Вип. 14. — К. : НАУ, 2005 — С. 86—91.
4. Ковалев М. Развитие инновационного потенциала регионов Республики Беларусь / М. Ковалев, А. Шашко // Вестник ассоциации белорусских банков. — 2007. — № 3. — С. 13—33.
5. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент : навчальний посібник / Н. В. Краснокутська. — К. : КНЕУ, 2003.
6. Лютий С. В. Інноваційний розвиток машинобудівних підприємств України / С.В. Лютий // Економіка і регіон : Наук. вісник ПолтНТУ. — 2008. — № 4 (19) — С. 74—77.
7. Міщенко А. П. Стратегічне управління : навчальний посібник / А. П. Міщенко. — К. : «Центр навчальної літератури», 2004. — 336 с. — С. 11.
8. П'ятницька Г. Т. Інноваційні стратегії в сучасних умовах господарювання: суть та наукові підходи до формування і вибору / Г. Т. П'ятницька // Проблеми науки. — 2004. — № 11. — С. 21—29.
9. Трухан О. Л. Змістовна сутність поняття «стратегія підприємства»: суперечності поглядів / О. Л. Трухан // Вісник ЖДТУ. — № 1 (51). — С. 37—42.
10. Чубай В. М. Суть і види інноваційних стратегій машинобудівних підприємств / В. М. Чубай // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. — 2010. — № 1 (3). — Том 2. — С. 347—356.
11. Richardson R. The Impact of People Management Practices on Business Performance : A literature review / R. Richardson, M. Thompson // Institute of Personnel and Development. — London, 1999. — С. 73.

УДК 504.4.054

ПЛАНУВАННЯ АДАПТИВНОГО ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ЗРОШЕННЯ СІЛЬГОСПТОВАРОВИРОБНИКАМИ

Стратичук Н.В. - к.е.н., доцент, ДВНЗ «Херсонський ДАУ»

У статті зазначено, що визначення вартості зрошувальної води є основним економічним моментом в плануванні безпечного зрошення. Оплата за зрошувальну воду виражена у вигляді функції, до того ж в неї введений економічний автомат К. Завдяки графічній побудові дії такого автомата, встановлено зв'язок між економічним результатом на виході макросистеми зрошуваного землеробства та її параметрами на вході.

Ключові слова: зрошуване землеробство, вартість зрошувальної води, екобезпечне водокористування, управління водного господарства, сільгосп товаровиробники.

Стратичук Н.В. Планування адаптивного екологічно безпечного зрошення сільгосптоваровиробниками

В статті указано, что определение стоимости оросительной воды является основным экономическим моментом в планировании безопасного орошения. Оплата за оросительную воду выражена в виде функции, к тому же в нее введен экономический автомат К. Благодаря графическому построению действия такого автомата, установлена связь между экономическим результатом на выходе макросистемы орошаемого земледелия и ее параметрами на входе.

Ключевые слова: орошаемое земледелие, стоимость оросительной воды, экобезопасное водопользование, управление водного хозяйства, сельхоз товаропроизводители.

Stratichuk N.V. Adaptive planning environmentally sound agricultural irrigation

The article stated that the determination of the value of irrigation water is a mainly economic moment in the secure irrigation planning. Payment for irrigation water is expressed as a function, also it introduced economic machine K. Due to the graphic construction of action of such an automaton, SET - county relationship between economic result at the output of macro-irrigated agriculture and its parameters at the entrance.

Key words: irrigated agriculture, the cost of irrigation water, ecosafety water use management, water management, agricultural producers.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день виробництво конкурентноспроможної сільськогосподарської продукції можливе лише на основі всезростаючої культури землеробства. Велика роль для досягнення цієї мети відводиться зрошенню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність платного водокористування у сільському господарстві держави, на даний час, визнається переважною більшістю вчених-економістів та екологів, які безпосередньо досліджували цю проблему, серед них праці Д.Діксона, А.С.Дудова, Х.Х.Кусаїнова, В.М.Трегобчука, О.М.Царенко, Клименко М.О. Розробкою заходів, спрямованих на раціональне використання природних ресурсів, займались вчені К.Аренд, В.І.Благодатний, В.Г.В'юн, Д.Т.Зузік, І.А.Мухіна, В.Г.Сахаєв. Проте недостатньо дослідженими проблемами використання зрошення при виробництві продукції рослинництва залишаються ті, що стосуються еколого-стабілізуючих заходів на основі комплексної оцінки еколого-економічних процесів.

Постановка завдання. Для здійснення цієї задачі необхідно перш за все запровадити екологічні регулятори в економіку зрошуваного землеробства. Вар-

тість зрошувальної води - необхідна економічна категорія, яка у господарському механізмі "іригаційні системи - зрошуване землеробство" може забезпечити найефективніше надходження та використання грошових коштів [1,2].

Виклад основного матеріалу дослідження. Критеріями складових оплати за зрошувальну воду, найчастіше виступають: площа зрошуваних земель у водокористувача (**П**) та обсяг використаної води (**О_в**), визначаються середні витрати, необхідні для надійних водозабору і транспортування води до місця виділу водокористувачам (при необхідності, враховуються також середні витрати на спеціальні методи водопідготовки) [3]. До середніх витрат додається норма прибутку, достатня для забезпечення розвитку іригаційних систем (впровадження сучасних методів контролю за якістю води, її кількістю, динамікою водного потоку у транспортних системах; засобів автоматизації водорозподілення та інше). Отримана таким чином величина (**Ф_{ср.об.}**), характеризує необхідні обігові кошти для забезпечення нормального функціонування іригаційних систем. Для визначення середнього тарифу оплати, необхідні в середньому обігові кошти, відносять до проектних характеристик іригаційної системи: загальної площі зрошення (**П_{зар.}**) та загальної річної водоподачі у рік 75 % імовірності водозабезпечення (**В_{75 %}**)

$$T1_{ср} = \Phi_{ср.об.} / P_{зар.}, \quad (1)$$

$$T2_{ср} = \Phi_{ср.об.} / B_{75 \%}, \quad (2)$$

де, **T1_{ср.}**, **T2_{ср.}**, - середні тарифи оплати за послуги іригаційних систем, визначені відповідно у грн./га, та грн./м³.

Аналіз середніх тарифів, визначених на різнойменні показники, дозволяє зробити такі висновки:

1. Тариф **T1_{ср.}** не стимулює до водозбереження шляхом ефективного використання зрошувальної води, але використовує просту облікову базу із високою достовірністю інформації про наявну площу зрошуваних земель у водокористувачів.

2. Тариф **T2_{ср.}** виконує функцію загального стимулятора водозбереження (без впливу на структуру водорозподілу споживача), але потребує складнішої облікової бази. Для забезпечення необхідної достовірності інформації про обсяг використаної споживачами води, водовиділи повинні бути обладнані лічильниками, необхідна організація поточного контролю (у просторі та часі) за стабільністю їх робочих характеристик та періодична атестація на відповідність нормованих параметрів.

3. На основі перших двох положень можливо зробити висновок, що тариф **T2_{ср.}** буде відносно більшим ніж **T1_{ср.}**, але він значно краще відповідає концепції екобезпечного водокористування, стимулюючи ефект загального водозбереження та контролю за водоподачею.

4. Основою розрахунку оплати водоспоживачів за зрошувальну воду повинен бути тариф **T2_{ср.}**. Можливе використання комбінації двох тарифів **T2_{ср.}**, та **T1_{ср.}**, але пріоритетність у такій комбінації повинна належати **T2_{ср.}**, тобто функція, яка визначає оплату водокористувачів, є сумою двох функцій. Функції оплати зрошувальної води споживачем за умови використання лише тарифу **T2_{ср.}**, та комбінації тарифів **T1_{ср.}**, і **T2_{ср.}** у загальному вигляді можна записати відповідними рівняннями:

$$F(З_в) = F(T2_{ср.}, K, O_{vi}), \quad (3)$$

$$F(З_в) = F_1(T1_{ср.}, K_1, P_1) + F_2(T2_{ср.}, K_2, K, O_{vi}), \quad (4)$$

де, **K₁** - коефіцієнт, що відповідає частині, у якій використовується тариф **T1_{ср.}**;

K_2 - коефіцієнт, що відповідає частині, у якій використовується тариф $T2_{ср}$.

K - економічний автомат, який стимулює ефективне використання зрошувальної води споживачами.

O_{vi} – обсяг зрошувальної води, використаної „ i ”-тим водоспоживачем

i - індекс, що визначає конкретного водокористувача, який оплачує спожиту зрошувальну воду.

У функцію оплати зрошувальної води i -того її споживача (3) та (4) введено економічний автомат K . Його системно-функціональне призначення - забезпечення автоматично регульованого зворотного зв'язку між економічним результатом на виході макросистеми зрошувального землеробства та її входами. Крім того дія такого автомату повинна відслідковувати "конфлікт" між економічним результатом та екологічною ситуацією на виході макросистеми і спрямовувати, останню, на пошук задовільного компромісу. Момент фіксації виникнення "конфлікту" відноситься до кінця циклу (циклом функціонування макросистеми вважається період матеріалізації вхідних витрат у економічний результат на виході (отримання доходу)) функціонування макросистеми, тобто до результативної її частини у даному циклі, а заходи, які можуть примирити цей конфлікт, відносяться здебільшого до початку її функціонування у наступному циклі. Як видно, механізм, що забезпечує динамічну рівновагу між зонами конфлікту та зоною компромісу, повинен також виконувати системну функцію зворотного зв'язку. Без такого механізму, впровадження оплати за зрошувальну воду, не дасть бажаного результату як з економічної, так і з екологічної точки зору [4].

Аналізуючи можливості конструктивної побудови економічного автомату K , перш за все треба визнати, що у конкретному економічному аспекті цей механізм може бути віднесений до категорій, які формують грошові доходи агентів виробничого процесу у макросистемі зрошувального землеробства, стимулюючи останніх до ефективного використання базового, у функціональному відношенні, ресурсу - зрошувальної води. До агентів виробничого процесу відносяться: сільськогосподарські підприємства (СПП), які мають внутрішньогосподарську зрошувальну мережу на певній площі угідь та водовиділ у зоні дії однієї із державних зрошувальних систем і зобов'язані сплачувати вартість наданих їм послуг та використаної зрошувальної води; управління водного господарства (УВГ), які за отримані від сільгоспідприємств кошти, надають їм послуги по надійному забезпеченню зрошувальною водою у місці її виділу на міжгосподарській водотранспортній мережі. Оплата за воду виступає одночасно у вигляді витрат для СПП та як джерело доходу для УВГ. Відповідними стимулюючими ефектами є: зменшення витрат для СПП та підвищення чи стабілізація доходу, на певному рівні, для УВГ. Аналіз цих протилежних по суті ефектів показує, що:

1. Для СПП витрати на зрошувальну воду можуть виступати в абсолютному та відносному вираженні.

2. Абсолютне зменшення безпосередньо пов'язано із використаною кількістю зрошувальної води та відпускною ціною на неї, залежність між функцією абсолютного зменшення витрат та її аргументами прямо пропорційна.

3. Функція відносного зменшення витрат прямо пропорційна абсолютним витратам і зворотно пропорційна доходу, отриманого від реалізації продукції зрошувального землеробства. Останній характеризує економічний результат на виході конкретної підсистеми у загальній макросистемі зрошувального землеробства відповідного

регіону. Величина доходу є складною функцією, що залежить від кількості та якості продукції і ринкової ціни на неї. В свою чергу кількість і якість продукції пов'язані із: родючістю ґрунту, кліматичними факторами та погодними умовами, забезпеченістю необхідними ресурсами для ведення інтенсивного та екобезпечного землеробства і умінням ефективно їх використовувати. Ринкова ціна також змінна у відповідності до коливань співвідношення попиту і пропозиції продукції, гарантованості її екобезпечності, уміння продавця забезпечити належний рівень реалізації, володіння аналітичною інформацією про стан ринку і багатьох інших факторів організаційного та еколого-економічного характеру. Отже відносно зменшення витрат на зрошувальну воду може мати місце не лише у випадку, коли забезпечується їх абсолютне зменшення. Абсолютні витрати на зрошувальну воду можуть навіть збільшуватися, але при високій загальній культурі господарювання, відносна величина цих витрат буде мати тенденцію до зменшення.

4. Для УВГ стабілізація доходу чи його підвищення завжди має сенс лише у абсолютному вираженні. Абсолютне збільшення доходу прямо пропорційне кількості наданої СГП води та середній відпускній ціні на неї. Кількість наданої СГП зрошувальної води може суттєво відрізнятись по циклам та етапам функціонування макросистеми зрошувального землеробства. Такі зміни, насамперед, залежать від погодних умов конкретного циклу, а точніше, від забезпеченості циклу атмосферною вологою. Потреба СГП у зрошувальній воді збільшується, якщо цикл має посушливі погодні умови і навпаки. Максимальні можливості УВГ по забезпеченню водою конкретних СГП у будь-який етап циклу функціонування, визначаються гідромодулем зрошувальної системи від якого залежать параметри транспортних елементів зрошувальної мережі.

Аналіз показує, що переважна кількість елементів макросистеми зрошувального землеробства, які впливають на означені ефекти, знаходиться в межах функціонування СГП. Крім того частина цих елементів функціонально зв'язана із рівнем загальногосподарської діяльності СГП. Розглянемо модель їх взаємодії у вигляді орієнтованого графа.

При побудові схеми (рис.1), враховані найбільш важливі, з нашої точки зору, елементи, які взаємодіють у макросистемі зрошувального землеробства і безпосередньо чи опосередковано впливають на еколого-економічні показники цієї макросистеми.

Наприклад, до схеми, свідомо не введено такий економічний елемент-категорію, як прибуток. На наш погляд, прибуток можна розглядати лише в контексті загального господарювання, адже на зрошуваних землях значна питома вага рослин кормової групи і прибуток від їх виробництва має практичне значення тільки у тому разі, коли існує прибуток від тваринництва. Крім того, прибуток від продукції землеробства, у великій мірі залежить від політики держави у сфері агропромислового комплексу (вільні чи регульовані ціни на продукцію, рівень економіко-правового захисту вітчизняного виробника сільськогосподарської продукції, еквівалентність співвідношення на ринках сільськогосподарської та промислової продукції та інше). Як видно введення прибутку у якості елемента орієнтованого графа, вимагає введення багатьох, зв'язаних з ним, допоміжних елементів загальної економічної макросистеми держави, які не матимуть вирішального впливу на конструктивну визначеність економічної моделі К, дія якого повинна регулювати та стимулювати екобезпечність функціону-

вання макросистеми зрошувального землеробства у процесі внутрішньої економічної взаємодії її елементів.

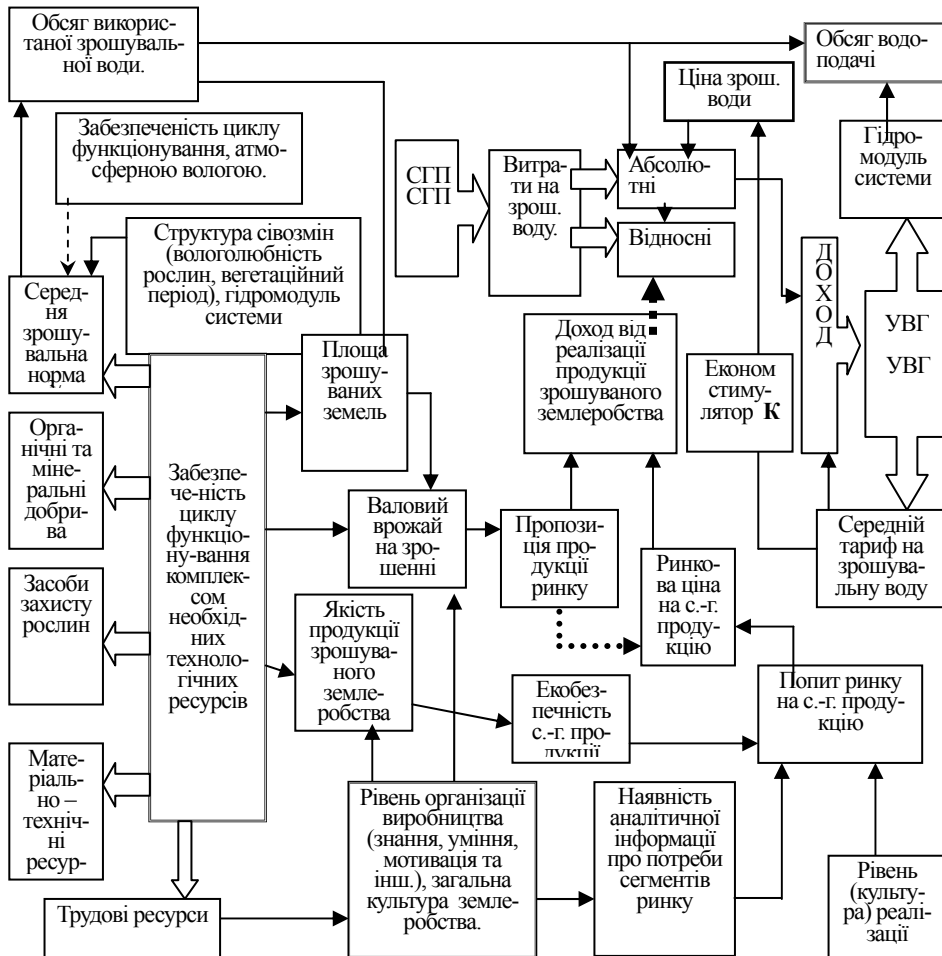

Рисунок 1. Схема взаємодії елементів у макросистемі зрошувального землеробства

Орієнтований граф (схема) показує наступні важливі моменти:

1. Більша частина взаємодіючих елементів макросистеми зрошувального землеробства відноситься до сфери діяльності СГП і саме на ці елементи повинна бути спрямована дія економічного автомату К.

2. Початковим елементом графа є елемент визначений під назвою "середня зрошувальна норма"

3. Кінцевих елементів схеми - два. Один із них, під назвою "відносні" (витрати на зрошувальну воду), відноситься до пріоритетної, по кількості елементів, частини макросистеми, яка належить до сфери діяльності СГП. Другий елемент - "дохід", завершує граф макросистеми у сфері діяльності УЗС.

Висновки. Початкові та кінцеві елементи орієнтованого графа повинні бути базовими елементами для конструктивної побудови економічного автомату К.

Середня зрошувальна норма - це та кількість зрошувальної води на одиницю земельної площі, яка повинна доповнювати атмосферні опади, у випадку коли останніх недостатньо, для забезпечення максимальної біологічної активності ґрунту, як передумови підвищення його родючості і збереження або поліпшення показників екологічної безпеки. У такому розумінні, середня зрошувальна норма, якраз і повинна забезпечувати компроміс у конфлікті, який періодично виникає між економікою та екологією, тобто результатом на інтегрованому виході макросистеми зрошуваного землеробства. У структурі сівозмін, як правило, мають місце рослини, які у процесі формування біомаси потребують різної кількості води та ступеня зволоженості ґрунту. Зрошувальна норма повинна забезпечувати необхідні умови для кожної окремо визначеної культури відповідно до погодних коливань. При цьому рівень формування біомаси (врожайність) конкретної рослини має бути адекватним рівню забезпеченості її доступною вологою. Останнє твердження є важливою умовою екобезпечного та ефективного використання зрошувальної води. Якщо вода, що знаходилася в ґрунті у достатній кількості, не була використана на формування врожаю, вона із категорії необхідних, для екосистеми, умов переходить у категорію екстремальних умов і погіршує екосистему.

Оцінку рівня трансформації із однієї категорії в іншу можна зробити тільки після визначення питомих витрат зрошувальної води на одиницю сформованої біомаси, тобто розрахувавши зрошувальну норму не на одиницю площі у м³/га, а на одиницю врожайності у м³/ц чи м³/т. Зменшення питомих витрат зрошувальної води завжди супроводжується або зменшенням середньої зрошувальної норми, або збільшенням врожайності[5]. Обидві тенденції спрямовані на певні гарантії екобезпеки ґрунтового середовища, але при збільшенні врожайності, ще й збільшується рівень економічного результату (доходу) на виході макросистеми. При збільшенні питомих витрат - тенденції інвертуються на протилежні. Отже, ціна води конкретного СГП повинна бути еквівалентною середньому відпускному тарифу із поправкою на ефективність її використання по відношенню до середньої ефективності зрошувальної води регіональносистемної множини СГП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Матяш Т.В. [Текст] Платне водокористування при зрошенні — важливий елемент ефективного інтегрованого управління / Т. В. Матяш // Меліорація і водне господарство. - 2011. - Вип. 99. - С. 234-239.
2. Ковальчук П.І. Оптимізація платного водокористування на основі аналізу додаткового прибутку від зрошення [Текст] / П.І. Ковальчук, М.М. Волошин, Т.В. Матяш // Водне господарство. – 2003. – Вип.2. - с.27-29
3. Стратічук Н.В. Методико прикладний аспект визначення вартості зрошувальної води [Текст]: / Н.В. Стратічук // Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Житомир 3-5 березня 2005р. – с. 45 – 48.
4. Стратічук Н.В. Сучасні тенденції збереження екологічної рівноваги зрошуваних агроландшафтів [Текст] / Ю.В. Пилипенко, Н.В Стратічук // Екологічні науки: науково-практичний журнал. - К.:ДЕА, 2015. - №8, с.92-98
5. Філіпенко Л. Адаптація планів водокористування до змін кліматичних умов у зоні зрошення України [Текст]: наукове видання / Л. Філіпенко, О. Жовтоног,

Т. Деменкова // Водне господарство України : науково - технічний часопис. - 2010. - №4. - С. 23-29.

УДК 502.33 : 631.15

АНАЛІЗ ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Фурдычко О. І. - академік НААН, д. е. н., професор,
Шкуратов О. І. – к. е. н., ст. н. с.,
Інститут агроекології і природокористування НААН

В статті обґрунтовано методичні підходи до оцінювання рівня екологічної безпеки в аграрному секторі, що включають перелік основних критеріїв й індикаторів стану екологічної безпеки, спосіб їх нормування відповідно до визначених порогових значень, алгоритм розрахунку інтегрального індексу та дозволяють приймати вмотивовані управлінські рішення щодо запобігання та попередження екологічних загроз в даній сфері. За запропонованою методикою проаналізовано рівень екологічної безпеки в аграрному секторі України та її регіонів. Здійснено зонування території України за наступними рівнями екологічної безпеки в аграрному секторі: стійкий, незадовільний, критичний, кризовий та небезпечний. За інтегральним індексом виявлено, що Україна (з показником 0,55) та більшість її регіонів мають незадовільний рівень екологічної безпеки в аграрному секторі, шість областей – кризовий, і тільки Закарпатська область знаходиться в зоні стійкого рівня екологічної безпеки. З урахуванням рівня екологічної безпеки в аграрному секторі України розкрито сутність управління в даній сфері.

Ключові слова: екологічна безпека, аграрний сектор, рівень, аналіз, методичні підходи, інтегральний індекс, управління.

Фурдычко О.И., Шкуратов А.И. Анализ и управление экологической безопасностью в аграрном секторе Украины

В статье обоснованы методические подходы к оценке уровня экологической безопасности в аграрном секторе, включающие перечень основных критериев и индикаторов состояния экологической безопасности, способ их нормирования в соответствии с определенными пороговыми значениями, алгоритм расчета интегрального индекса и позволяют принимать мотивированные управленческие решения по предотвращению и предупреждению экологических угроз в данной сфере. По предложенной методике проанализирован уровень экологической безопасности в аграрном секторе Украины и ее регионов. Осуществлено зонирование территории Украины по следующим уровням экологической безопасности в аграрном секторе: устойчивый, неудовлетворительный, критический, кризисный и опасный. По интегральному индексу обнаружено, что Украина (с показателем 0,55) и большинство ее регионов имеют неудовлетворительный уровень экологической безопасности в аграрном секторе, шесть областей – кризисный, и только Закарпатская область находится в зоне устойчивого уровня экологической безопасности. С учетом уровня экологической безопасности в аграрном секторе Украины раскрыта сущность управления в данной сфере.

Ключевые слова: экологическая безопасность, аграрный сектор, уровень, анализ, методические подходы, интегральный индекс, управление.

Furdychko O., Shkuratov O. Analysis and management of environmental safety in agricultural sector of Ukraine

The article substantiates the methodological approaches to the assessment of environmental safety in the agricultural sector including a list of basic criteria and indicators of environmental safety, method of valuation in accordance with the defined the threshold values, the algorithm

calculating the integral index, and allow to make reasoned managerial decisions on prevention and warning environmental threats in this area. The level of environmental safety in the agricultural sector of Ukraine and its regions have been analyzed by the proposed method. Zoning of the territory of Ukraine for the following levels of environmental safety in the agricultural sector was implemented based on analysis: stable, unsatisfactory, critical, crisis, and dangerous. By the integrated index, it has been found that Ukraine (with an index of 0.55) and most of its regions have a poor level of environmental safety in the agricultural sector; six regions – crisis, and only Transcarpathian region (with index of 0.76) is in the area of sustainable environmental safety. Taking into account the level of environmental safety in the agricultural sector of Ukraine disclosed the essence of control in this area.

Keywords: *environmental safety, agricultural sector, level, analysis, methodological approaches, integral index, management.*

Постановка проблеми. Діючий в Україні компенсуючий механізм природокористування в аграрному секторі, ставить лише загальні обмежувальні екологічні вимоги щодо сільськогосподарського виробництва та спрямований на ліквідацію екологічних наслідків, а не попередження екологічних проблем й ризиків. Тому забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі економіки є необхідним елементом державної політики, оскільки найбільш інтенсивне забруднення довкілля, як й інший негативний вплив на нього відбувається саме в процесі господарської діяльності людини, шкоду від якої необхідно мінімізувати.

Світовий досвід свідчить, що необхідною умовою успішного управління екологічною безпекою є визначення найбільш вагомих загроз і ризиків у цій сфері. З огляду на це, необхідним є формування комплексної методики та вдосконалення організаційно-економічного інструментарію діагностики рівня екологічної безпеки в аграрному секторі з метою забезпечення вмотивованого прийняття управлінських рішень щодо зниження негативного впливу на агроєкосистеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні дослідження проблем забезпечення екологічної безпеки отримали широке висвітлення в економічній науці. Серед визнаних учених, які зробили вагомий внесок у вивчення цих проблем, слід відзначити Е. Альфреда, К. Гофмана, Ф. Кене, Р. Коуза, Д. Медоуза, Ю. Одума, А. Пігу, Н. Реймерса, К. Ріхтера, Дж. Форестера та ін. Питання організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки розглядалося й багатьма вітчизняними дослідниками. Так, даній проблемі присвячено роботи таких відомих вчених, як О.Ф. Балацький, І.К. Бистряков, Б.В. Буркинський, В.А. Голян, Л.М. Грановська, Л.В. Жарова, В.О. Онищенко, О.Ф. Савченко, М.С. Самойлік, С.К. Харічков, О.В. Прокопенко, П.М. Скрипчук, Є.В. Хлобистова та інші. Теоретико-методичним засадам вдосконалення інструментарію управління екологічною безпекою аграрного виробництва присвячено роботи О.М. Бородіної, І.І. Вініченка, О.І. Гуторова, О.І. Дребот, Н.В. Зіновчук, Є.В. Мішеніна, Л.І. Моклячук, А.М. Стельмащук, П.Т. Саблука, О.В. Ульяновська. Однак детальний аналіз вказаних наукових праць показав, що більшість вчених, що досліджували дану проблему, не приділили достатньої уваги питанням методичного забезпечення оцінювання та діагностики екологічної безпеки з урахуванням особливостей розвитку сучасного аграрного сектора вітчизняної економіки.

Постановка завдання. Метою статті є розробка комплексної методики та вдосконалення організаційно-економічного інструментарію оцінювання екологі-

чної безпеки в аграрному секторі та здійснення аналізу його рівня на прикладі регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важлива необхідність вирішення екологічного протиріччя обумовлює наявність актуальної наукової проблеми, яка полягає у формуванні теоретико-методологічного забезпечення ефективного управління екологічною безпекою в аграрному секторі. Управління екологічною безпекою – це управлінська діяльність по вирішенню екологічних протиріч на різних ієрархічних рівнях екосистеми. Виходячи із довголітньої практики формування управлінської природоохоронної і природогосподарської систем в аграрному секторі економіки були виділені три типи управління екологічною безпекою – державне, господарське та місцеве самоврядування. З урахуванням сучасних економічних умов (розвиток холдингових структур та громадських ініціатив) пропонуємо доповнити класифікацію типів управління ще корпоративною та громадською формою.

При виборі стратегії управління екологічною безпекою в аграрному секторі економіки необхідно керуватись рівнем такої безпеки того чи іншого об'єкту. Адже, саме сучасний стан екологічної безпеки в аграрному секторі, дає можливість сформулювати цільові орієнтири в системі її забезпечення [5, с. 4]. Проте оцінювання екологічної безпеки в аграрному секторі потребує відповідного аналітичного та методичного інструментарію, який має відповідати сучасним реаліям господарської діяльності в даній сфері вітчизняної економіки.

Формування методичної бази оцінювання рівня екологічної безпеки в аграрному секторі варто на нашу думку проводити в кілька етапів (рис. 1), а саме: характеристика чинників, що спричиняють екологічні проблеми та загрози, визначення інтегрального індексу, ранжування об'єктів та зонування території за рівнем екологічної безпеки в аграрному секторі.

Важливим елементом інформаційно-аналітичної складової реалізації стратегії забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі є система критеріїв та індикаторів, які мають на увазі оцінку екологічно орієнтованого розвитку, кількісне визначення рівня екологічної безпеки та ранжування її видів [4; 6-8].

На нашу думку, критерії екологічної безпеки є не менш важливими для сталого розвитку аграрної сфери, ніж економічна ефективність, яка була пріоритетними показником в ринковому індустріально споживчому товаристві. Тому виникає необхідність розробки і використання невеликого числа інтегральних критеріїв безпеки та отримання на їх основі узагальненої оцінки стану об'єкта. На нашу думку, слід виокремити наступні критерії:

– головним критерієм екологічної безпеки є забезпечення здоров'я і нормальної життєдіяльності людини (ES_1). Для вимірювання рівня екологічної безпеки за даним критерієм можуть бути використані показники типу середня тривалість життя, коефіцієнти захворюваності і смертності, коефіцієнт народжуваності та інші показники, що характеризують здоров'я населення і якість життя людей. Разом з тим, показники відхилень стану навколишнього середовища від нормативів також можуть бути використані при вимірюванні рівня екологічної безпеки;

– важливим критерієм є збереження, відтворення і продуктивність природних ресурсів агросфери (ES_2), зокрема для екосфери і її частин – біомів, регіонів, ландшафтів, тобто більш-менш великих територіальних природних комплексів може служити рівень еколого-економічного, або природно-виробничого парите-

ту, тобто рівня відповідності загального екологічного навантаження на території її асиміляційному потенціалу;

– збалансований розвиток та стійкість агроєкосистем (ES_3) (сполучення природних (рельєфу, ґрунтів, біоти, водних об'єктів) і антропогенних елементів, що дає змогу зберігати стійкість до екологічних загроз), зокрема важливими індикаторами безпеки виступає цілісність, збереженість їх видового складу, біорізноманіття та структури внутрішніх взаємозв'язків.

Рис. 1. Формування методичної бази оцінювання рівня екологічної безпеки в аграрному секторі

Джерело: авторська розробка.

Кожному критерію має відповідати певний набір індикаторів (показників), що характеризує природні і антропогенні характеристики чинників, які провокують виникнення екологічних проблем, необхідні для прийняття управлінських рішень. В даному дослідженні вибір системи індикаторів здійснювався з урахуванням накопиченого вітчизняного та світового досвіду, методик вчених у сфері забезпечення екологічної безпеки, а також рекомендацій державних органів влади та профільних міжнародних організацій, зокрема Всесвітнього економічного форуму, Комісії ООН по сталому розвитку (КСР), Продовольчої і сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй (ФАО), Наукового комітету з проблем навколишнього середовища (СКОПЕ).

Відбір індикаторів здійснюється також за принципами репрезентативності (тобто враховуються найбільш вагомі показники, які впливають на рівень екологічної безпеки в аграрному секторі). Вказані індикатори залежать від об'єкту (регіон, район, сільськогосподарський товаровиробник тощо) по відношенню до якого визначається екологічна безпека в аграрному секторі: держава, регіон, район, окрема територія або сільськогосподарський товаровиробник [2; 6; 7]. При визначенні також варто врахувати низку особливостей, зокрема: доступність та достовірність статистичних даних, наявність лабораторно-аналітичної інформації, оперативність, своєчасність і безперервність її надходження, а також витрати на її отримання.

Дійсно, специфічною особливістю в процесі отримання інформаційно-аналітичних матеріалів є обмеження доступу до даних сільськогосподарських підприємств і перетворення значного їх масиву в конфіденційну інформацію, що мають вагомі причини. В першу чергу, це перекручення даних обліку з метою ухилення від сплати податків та штрафних санкцій.

З урахуванням існуючих форм прояву загроз екологічній безпеці в аграрному секторі визначено перелік індикаторів (37 показників) за критеріями та складовими елементами екологічної безпеки в аграрному секторі України та її регіонів. Згадані показники характеризують стан агроєкосистем та екодеструктивний вплив чинників на них та життєдіяльність людини в цілому (стан природних ресурсів, рівень їх деградації, рівень життєдіяльності, екологічні ризики здоров'ю, екзогенні геологічні процеси, витрати на охорону довкілля, біорізноманіття тощо). Окремі показники також характеризують стан природно-ресурсного потенціалу та асиміляційний потенціал агроєкосистем. Система вказаних показників формувалась з урахуванням індикаторів Індексу екологічної ефективності (Environmental Performance Index – EPI) [6, с. 11-23]. Інформаційну основу склали матеріали і звіти Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства екології і природних ресурсів України, Державної екологічної інспекції України, Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, Державної установи «Інститут охорони ґрунтів України», а також екологічні паспорти регіонів України, матеріали власних досліджень, що характеризують рівень екологічної безпеки в аграрному секторі.

Сформований перелік індикаторів з метою уникнення подвійного впливу взаємозалежних факторів під час розрахунку інтегрального індексу за допомогою аналізу матриці парних коефіцієнтів кореляції перевіряється на мультиколінеарність (наявність лінійної залежності між факторними змінними). У разі використання індикаторів, які мають специфічну періодичність визначення (напри-

клад еколого-агрохімічне обстеження земель) застосовуються останні існуючі дані відповідних показників.

Виходячи з проведених розрахунків, а також з урахування вище перелічених принципів, умов та особливостей вітчизняного інформаційного забезпечення сформовано комплекс показників (табл. 1), що найповніше характеризує рівень екологічної безпеки в аграрному секторі.

Таблиця 1 Основні індикатори екологічної безпеки в аграрному секторі України та їх порогові значення

№	Найменування індикатора	Порогові значення індикатора	Критерій оптимальності індикатора
1	Екологічний ризик здоров'ю населення, %	0,05	min
2	Коефіцієнт дитячої смертності, од.	5	min
3	Еколого-агрохімічна оцінка земель, бал	100	max
4	Коефіцієнт екологічної стабільності територій, %	51	max
5	Еродованість земель, %	10	min
6	Пестицидне навантаження, кг/га д.р. на рік	1,2	min
7	Хімічне навантаження, кг/га д.р. на рік	90	min
8	Динаміка вмісту гумусу в ґрунті, %	100	max
9	Рівень виконання нормативно-обґрунтованої норми внесення органічних добрив, %	100	max
10	Площа сільськогосподарських угідь забруднених радіонуклідами, %	1	min
11	Рівень забруднення питної води децентралізованого водопостачання нітратами, %	5	min
12	Рівень витрат на збереження біорізноманіття та екосистем в загальній структурі природоохоронних витрат, %	10	min
13	Частка складових екологічної мережі в загальній структурі сільськогосподарських угідь, %	40	max
14	Коефіцієнт покриття завданого збитку за забруднення довкілля, грн./грн.	1	max

Джерело: сформовано авторами.

Суперечливість оцінки екологічної безпеки в аграрному секторі визначає необхідність застосовування різних методів аналізу. Для кількісної оцінки екологічної безпеки в аграрному секторі варто визначити сумарну кількість індексів (показників) в складі трьох основних критеріїв, визначених як відносні показники складових екологічної безпеки. Ця методика передбачає усунення відмінності розмірностей наведених параметрів шляхом нормування, тобто переведення їх у безрозмірну форму, тобто приведеним до інтервалу від 0 до 1 (при цьому 1 відповідає найкращим (оптимальним) значенням цього показника, а 0 – найгіршим (неприпустимим) його значенням). Для цього абсолютні значення показників порівнюються з первинними (пороговими) значеннями відповідного показника [3, с. 127].

Тобто, важливим етапом при розрахунку індексу екологічної безпеки є визначення порогових (граничних) показників оцінювання. Визначення порогових значень індикаторів в залежності від його властивостей проводилось за допомогою таких методів: аналогового методу (оптимальним вважаються базове (еталонне) значення для даного виду, під яким розуміють бажану, з точки зору умов

оптимізації (максимальну або мінімальну), величину); нормативний підхід (критичне або оптимальне значення визначається в нормативно-правових актах (наприклад ГДК)); експертної оцінки. Значення порогових показників оцінювання рівня екологічної безпеки в аграрному секторі та критерії їх оптимальності наведено в табл. 1.

Отже, переведення фактичних значень у нормовані проводиться з діапазоном нормованих значень кожного індикатора від 0 до 1. При цьому показники, між якими існують прямий зв'язок з інтегральним індексом (тобто бажаніший приріст показника відносно базового) розраховуються як відношення фактичного значення до граничного (1), і відповідно ті показники оптимальним для яких є зниження – розраховуються відношенням граничного значення до фактичного (2).

$$x_i \rightarrow \max, \quad \text{то} \quad x_i = \left\{ \begin{array}{l} 1, y_i \geq z_i \\ \frac{y_i}{z_i} \end{array} \right\}, \quad (1)$$

$$x_i \rightarrow \min, \quad \text{то} \quad x_i = \left\{ \begin{array}{l} 1, y_i \leq z_i \\ \frac{z_i}{y_i} \end{array} \right\}, \quad (2)$$

y_i – фактичне значення i -го показника;

z_i – порогове (граничне) значення i -го показника;

x_i – унормоване значення i -го показника.

Наступним етапом є розрахунок значень вагових коефіцієнтів, який визначається шляхом експертного оцінювання. Нами було проведено експертне опитування фахівців більшості обласних підрозділів агропромислового розвитку, а також департаментів екології та природних ресурсів в регіонах України з метою збору системної інформації щодо рівня екологічної безпеки в аграрному секторі. Результати опитування дали змогу визначити експертні оцінки з характеристиками вагомості кожного показника (індикатора).

Організація проведення експертиз проводилася методом анкетування, визначення вагових коефіцієнтів – методом безпосередньої оцінки. Безперечною перевагою даного методу в порівнянні з іншими підходами до визначення вагових коефіцієнтів інтегральних індексів стану складних систем, зокрема екологічної безпеки можна вважати отримання кількісної оцінки. Разом з тим експертне оцифрування вносить значний елемент суб'єктивізму в значення вагових коефіцієнтів [1, с. 155]. Згідно даного методу експерти присвоюють показникам бали за певною шкалою (від 1 до 10). Далі за кожним показником бали додаються і визначається середній (C_i) [1]:

$$C_i = \frac{\sum_{j=1}^n C_{ij}}{n}, \quad (3)$$

де n – кількість опитаних експертів;

C_{ij} – сума балів за кожним показником.

Розрахунок вагових коефіцієнтів (d_i) для кожного індикатора, що характеризують інтегральний індекс екологічної безпеки в аграрному секторі пропонуємо здійснювати за наступною формулою:

$$d_i = \frac{C_i}{\sum_{i=1}^j C_i}, \quad (4)$$

де j – кількість показників, що застосовуються під час розрахунку середнього балу.

Величини вагових коефіцієнтів досліджуваних показників за результатами експертного оцінювання для розрахунку інтегрального індексу екологічної безпеки в аграрному секторі наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Вагові коефіцієнти показників для розрахунку інтегрального індексу екологічної безпеки в аграрному секторі

Найменування індикатора	Значення вагового коефіцієнта
Еродованість земель, %	0,13
Динаміка вмісту гумусу в ґрунті, %	0,11
Коефіцієнт екологічної стабільності територій, %	0,08
Пестицидне навантаження, кг/га д.р. на рік	0,08
Хімічне навантаження, кг/га д.р. на рік	0,08
Екологічний ризик здоров'ю населення, %	0,07
Еколого-агрохімічна оцінка земель, бал	0,07
Рівень витрат на збереження біорізноманіття та екосистем в загальній структурі природоохоронних витрат, %	0,07
Коефіцієнт дитячої смертності, од.	0,06
Частка складових екологічної мережі в загальній структурі сільськогосподарських угідь, %	0,06
Рівень виконання нормативно-обґрунтованої норми внесення органічних добрив, %	0,05
Площа сільськогосподарських угідь забруднених радіонуклідами, %	0,05
Коефіцієнт покриття завданого збитку за забруднення довкілля, грн./грн.	0,05
Рівень забруднення питної води децентралізованого водопостачання нітратами, %	0,04

Джерело: дослідження авторів.

Розрахунок інтегрального індексу екологічної безпеки в аграрному секторі пропонується здійснювати як сума унормованих значень згаданих вище показників з урахуванням відповідних вагових коефіцієнтів:

$$I_{ES} = f(ES_1, ES_2, ES_3) = \sum_{i=1}^n x_i \times d_i, \quad (5)$$

де x_i – унормоване значення i -го показника;

d_i – ваговий коефіцієнт, що визначає ступінь внеску i -го показника в інтегральний індекс екологічної безпеки в аграрному секторі;

n – кількість показників, що застосовуються під час розрахунку інтегрального індексу екологічної безпеки в аграрному секторі.

На основі результатів розрахунку інтегрального індексу екологічної безпеки в аграрному секторі можливо оцінити об'єкт (в нашому випадку регіон) за рівнем екологічної безпеки відповідно за запропонованою класифікацією (табл. 3).

Таблиця 3 Класифікація рівнів екологічної безпеки в аграрному секторі

Рівні екологічної безпеки	Значення інтегрального індексу (чи окремого індикатора) екологічної безпеки
Стійкий	0,76-1
Незадовільний	0,51-0,75
Кризовий	0,26-0,5
Критичний	0,01-0,25
Небезпечний рівень (екологічна небезпека)	0

Джерело: дослідження авторів.

Таблиця 4

Ранжування регіонів України за рівнем екологічної безпеки в аграрному секторі

Область	Величина інтегрального індексу екологічної безпеки	Рейтинг регіону за величиною інтегрального індексу екологічної безпеки	Рейтинг регіону за показником валової продукції сільського господарства	Рівень екологічної безпеки
Закарпатська	0,76	1	25	Стійкий
Волинська	0,67	2	21	
Чернігівська	0,67	3	13	Незадовільний
Київська	0,63	4	2	
Сумська	0,63	5	11	
АР Крим*	0,61	6	20	
Житомирська	0,61	7	17	
Херсонська	0,61	8	12	
Чернівецька	0,61	9	24	
Тернопільська	0,60	10	16	
Івано-Франківська	0,58	11	22	
Одеська	0,57	12	9	
Луганська	0,56	13	23	
Харківська	0,55	14	4	
Кіровоградська	0,54	15	8	
Миколаївська	0,54	16	18	
Полтавська	0,54	17	3	
Львівська	0,53	18	14	
Запорізька	0,52	19	15	
Дніпропетровська	0,50	20	6	Кризовий
Рівненська	0,50	21	19	
Донецька	0,49	22	10	
Черкаська	0,48	23	5	
Хмельницька	0,47	24	7	
Вінницька	0,46	25	1	
Україна	0,55	Незадовільний		

* Дані за 2013 для тимчасово окупованої території АР Крим

** Дані без урахування частини зони проведення антитерористичної операції

Практичне оцінювання та діагностика рівня екологічної безпеки в аграрному секторі було проведено в розрізі регіонів України та в цілому по країні. Використання розглянутої методики дало змогу здійснити диференціювання регіонів України залежно від інтегрального індексу за даними 2014 р. (окремі показники усереднені за проміжок часу) і проранжувати їх за рівнем екологічної безпеки в аграрному секторі (табл. 4).

Інтегральний індекс екологічної безпеки в аграрному секторі, як результат комплексної оцінки, дає змогу оцінити цей узагальнений показник за регіонами України. Для більш наочного відображення отриманих результатів проведено зонування території України в розрізі регіонів за рівнем екологічної безпеки в аграрному секторі шляхом картографічного зображення (рис. 2).

Рис. 2. Зонування регіонів України за рівнем екологічної безпеки в аграрному секторі, 2014 р.

Джерело: авторські дослідження.

У середньому по Україні значення інтегрального індексу склало 0,55, що характеризує, рівень екологічної безпеки в аграрному секторі регіонів України як незадовільний з наближенням до кризового рівня (0,50). Найнижчий показник екологічної безпеки в аграрному секторі (0,46), що відноситься до кризового рівня зафіксовано у Вінницькій області. В першу чергу, на нашу думку, це зумовлено інтенсивністю сільськогосподарського виробництва в даному регіоні (1 місце в країні за обсягом валової продукції сільського господарства). До кризового рівня також увійшли ще 5 областей: Дніпропетровська, Рівненська, Донецька, Черкаська, Хмельницька. Стійкий рівень екологічної безпеки в аграрному секторі спостерігається тільки в Закарпатській області (0,76).

Висновки. Таким чином, методичні підходи, що включають перелік основних індикаторів стану екологічної безпеки, їх нормування відповідно до визначених порогових значень, а також алгоритм розрахунку інтегрального індексу дозволяють оцінити рівень екологічної безпеки в аграрному секторі економіки. Також, запропонована система аналітичної оцінки рівня екологічної безпеки в аграрному секторі економіки може бути складовою екологічного паспорта, який, крім оцінки екологічності технологій виробництва і продукції, дає можливість розглянути в поєднанні і взаємозалежності екологічні фактори, визначити конкретні причини, які зумовили отриманий результат оцінки.

Загалом, управління екологічною безпекою має стати базою для формування стратегічних пріоритетів розвитку конкурентоспроможного аграрного виробництва, оскільки будь-які цілі економічного розвитку повинні узгоджуватися з екологічними принципами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Волощук Р.В. Порівняльний аналіз підходів до визначення вагових коефіцієнтів інтегральних індексів стану складних систем / Р.В. Волощук // Індуктивне моделювання складних систем. – Вип. 5. – 2013. – С. 151–165.
2. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» № 1277 від 29.10.2013: [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>
3. Самойлік М.С. Оцінка рівня ресурсно-екологічної безпеки регіону: методичні та методологічні аспекти / М.С. Самойлік // Збірник наукових праць «Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності». – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2014. – Вип.1(10), Т.1. – С. 125–132.
4. Фурдичко О. І. Екологічні проблеми стану агросфери в контексті збалансованого розвитку природокористування в Україні / О. І. Фурдичко // Збалансоване природокористування. – 2015. – № 1. – С. 5–11.
5. Фурдичко О. І. Стратегічне управління екологічною безпекою в аграрному секторі / О.І. Фурдичко, О.І. Шкуратов // АгроСвіт. – 2016. – № 8. – С. 3–8.
6. Hsu, A. et al. (2016). Environmental Performance Index. New Haven, CT: Yale University. 123 p. – Available: <http://www.epi.yale.edu>
7. Jiang Mingjun, Introduction to Ecological Safety. – World Affairs Press, 2012. – 491 p.
8. Wood S., Sebastian K., Scherr S. Pilot analysis of global ecosystems: agroecosystems. – World Resources Institute (WRI). International Food Policy Research Institute (IFPRI), Washington, D.C., 2000. – 110 p.

**Умови публікації статей у фаховому науковому виданні
Херсонського державного аграрного університету
«Таврійський науковий вісник»**

Фахове наукове видання Херсонського державного аграрного університету «Таврійський науковий вісник» – це науково-практичний журнал, заснований у 1996 році. Видається за рішенням Науково-координаційної ради Херсонської області Південного наукового центру Національної академії аграрних наук України, вченої ради Херсонського державного аграрного університету та Президії Української академії аграрних наук з 1996 року. Зареєстрований у ВАК України в 1997 році “Сільськогосподарські науки”, перереєстрацію пройшов у червні 1999 року (Постанова президії ВАК № 1-05/7), у лютому 2000 року (№ 2-02/2) додатково “Економіка в сільському господарстві”, у червні 2007 року (№ 1-05/6) додатково “Іхтіологія” та у квітні 2010 року “Сільськогосподарські науки” (№ 1-05/3). Свідцтво про державну реєстрацію КВ № 13534-2508 ПР від 10.12.2007 року.

У журналі висвітлюються актуальні питання аграрної науки за секціями:

- землеробство, рослинництво, овочівництво та баштанництво;
- тваринництво, кормовиробництво, збереження та переробка сільськогосподарської продукції;
- меліорація і родючість ґрунтів;
- екологія, іхтіологія та аквакультура;
- економічні науки.

Видання входить до «Переліку наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук». Редколегія видання здійснює зовнішнє та внутрішнє рецензування всіх статей, що надходять до неї. До складу редколегії журналу входять провідні українські та іноземні фахівці. Видання співпрацює з найбільшими ВНЗ України та зарубіжжя, органами державної влади та місцевого самоврядування. Така співпраця передбачає розміщення інформаційних матеріалів, публікування наукових статей, проведення на базі видання конференцій, обговорень та круглих столів. У виданні публікуються науково-теоретичні та практичні матеріали з актуальних загальнотеоретичних та галузевих питань, а також пропозиції до удосконалення сільськогосподарського виробництва та економіки країни.

Запрошуємо всіх бажаючих до співробітництва з нашим виданням та пропонуємо Вам опублікувати Ваші статті. Це видання розраховане не тільки для науковців, а й для практиків, які черпають із нього чимало корисного для своєї діяльності.

З повагою, Головний редактор журналу
Валерій Васильович Базалій

ПОРЯДОК ПОДАННЯ МАТЕРІАЛІВ

Для опублікування статті у фаховому науковому виданні необхідно надіслати електронною поштою до редакції журналу наступні матеріали:

- заповнити довідку про автора
- оформити статтю згідно вказаних вимог
- підготувати авторський реферат статті англійською мовою для розміщення на веб-сайті видання (авторський реферат статті повинен містити: прізвище та ініціали автора, звання або посаду, місце роботи або навчання, назву статті, стислий зміст статті мінімальним обсягом 250 слів або 1000 знаків). Англійський варіант приймається лише за умови його **ФАХОВОГО ПЕРЕКЛАДУ**. У разі надсилання англійського варіанту, перекладеного через інтернет-перекладачі (напр. Google), матеріали будуть відхилені. До авторського реферату англійською мовою додається його оригінал українською мовою.

Надіслати рукопис статті в електронному виді на адресу: podakov@list.ru

- для осіб, які не мають наукового ступеню, – додатково надсилають відскановану рецензію наукового керівника чи рецензію особи, яка має науковий ступінь (підпис рецензента повинен бути завірений у відділі кадрів установи або печаткою факультету (інституту)).

Після отримання підтвердження від редколегії про прийняття статті до друку:

- надіслати відскановану копію підтвердження про сплату публікаційного внеску. Реквізити для здійснення платежу наведені нижче.

Мови публікацій: українська, російська, англійська. Матеріали надані англійською мовою за авторством докторів наук – публікуються безкоштовно.

До видання приймаються статті: докторів наук, кандидатів наук, молодих науковців (аспірантів, здобувачів, магістрантів), а також інших осіб, які мають вищу освіту та займаються науковою діяльністю.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

Шановні науковці! Наукові статті повинні бути оформлені згідно правил оформлення рукописів для фахового наукового видання Херсонського державного аграрного університету «Таврійський науковий вісник».

Загальні вимоги:

Статті повинні відповідати вимогам постанови Президії Вищої атестаційної комісії України "Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України" від 15.01.2003р., та мати наступні обов'язкові елементи:

- **постановка проблеми** у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- **аналіз останніх досліджень і публікацій**, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор;

- **виділення невирішених раніше частин загальної проблеми**, котрим присвячується означена стаття;
- **формулювання цілей статті** (постановка завдання);
- **виклад основного матеріалу дослідження** з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- **висновки** з цього дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Авторами подаються статті, що є виключно власними оригінальними дослідженнями із дотриманням правил цитування та посилань. **Подання свідомо неправдивої інформації або ж плагіату є неприйнятним та неетичним.** Окрім того, до друку приймаються лише статті, які не публікувались раніше у інших журналах.

Редакція залишає за собою право на рецензування, редагування, скорочення і відхилення статей.

За достовірність фактів, статистичних даних та іншої інформації відповідальність несе автор.

Передрук (перевидання) матеріалів видання дозволяється тільки з дозволу автора і редакції.

Технічні вимоги:

- обсяг статті – від 6 до 25 сторінок, формату А-4, набраних в редакторі Microsoft Word;

- шрифт тексту – Times New Roman, розмір 14, через інтервал 1,0;

- поля з усіх сторін – 20 мм; • якщо стаття містить таблиці і (або) рисунки, то вони повинні бути компактними, мати назву, шрифт тексту – Times New Roman, розмір 12. Математичні формули мають бути ретельно перевірені та чітко надруковані. Кількість таблиць, формул та ілюстрацій має бути мінімальною та доречною. Рисунки і таблиці на альбомних сторінках не приймаються;

- посилання на джерела необхідно робити по тексту у квадратних дужках із зазначенням номерів сторінок відповідно джерела: наприклад, [3, с. 234] або [2, с. 35; 8, с. 234];

- список використаних джерел подається наприкінці статті в порядку згадування джерел відповідно до існуючих стандартів бібліографічного опису (див.: стандарт «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис» (ДСТУ 7.1:2006 та Форма 23, затверджена наказом ВАК України від 29 травня 2007 року № 342);

- стаття повинна містити анотації та ключові слова українською, російською та англійською мовами, переклад назви статті на англійську мову; обсяг анотації – мінімум 3 речення, кількість ключових слів – мінімум 5 слів.

Авторами вноситься публікаційний внесок, який покриває витрати, пов'язані з редагуванням статей, макетуванням та друком журналу. Редакція журналу поштовою пересилкою не займається.

З повагою, відповідальний редактор «Таврійського наукового вісника»

Євгеній Сергійович Подаков

Контактна інформація редакції: 73006, Україна, м. Херсон, вул. Р.Люксембург, б. 23, Редакція «Таврійського наукового вісника»

Телефон: +38 (050) 518-37-18

podakov@list.ru

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Аверчев О.В.	3	Оруджева Т.М.	61
Аверчева Н.О.	3	Подаков Є.С.	66
Берегова В.В.	91	Пристемський О.С.	77
Бунін А. О.	38	Птащенко О. В.	53
Вермієнко Т.Г.	9	Рябенко Г.М.	61
Грановська Л.М.	15, 23	Самайчук С.І.	85
Димов О.М.	29	Сілецька Н.В.	91
Кузькіна Т.В.	38, 45	Стратічук Н.В.	98
Морозов О.В.	15	Тимофєєв І. К. -	45
Морозова О.С.	15	Фурдичко О. І.	104
Наумік-Гладка К. Г.	53	Шкуратов О. І.	104
Олійник І.С.	23		

ЗМІСТ

Аверчев О.В., Аверчева Н.О. Аналіз економічної ефективності виробництва рису в умовах Причорноморського степу України	3
Вермієнко Т.Г. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку підприємств АПК	9
Грановська Л.М., Морозов О.В., Морозова О.С. Землеустрій - один з методів управління зрошуваними сільськогосподарськими землями	15
Грановська Л.М., Олійник І.С. Формування еколого-інвестиційного потенціалу аграрного сектору економіки України.....	23
Димов О.М. Економічна ефективність виробництва продукції олійних культур у Херсонській області	29
Кузькіна Т.В., Бунін А. О. Специфіка маркетингу в банківській сфері.....	38
Кузькіна Т.В., Тимофєєв І. К. Формування ефективної маркетингової стратегії підприємства	45
Наумік-Гладка К. Г., Птащенко О. В. Управління підприємницькою діяльністю в умовах зростання інформаційних технологій.....	53
Оруджева Т.М., Рябенко Г.М. Державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників.....	61
Подаков Є.С. Актуальні проблеми та порівняння сплати податку на додану вартість в Україні і країнах Європейського союзу.....	66
Пристемський О.С. Аналіз макроекономічних факторів впливу на фінансову безпеку розвитку сільського господарства.....	77
Самайчук С.І. Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах Херсонської області.....	85
Сілецька Н.В., Берегова В.В. Теоретичне обґрунтування та узагальнення сучасних підходів до сутності інноваційної стратегії аграрного підприємства....	91
Стратічук Н.В. Планування адаптивного екологічно безпечного зрошення сільгосптоваровиробниками.....	98
Фурдичко О. І., Шкуратов О. І. Аналіз та управління екологічною безпекою в аграрному секторі України.....	104

Таврійський науковий вісник

Випуск 95

Економічні науки

Підписано до друку 30.05.2016 р.

Формат 70x100 1/16. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 11,28. Наклад 100 прим.

Видавець Грінь Д.С.,
73033, м. Херсон, а/с № 15
e-mail: dimg@meta.ua
Свід. сер. ДК № 4094 від 17.06.2011